

ACTA
UNIVERSITATIS
CAROLINAE

IURIDICA 4/1993

In memoriam

Jaromír Kincl

(* 30. 5. 1926 - † 15. 4. 1993)

Vzpomínky přátel a výběr z literární pozůstalosti

Uspořádali:

VLADIMÍR KINDL,
MICHAL SKŘEJPEK

Recenzoval: doc. JUDr. Karel Václav Malý, CSc.

Následujícími stránkami chceme připomenout, ocenit a pokud možno udržet v lidské paměti této i dalších generací právnické veřejnosti pedagogický, vědecký a lidský odkaz mimořádné osobnosti učitelského sboru právnické fakulty Karlovy Univerzity prof. JUDr. Jaromíra Kincla, DrSc., znamenitého právního historika a romanisty.

Obdobné cíle sledují obvykle příležitostné sborníky – pocty, uspořádané kolegy, přáteli a žáky jubilantů ještě v době jejich plné tvůrčí aktivity u příležitosti významných životních či pracovních výročí.

Profesorovi Kinclovi se této, nepochybně plně zasloužené, pocty během jeho aktivní kariéry nedostalo. Ze života odešel zcela neočekávaně. Dne 15. dubna 1993 se vypravil se svým milovaným jezevčíkem Míšou na předpolední procházku. Domů se z ní již nevrátil. Na jeho pracovním stole zůstaly rozevřeny právě studované knihy a rozpracované rukopisy, stejně jako na vedle stojícím klavíru, k němuž rád usedal, zůstal rozložen notový záznam.

Některé tituly, na nichž profesor J. Kincl pracoval, bude zřejmě možné otisknout až za nějaký čas, jiné, nedokončené věci, nebudou publikovány asi nikdy. Proto volíme tuto cestu k připomenutí a zveřejnění několika částí jeho literární pozůstalosti. Doplňujeme je, vedle biografických a bibliografických údajů, hrstí důvěrných prožitků a vzpomínek lidí, kteří mu byli blízcí a jimž on natrvalo blízkým zůstal.

*Projev děkana právnické fakulty Univerzity Karlovy prof.
JUDr. Valentina Urfuse, jímž zahájil shromáždění k uctění
památky prof. Kincla v Collegiu maximo právnické fakulty
28. dubna 1993*

„... sešli jsme se, abychom vzpomněli Jaromíra Kincla, profesora této fakulty, zaníceného vědce, dobrého kolegu a dobrého přítele mnohého z nás.

Bylo jeho přáním odejít neokázale z tohoto světa. Dlužno říci, že se mu to podařilo, až příliš dobře a náhle.

Dnes si ho tedy chceme připomenout bez zbytečných obřadů, střízlivě a věcně, jak si to přál on, ale také opravdově a upřímně, jak si to přejeme my. Zaslouží si to a zaslouží si to i dílo, které zanechal. Byl bych rád, kdybychom tento záměr uskutečnili právě takto. Věřím, že se nám to podaří.

Místo na kterém stojím je asi zvláště vhodné. Tady přednášel a přednášel dobře a rád. Nejednou si stěžoval na protisvětlo z vysokých oken tohoto sálu, chtěl být blízko svým posluchačům, chtěl je vidět. Proto jeho slova provázel také právě v těchto prostorách často potlesk, spontánní a nehledaný.

Byl výborným řečníkem – to všichni víme – a míval proto také trému. Jen málo z nás to o něm vědělo, ač se tím netajil. Svůj obor miloval a říkám-li to, pak to nemá být obvyklé kliše. Vždyť stejně tak jeho druhou láskou byla hudba. A právě způsob, jakým dovedl střídání svoji oddanost a zaujatost pro jedno či druhé, odhaloval hloubku těchto vztahů.

Měl sympatie a dovedl je získávat. Byl oblíbeným učitelem, na kterého se vzpomínalo i po letech. Není to jen posmrtná zdvořilost. Důkazem byla i jeho tak vžitá přezdívka, ono hrdinské i bájeslovné epiteton konstantní i zdobné, které žertovně kontrastovalo s jeho osobou a které ji zároveň tak dobře doplňovalo a vystihovalo.

Strávil na této fakultě dlouhou dobu, vlastně tu prožil svůj život. Co učinil jak to učinil a čeho dosáhl, a tom se tu bude ještě podrobně hovořit. Jedno mi však dovoluji zdůraznit již nyní. Kromě všeho ostatního měl zásluhu, že naše právní věda může dnes v mnohém navazovat na minulá léta bez ostychu a studu.“

BIOGRAFIE

Prof. Kincl se narodil dne 30. května r. 1926 ve východočeském Ronově nad Doubravou. Gymnaziální studia zahájil v roce 1936 v Čáslavi a od roku 1942 v nich pokračoval na vinohradském reálném gymnáziu, kde také v roce 1946 maturoval. V témže roce vstoupil na právnickou fakultu UK, která se měla stát jeho celoživotním působištěm. Po složení státních závěrečných zkoušek v listopadu 1950 byl promován 1. prosince téhož roku a bezprostředně na to, 1. února 1951, nastoupil jako asistent na oddělení otrokářského státu a práva tehdejší katedry teorie a dějin státu a práva. V roce 1955 byl přeřazen mezi odborné asistenty. V dubnu 1957 pak obhájil kandidátskou disertační práci *Dějiny státu a práva v germánsko-římské Burgundii V. – VI. století*, publikovanou o dva roky později.

Tematika barbarských států, které vznikly na troskách Západořímské říše, jej upoutala od samotných začátků jeho vědecké práce. Do odborné literatury vstoupil ostatně r. 1955 studií *Sarmatae limigantes* a této problematice zůstal věrný i dále. V roce 1960 byl jmenován docentem pro obor obecných dějin státu a práva. Ve svém habilitačním spisu *Visigótské studie* se opět věnoval právněhistorické problematice raně germánských států. Jeho publikace se však dočkal až po osmi letech, kdy v roce 1968 vyšel pod názvem *Studie o otrocích, kolóněch a propuštěncích ve visigótském státě 5. – 8. století*.

Na počátku šedesátých let strávil J. Kincl rok v Turíně na tamním Institutu srovnávacího práva a tento pobyt se stal výrazným impulsem pro jeho další odbornou práci. Brzy po svém návratu v roce 1964 publikoval řadu dílčích studií a pojednání o právním postavení nesvobodných kategorií obyvatelstva v různých barbarských státech. Završením jeho téměř dvacet let trvajícího studia pramenných materiálů k této problematice bylo vydání knihy *Otroci ve francouzských právních pramenech 6. – 8. století*. Tato monografie posloužila také jako podklad pro úspěšnou obhajobu, na jejímž základě byl v roce 1975 J. Kinclovi udělen titul doktora právních věd. V roce 1979 byl pak jmenován profesorem. K této problematice se pak vrátil ještě v několika článcích, z nichž poslední je *Studie o právní subjektivitě otroka u Římanů a Germánů*.

Odborný a rovněž tak i pedagogický záběr profesora Kincla byl velmi široký. Přestože byl nejčastěji spojován s oborem, který nejvíce přednášel – římským právem, nebylo by správné zapomenout, že byl rovněž znalcem právní problematiky raného středověku, byl vlastně naším jediným právním germanistou. V poslední době jej pak stále více a více lákalo staré české majetkové právo a v jeho rámci zejména právo dědické. První a bohužel také poslední studii, kterou na toto téma publikoval, byly *Dva testamenty šlechtice Kojaty*. Zanechal sice obrovské množství excerpt, ale přestože jsou mezi nimi rovněž náčrtý několika kapitol, nebude již asi bohužel možné tuto práci dokončit.

J. Kincl byl vynikající latiník, zároveň však i člověk velmi objektivní. Proto si také dobře uvědomoval pro moderního člověka často nepřekonatelnou jazykovou propast, která ho dělí od starých textů. I to bylo jedním z důvodů vydání sbírky *Dicta et regulae iuris, aneb právníkové mudrosloví latinské*. Samostatnou kapitolou je pak jeho překladatelská práce. Prvním jeho velkým překladem, pokud pomineme práce na chrestomatiích pro studenty, byla Gaiova *Učebnice práva ve čtyřech knihách*, která byla určena především pro seminární výuku. V roce 1986 byla vydána nakladatelstvím Odeon kronika Řehoře z Toursu pod názvem *O boji králů a údělu spravedlivých*. Bezprostředně před svou smrtí pak J. Kincl dokončil poslední práce na úpravě rukopisu překladu spisu *Historia ecclesiastica gentium Anglorum*, jehož autorem je Beda Venerabilis.

Za své hlavní poslání prof. Kincl vždy považoval pedagogickou práci. Plně se jí proto věnoval, to nejen co do rozsahu této činnosti, ale především kvality. Jeho výklady *ex cathedra* byly vždy poutavé a svým temperamentním a jasným přednesem dovedl v posluchačích vzbudit opravdový zájem. Přednášet začal téhož roku, kdy vstoupil na právnickou fakultu, tedy r. 1951 a za katedrou stál celých 42 let. Zpočátku se jednalo o přednášky ze starověkých dějin státu a práva, nazvaných později obecné dějiny státu a práva, v jejichž rámci se po dlouhá léta přednášelo také římské právo. Později se jeho doménou stalo vlastní římské právo a rovněž i výklady z práva středověkého. Kromě běžných přednášek a velmi početných seminářů, vyučoval J. Kincl rovněž ve volitelných předmětech, kde vykládal především partie o kodifikacích pozdně římského, germánského a kanonického práva.

Nedílnou součástí pedagogické práce, kterou vždy ostatně považoval za jádro svého působení na právnické fakultě, byla jeho péče o dostatek kvalitních učebních pomůcek pro studenty. Na prvních skriptech se jako spoluautor podílel záhy po svém nástupu na právnickou fakultu. Od té doby napsal sám, nebo se spolupracovníky, téměř dvě desítky učebních textů z římského práva a dějin státu a práva ve středověku, včetně chrestomatií. Vyvrcholením jeho činnosti na tomto poli bylo vedení autorského kolektivu učebnice obecných dějin státu a práva a zejména pak učebnice *Římské právo*, kterou napsal spolu s prof. Urfusem. Právě tato učební pomůcka byla nejen první samostatnou českou učebnicí tohoto oboru po mnoha desítkách let, ale zároveň také téměř symbo-

licky dovršila jeho úsilí o rehabilitaci římského práva na právnické fakultě. Velkou zásluhou prof. Kincla, která by neměla být zapomenuta, totiž je, že se mu podařilo udržet na právnické fakultě římské právo a převést jej přes nelehké doby, kdy bylo téměř úplně potlačeno a vzkřísit jej pak v jeho plném lesku.

Při líčení působení J. Kincla na právnické fakultě Univerzity Karlovy nelze zapomenout na jeho proděkanství v letech 1960 – 1963, mnohaleté působení jako vedoucího učitele ročníku a rovněž tak vedení oddělení obecných dějin státu a práva a dějin právních a politických učení katedry dějin státu a práva, a to od roku 1970 až do zrušení oddělení v roce 1981.

Prof. Kincl nikdy nazapomínal na kultivovanou formu popularizace právně-historických poznatků. Proto se také věnoval redakční práci, jako výkonný a posléze i vedoucí redaktor Právněhistorických studií a byl dlouholetým členem redakční rady vědeckého časopisu Acta Universitatis Carolinae– Iuridica. Završením jeho úsilí mělo být vydání beletristického zpracování deseti nejslavnějších procesů M. Tullia Cicerona, které ještě odevzdal do tisku.

Curriculum vitae J. Kincla by nebylo úplně bez alespoň letmého připomenutí jeho kulturních zájmů. Byl to jeho vztah ke krásné literatuře a na prvním místě k vážné hudbě, především pak operní tvorbě, kterým byl znám nejen mezi svými kolegy, ale i studenty.

M. Skřejpek

SOUPIS PUBLIKOVANÝCH PRACÍ
PROF. JUDr. JAROMÍRA KINCLA, DrSc.

1955

- Sarmatae limigantes (Universitas Carolina – Juridica Vol. 1., No. 1, 1955, ss. 75 – 88)
- rec.: Ke knize Vývoj vlastnických poměrů k půdě I. /V. Provazník, O. Šebek – Vývoj vlastnických poměrů k půdě/ (spolu s M. Doležalem, Právník 1955, 4, ss. 499 – 505)

1956

- Výbor z textů ke studiu obecných dějin státu a práva (skripta, spoluautor, Praha 1956)

1957

- S.F. Kečekjan – I. S. Pereterskij, Obecné dějiny státu a práva za otrokářského řádu (překlad, Praha 1957)
- rec.: Nová monografie o Digestách /I. S. Peretěřský, Digesty Justiniana/ (Právník 8, 1957, ss. 752 – 754)

1958

- Vědecká práce v oboru antických právních dějin u nás (Právněhistorické studie 4, 1958, s.302)

1959

- Stát a právo v germánsko – římské Burgundii V. – VI. století (ČSAV, Praha, 1959)
- Obecné dějiny státu a práva za otrokářského řádu (skripta, spoluautor, Praha, 1959)

1961

- rec.: D. Strouch, Recht, Gesetz und Staat bei Friedrich Carl von Savigny (Právník 4, 1961, ss. 369 – 373)

1962

- rec.: Ch. Thomasius, Über die Folter. Untersuchungen zur Geschichte der Folter (Právník 7, 1962, ss. 603 – 606)

– rec.: Z. V. Udalcova, Italia i Vizantija v VI veke (Právněhistorické studie 8, 1962, ss. 305 – 313)

1963

– Dějiny římského státního zřízení a pramenů práva (in J. Tureček a kol., Světové dějiny státu a práva ve starověku, Orbis, Praha 1963, ss. 196 – 241)

1965

– Otroci, propuštěnci a kolónové v Alarichově Breviáři (Acta Universitatis Carolinae – Iuridica No. 1, 1965, ss. 13 – 47)

– Dějiny právních a politických ideologií, I. díl (skripta, spoluautor, Praha 1965, 1967, 1970)

– an.: W. Kunkel, Römische Rechtsgeschichte (Právněhistorické studie 11, 1965, s. 270)

– an.: F. L. Ganshof, Was waren die Kapitularien? (Právněhistorické studie 11, 1965, ss. 270 – 271)

1966

– an.: V. Poláček, Pět studií o starověkých právních dějinách (Právněhistorické studie 12, 1966, ss. 254 – 255)

1967

– Nesvobodní ve frankých formulářových textech (Právněhistorické studie 13, 1967, ss. 5 – 44)

– Prameny k dějinám státu a práva v Československu. Část II. /Do Bílé Hory/ (skripta, spoluautor, Praha 1967)

1968

– Studie o otrocích, kolónech a propuštěncích ve vizigótském státě 5. – 8. století (Acta Universitatis Carolinae, Iuridica monographia VIII, Praha 1968)

1970

– Obecné dějiny státu a práva. Právo římské (skriptum, spolu s J. Cvetlerem, Praha 1970)

1971

– Merovejské testamenty (Právněhistorické studie 16, 1971, ss. 33 – 67)

– Několik stručných poznámek o významu díla V. I. Lenina pro metodologii historických věd (in Universita Karlova památce V. I. Lenina, UK, Praha 1971, 371 – 374)

1972

– Marcus Tullius Cicero žaluje Gaia Verra (předmluva k Cicero, Řeči proti Verrovi, překl. V. Bahník; Odeon, Praha 1972, ss. 7 – 32)

– Texty ke studiu obecných dějin státu a práva I., Starověk, Část třetí: Otrokářský stát římský (skripta, Praha 1972)

- Obecné dějiny státu a práva, Stát a právo v otrokářském Římě (skripta, spolu s J. Cvetlerem, Praha 1972, 1974, 1976)
- Obecné dějiny státu a práva. Dějiny státu a práva za feudalismu, Díl I., Z dějin evropských feudálních monarchií (skripta, Praha 1972, Brno 1974, Praha 1975)

1973

- Servus suis nummis emptus (Acta Universitatis Carolinae – Iuridica No. 4, 1973, ss. 237 – 258)
- Otroci ve franckých právních pramenech 6. – 8. století (UK, Praha 1973)
- Obecné dějiny státu a práva. Dějiny státu a práva za feudalismu Díl II., Byzanc, říše francká, Rusko (skripta, spolu s J. Cvetlerem a M. Doležalem, Praha 1973)

1974

- Leges barbarorum (in Dzieje kodyfikacji prawa, Materiały na konferencje historyków prawa w Karpaczu, 1974, ss. 21 – 42)
- Texty ke studiu obecných dějin státu a práva II., Feudální stát a právo (skripta, spoluautor, Praha 1974)
- Milan Bartošek šedesátiletý (Právněhistorické studie 18, 1974, ss. 376 – 377)

1975

- „Servus suis nummis emptus“ v barbarských státech 6. – 8. století (in Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám, UK, Praha 1975, ss. 353 – 367)

1976

- Leges barbarorum (Acta Universitatis Carolinae – Iuridica No. 2, 1976, ss. 91 – 104)

1977

- Texty ke studiu obecných dějin státu a práva I. Starověk, Část 1. (skripta, Praha 1977, 2. vyd.)
- Texty ke studiu obecných dějin státu a práva I. Starověk, Část 2. (skripta, Praha 1977) [překlad Gaiovy učebnice práva]

1978

- Dva testamenty šlechtice Kojaty (Acta Universitatis Carolinae – Iuridica No. 3, 1978, ss. 301 – 319)
- Dějiny státu a práva I. Otrokářský stát a právo (skripta, Praha 1978)
- Dějiny státu a práva za feudalismu II. (skripta, spoluautor, Praha 1978)
- Dějiny právních a politických učen, I. díl (skripta, spoluautor, Praha 1978, 1984)
- rec.: Dvě knihy o dobách dávno minulých /J. Klíma, Lidé Mezopotámie; E. Schlette, Germáni mezi Thorsbergem a Ravennou/ (Právník 4, 1978, ss. 394 – 398)

1979

- rec.: *Kniha o recepci římského práva /V. Urfus, Římskoprávní vzdělanost a její vklad do vývoje státoprávních představ od středověku do konce feudalismu/ (Právník 8, 1979, ss. 779 – 782)*

1981

- Gaius, *Učebnice práva ve čtyřech knihách (překlad a úvod, UK, Praha 1981)*
- rec.: *Knihy o Keltech a Skythech /R. Pleiner, Otázka státu ve staré Gallii; A. P. Smirnov, Skythové/ (Právník 2, 1981, ss. 210 – 213)*

1982

- *Obecné dějiny státu a práva, Díl I., Dějiny státu a práva ve starověku (skriptata, Praha 1982)*
- rec.: *Nová sovětská učebnic všeobecných dějin státu a práva /Istorija gosudarstva i prava zaruběžnych stran/ (Právník 10, 1982, ss. 942 – 944)*
- rec.: *Znovu o ordálech /K. Schelle, Ordály jako důkazní prostředek v procesním právu; Boží soudy jako důkazní prostředek v českém procesním právu za feudalismu/ (Právník 12, 1982, ss. 1125 – 1127)*

1983

- *Všeobecné dějiny státu a práva (učebnice, ved. autorského kolektivu a spoluautor, Panorama, Praha, 1983)*
- Prof. dr. Jiří Cvetler osmdesátiletý (Právněhistorické studie 25, 1983, ss. 169 – 170)

1984

- *Studie o právní subjektivitě otroka u Římanů a Germánů (Právněhistorické studie 26, 1984, ss. 5 – 32)*
- rec.: *Karolus quartus /Sborník Univerzity Karlovy k šestistému výročí úmrtí císaře Karla IV./ (Právněhistorické studie 26, 1984, ss. 233 – 239)*

1986

- *Texty ke studiu obecných dějin státu a práva II. Svazek 1. a 2. (skripta, spoluautor, 2. vyd., 1986)*

1987

- *Řehoř z Toursu, O boji králů a údělu spravedlivých. Kronika Franků. Dějiny v deseti knihách (překlad, Odeon, Praha 1987)*

1988

- *Dicta et regulae iuris, aneb právnícké mudrosloví latinské (Karolinum, Praha 1988)*
- rec.: *E. Pólay, Iniuria Types in Roman Law (Právník 12, 1988, ss. 1144 – 1146)*

1989

– rec.: J. Žemlička, Století posledních Přemyslovců (Právník 3, 1989, ss. 276 – 278)

1990

– Římské právo (učebnice, spolu s V. Urfusem, Panorama, Praha 1990)

(sestavil M. Skřejpek)

Vzpomínky přátel

PŘEMÍTÁNÍ O JEDNOM ŽIVOTĚ

STANISLAV BALÍK

„Není nejdůležitější uložit tělo do země, ale jde o to, abychom jak z puklé urny sebrali všechno dědictví, jehož opatrovníkem byl zemřelý, abychom ani zrnko neztratili. Je obtížné zachránit vše, dlouho to trvá, než jsme schopni poskytnout odkazu mrtvých u sebe přístřeší. Je třeba dlouho oplakávat, přemítat o jejich životě a vzpomínat jejich výročí“.

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY

Přiznám se, že od chvíle, kdy můj kolega a kamarád Jaromír, známý mezi přáteli a kolegy spíš jako Bivoj, zemřel, jsem si tyto myšlenky slavného francouzského spisovatele několikrát připomněl.

Po pravdě řečeno, hned z několika důvodů.

Předně proto, že jsem si chtěl pro sebe sebrat alespoň část toho „dědictví, jehož opatrovníkem byl zemřelý“, kterého jsem znal déle než čtyřicet let.

Za druhé proto, že bych chtěl, abychom my všichni, ať už jsme byli jeho přáteli či nepřáteli, kolegy, studenty či blízkými žáky, byli schopni „poskytnout odkazu mrtvého u sebe přístřeší“.

Za třetí i proto, že někteří z nás už dávno vytušili, že touží po tom, aby i on, člověk bez dětí, bez syna nebo dcery, nebyl rychle zapomenut, ale aby, řečeno slovy prastarých zákonů, někdo „uctíval jeho památku“.

To, co jsem si předsevzal, není úkol snadný, protože Jaromír byl, stejně jako my všichni, člověkem s vlastnostmi dobrými a hodnými následování i s vlastnostmi, které by mohly být posuzovány méně kladně.

Jaký tedy byl? Jak jsme ho znali? Co z jeho života i osobnosti zůstane v našem povědomí, v naší paměti?

Většina z nás, ať už z řad učitelů nebo studentů, jej znala především jako *pedagoga*.

I když mě osobně nikdy neučil, náš věkový rozdíl nebyl příliš velký, vím, že byl po celou dobu svého působení na fakultě pokládán za jednoho z jejích nejlepších učitelů. Doslova do poslední chvíle jeho života jej starší i mladší studentské generace uznávaly. Víím také, že nejednou v závěru svých oblíbených přednášek a seminářů z římského práva soukromého dostal kyticí růží, podanou „panu učiteli s láskou“...

A přece přes své úspěchy nikdy neusnul na vavřínech. Stejně jako v mládí se i v pokročilejším věku připravoval na každou přednášku. Ve svých učitelských počátcích dokonce i tak, že si svou budoucí přednášku v některé osiřelé poslu-

chárně (v pozdních večerních hodinách to bylo možné) hlasitě proslovil. Pronášel přitom tuto svou generálku s takovým zaujetím, že ani nepostřehl přítomnost náhodného posluchače, kterého Jaromírův hlas v prázdné posluchárně přilákal k opatrnému otevření dveří a tichému nahlížení.

Většina bývalých studentů, které zkoušel, si jistě pamatuje, že měl osobitý způsob zkoušení, při kterém zjistil nejenom studentovy znalosti, ale i schopnost rychlé a správné orientace, což je schopnost u právníka žádoucí. Většina studentů také ví, že byl náročný a spravedlivý, i když při zkoušení někdy trochu „úřední“, což mohlo být dáno i jakousi trémou ze zkoušení. Určitě však neví, že za hodně dávných časů, kdy se zkoušelo dokonce ještě v sobotu odpoledne, i on zachovával nepsané pravidlo, o kterém „naše vrchnost“ starší generace samozřejmě nevěděla, že se totiž v sobotu odpoledne nepropadá ...

Když připomínám Jaromíra – učitele, nemohu opomenout, že nad rámec svých pracovních povinností a úkolů rozdával štědře jak studentům tak mladším kolegům z bohaté studnice svých odborných i jiných, zejména hudebních znalostí. Některé zájemce učil latině, jiným poutavě vyprávěl při svých hudebních besedách o vážné hudbě a přehrával zajímavé, u nás často exklusivní nahrávky, které sbíral. Některé z tehdejších účastníků jeho hudebních besed, ať už je dělal na fakultě nebo v kolejích, dodneška potkávám a vídám v koncertních síních či v opeře. Myslím si, že je to i díky Jaromírovu působení, které je v kladném smyslu poznamenalo. A to dokonce v době, kdy se u některých „angažovaných“ takové zaměření právě nenosilo ...

Ve své učitelské činnosti právního historika Jaromír nezapomínal ani na výchovu studentů k samostatné tvůrčí vědecké práci. Většinu zájemců o tuto práci naučil alespoň solidním základům metodiky vědecké práce v právní historii, jiné dovedl až k vypracování zajímavých studentských prací, případně pozoruhodných diplomových prací na neotřelá témata.

Tímto připomenutím se dostávám k další stránce Jaromírova působení, a to k jeho práci vědecké a překladatelské.

Mnozí z nás, ať už z řad učitelů nebo studentů, případně jiných lidí jej znala také jako *vědce*.

Nemělo by jistě smysl vypočítávat v tomto přemítání všechny větší nebo menší práce, které napsal. Bylo by snad jen vhodné připomenout, že měl široký záběr, protože se zabýval nejenom římským státem a právem, ale i obecnými dějinami státu a práva, zejména pak jejich evropskou raně feudální fází, dějinami politických a právních učeních či dokonce právními dějinami českými. I když jeho zájem o jednotlivé oblasti nebyl zcela vyvážen, výsledky nebyly zanedbatelné. Co bych zdůraznil, je to, že nikdy nezanedbával přípravu učebních pomůcek, ať už skript, textů či učebnic. Nezapomínal však ani na vědecké zpracování právněhistorických témat v pracích, určených širší obci odborníků i zájemců.

Co je přitom zajímavé, je skutečnost, že – ač v pedagogickém ohledu byl

především romanista – v ohledu vědeckém se zaměřoval po dlouhou dobu hlavně na raně feudální období v Evropě či, jinak řečeno, na germánské barbarské státy a právní řády.

Teprve později, jako by si uvědomoval zvláštnost této situace, se obrátil k římskému státu a právu a k právnímu profilu Marca Tullia Cicerona.

Stejně široký záběr bychom našli i v jeho činnosti *překladaťele*, zaměřené na latinské texty.

Počátky této jeho činnosti snad méně známé, spadají až do padesátých let. Měl jsem možnost je sledovat. I když od té doby uplynulo hodně času, dodneška vidím před očima dvě skloněné hlavy: učitele pana Mertlíka, vynikajícího překladaťele latinských textů, a jeho žáka Jaromíra, obou zabraných do latinského textu a jeho překladaťu.

Myslím, že právě v překladaťelské oblasti měl Jaromír velké, bohužel jen částečně uskutečněné plány. Víím, že ho potěšil můj zájem o tuto jeho činnost i o jeho plány. Vzpomínám si, jak ožil, když jsem vyprávěl jednu příhodu z díla Řehoře z Tours „Historiarum libri“, a jak se mně svěřil, že toto dílo hodlá přeložit. Nezůstalo jen u plánu, protože jednoho dne – k radosti jeho i mé – spatřil světlo světa pod názvem „O boji králů a údělu spravedlivých“ Jaromírův vynikající překladať Řehořova díla. Snad bych měl dodat, že nešlo ani o první ani o poslední Jaromírův překladať některého z významných literárních odkazů minulých věků. Čtenář možná ví, že prvními byly už Gaiovy „Institute“, posledním, bohužel nejen v pořadí, „Církevní historie“ Bedy Ctihodného (Beda Venerabilis).

Nevím, zda Jaromír někdy přemýšlel o tom, jaké svědectví zanechá svou vědeckou a překladaťelskou prací pro příští generaci právníků. Myslím si však, že i pro něho platí verše staroegyptského papyru o „učených spisovatelích z pradávných dob“, ve kterých se píše: „Ač odešli a na jejich jména by se jinak zapomělo, jejich spisy nám je budou připomínat“ (Papyrus Chestera Beattyho č. IV).

Mnozí z nás, ať už z řad učitelů nebo studentů, znali Jaromíra jako učitele, vědce a překladaťele.

Znali ho však také jako člověka, jako *osobnost*?

Nemyslím si a nikdy bych se neodvážil tvrdit, že jsem jej znal dokonale, lépe než druzí. A tak se spíš jen pokusím připomenout některé věci, které by mohly naznačit některé rysy jeho osobnosti a jeho povahy.

Od 1. září 1952, kdy jsem nastoupil jako asistent v katedře dějin státu a práva, jsme se stýkali často, takřka denně jako kolegové. Náš společný zájem o vážnou hudbu vedl k tomu, že jsme se vídali téměř každý večer také v Divadle hudby, v divadlech a koncertních sálích.

Myslím, že právě díky uvedeným společným zájmům jsme se brzy stali i dobrými kamarády.

V těchto i pozdějších letech jsem přišel na to, že Jaromír není zdaleka člo-

věk, zahleděný jen do pedagogické a vědecké práce a do svých zájmů. Všiml si i jiných lidí a byl jim ochoten pomoci. Vím to i z vlastní zkušenosti. Jeden příklad za všechny: V prvních letech své asistentury jsem přespával, podobně jako jiní kolegové bez ubytování, na fakultě. Za velice kruté zimy 1953–1954, kdy noci na fakultě byly nevlídné a studené, mně nabídl – po dohodě se svou tetou, u které bydlel – abych se alespoň na nějakou dobu přestěhoval k němu. Nabídku jsem k jeho lítosti sice nepřijal, ale také na ni nezapomněl.

Jaromír dovedl být také pozorný a uměl udělat svým bližním radost. Tak např. mně daroval při mých zakulacených narozeninách kompletní nahrávku Musorgského „Borise Godunova“. Věděl, že tato opera patří k mým oblíbeným.

Možná, že mé vyprávění, mé přemítání budí dojem, že chci zesnulého ukázat za každou cenu v co nejlepším světle.

Nemám takový úmysl. Nejen proto, že, jak říká Don Manuel v „Nevěště messinské“, „stáří káže smířlivost“, ale protože vím, že Jaromír měl i své slabé stránky. Aspoň by se tak dalo usuzovat. Já osobně jsem měl vždycky pocit, že k jeho přednostem rozhodně nepatří organizační schopnosti a přesnost svědomitého, precizního úředníka. Spíš bych řekl, že byl bohém, kterému se čas od času něco „zaběhlo“ v hlubokých zásuvkách jeho stolu ...

Snad byl někdy až příliš ústupný, což jsme mu někdy snad právem, jindy snad neprávem zazlívali.

Možná, že jeho přístupy byly motivovány i snahou nezaplést se do konfliktů a konfrontací, ať už odborných, osobních nebo politických. Tím neříkám, že jsme se někdy v téči oné věci nestřetli. Co je, myslím, důležité, je to, že jsme oba byli schopni později v klidu přemýšlet o argumentech druhého a uznat je. Navíc jsme zůstali i nadále přáteli, on pro mě zůstal Jaromírem („Bivoji“ jsem mu nikdy neřikal), já pro něho Baldumanem (jak mé jméno „postarogermánštil“).

Naše lidské vztahy zůstaly dobré až do konce Jaromírova života, jako kdybychom si oba řekli společně s Kazatelem, že „je čas boje i čas pokoje“. A ten mu přeji. Requiescat in pace !

MOZAIKA SPOMIENOK NA PROFESORA KINCLA

PETER BLAHO

Keď som dostal od kolegov z Katedry právnej histórie Právnickej fakulty Univerzity Karlovej v Prahe lákavú ponuku napísať príspevok do pamätnice profesora Kincla, cítil som sa síce poctený, ale bol spočiatku rozhodnutý zdvorilo odmietnuť. Nie je totiž jednoduché napísať čtivým, obyčajne esejistickým slohom v literárnej skratke pár spomienkových myšlienok beztak roztrúsených kdesi v dávno zabudnutých chvíľach života svojho. Po krátkom premýšľaní odznelo predsa len moje pozitívne rozhodnutie.

A tak tu dnes v tichu svojej pracovne sadám za pracovný stôl a chystám sa zhromaždiť niekoľko, ako som naznačil, roztrúsených spomienok na muža, s ktorým ma spájalo viac než dve desaťročia neviditeľné puto rovnakého profesionálneho záujmu. Chystám sa pozbierať myšlienky na svojho staršieho, vážneho kolegu, učiteľa a vedca, ktorý si za pracovný stôl už nikdy nesadne.

S profesorom Kinclom som sa osobne zoznámil v rokoch sedemdesiatych, keď už pôsobil ako docent na Karlovej Univerzite v plnom rozkvetе svojich tvorivých síl. Jasne sa dnes rozepamätávam ako vtedy, keď ja som začínal svoju romanistickú dráhu obhajobou kandidátskej dizertácie, sa pán profesor Kincl ochotne a s nadšením ujímal úlohy oponenta, ktorú na seba vzal rád, lebo mu ležal na srdci rozvoj disciplíny, pre ktorú sa v tých časoch nenašlo dostatok pochopenia na úradných miestach. Jasne sa dnes rozepamätávam, ako ťažko niesol tento stav nemilosti k všetkému, čo vtedy na našich univerzitách súviselo s rímskym právom a na čo nezabudol opätovne upozorniť ani pri mojej kandidátskej obhajobe v Bratislave vyslovujúc uspokojenie nad tým, že po mnohých rokoch má príležitosť zúčastniť sa na romanistickej obhajobe. Ba môžem celkom nekromne povedať ako chválil bratislavskú univerzitu, že v porovnaní s pražskou našla viac odvahy a umožnila romanistickú obhajobu.

Ak tu teraz uvádzam práve túto bratislavskú udalosť, konám tak z dvoch pohľadov. Po prvé, o profesorovi Kinclovi sa všeobecne vedelo, že nerád opúšťa svoju Prahu. Preto som so zadostučením kvitoval jeho ochotu podniknúť namáhavú cestu vlakom do Bratislavy a podstúpiť aj „strasti“ hotelového ubytovania. Po druhé, napriek svojej vysokej autorite, ktorú požíval vo fakultných

a univerzitných kruhoch v Prahe, sa ani profesorovi Kinclovi nepodarilo v širšej miere presadiť rímske právo do právnického štúdia a ani sám sa tejto vedecko-pedagogickej disciplíne nemohol úplne venovať. Táto skutočnosť vysvetľuje okrem iného príčinu, pre ktorú sa jeho pedagogický a vedecký záujem koncentroval nielen na rímske právo, lež i na raný stredovek.

V ďalších mesiacoch a rokoch som sa s profesorom Kinclom stretol mnoho ráz. Z každého stretnutia s ním som nadobúdal viac a viac pevné presvedčenie o jeho hlbokej vedeckej erudícii a dôsledne pestovanej akribii. Pôsobil na mňa predovšetkým rozhladom vo svojom obore, pôsobil na mňa ako človek s hlboko a trvalo zakotveným citom pre exaktné pestovanie práva a právnej histórie pre čo mu práve pramene rímskeho práva dávali široký a pevný základ i keď musím otvoreno priznať, že naše stretnutia neboli časté. Vždy som však pocítoval jeho úprimný záujem o rozvoj romanistiky v Bratislave, vždy som vycítil, že si chce so mnou od srdca „popovídať“.

V debatách s ním som mal možnosť oboznámiť sa aj s plánmi o jeho najbližších publikačných zámeroch, pričom nikdy nezabudol skromne dodať, že jeho práca nie je dokonalá. Vo vzdialenej Bratislave som bol vždy dobre informovaný o tom, na čom práve pracoval. Ak opomeniem jeho monografické spisy o právnom postavení otrokov – tie napísal, resp. dokončil pred tým, než som ho spoznal – tak rád spomínam na jeho prekladateľskú aktivitu s jasným cieľom a jednoduchým zámerom: poskytnúť svojim študentom v seminári rímskeho práva právnické texty (dvojzväzkové „Texty ke studiu obecných dejín štátu a práva. Starovek“ alebo „GAIUS. Učebnice práva ve čtyřech knihách“). Najmä úplný český preklad Gaiových Institutiones sa stal nepostrádateľnou príručkou mladých právnikov. Keď mi v roku 1981 podpisoval v Prahe venovanie k Inštitúciám a ja som prejavil záujem o napísanie recenzného článku, opäť sa ukázala jeho typická skromnosť: požiadal ma – úplne zbytočne – o zhovievavosť. Myslel to vážne, ale ja som už vopred vedel, že jeho slovám netreba prikládať vážnosť. Jeho preklad verne odráža myšlienkové poradie originálu a keď som článok dokončil, v závere som konštatoval význam tohto prekladu a nič na tomto konštatovaní nemienim zmeniť ani dnes: „Týmto dielom sa zmenšila medzera medzi československou právnou romanistikou a krajinami s vyspelou prekladateľskou tradíciou a zostane preto veľkou zásluhou prof. Kincla, že zachoval pro naše mladé právnické generácie tento staroveký právnický spis závažnej hodnoty“ (Právněhistorické studie 27, 1986).

Gaiove Inštitúcie boli mojou druhou príležitosťou uverejniť príspevok týkajúci sa literárnej tvorby profesora Kincla. Prvou reakciou bol však môj referujúci článok k jeho „Servus suis nummis emptus“. Ešte raz som venoval pozornosť jeho literárnej práci a to v čase, keď vyšla tlačou rozsiahla učebnica „Všeobecných dejín štátu a práva“ (1983). To bol jediný príspevok v ktorom som sa v názore na postavenie rímskeho práva vo všeobecných dejinách štátu a práva s profesorom Kinclom rozchádzal.

Profesor Kincl sa intenzívne staral aj o právnický dorast. Tu som mal možnosť sledovať jeho konkrétne kroky pri študentskej vedeckej odbornej činnosti z ktorej dokázal napriek známym nedostatkom (formálnosť, všeobecne nízka úroveň, neobjektívne hodnotenie apod.) vyťažiť maximum. Jedna študentská práca sa pod jeho vedením dočkala aj zverejnenia v Právnehistorických studiách. Videl som ako uvážene a s veľkým porozumením pre vedeckú pravdu predsedal komisiám keď kandidáti s rešpektom pristupovali k obhajobe svojich dizertácií. A tu profesor Kincl vždy dokázal bravúrne uviesť s ohromnou ľahkosťou najťažšie partie predloženej práce a vedel ich doplniť vhodnými a jasnými príkladmi z histórie. Osobný šarm, ktorý z neho vyžaroval, sa pri odborných debatách tým viac zvýrazňoval, čím viac bolo treba argumentovať. Takto vychoval nejedného adepta právnej vedy, takto priviedol nejedného dizertanta k úspešnému ukončeniu dizertačnej práce.

Ešte dve osobné spomienky mi utkveli hlboko v pamäti, lebo obidve vykresľujú veľmi jasne povahové črty profesora Kincla. V roku 1986 som dokončoval bibliografiu romanistických štúdií. Tešil som sa ako do nej zahrniem Kinclom avizovaný a dávnejšie pripravovaný preklad slávnych súdnych procesov Marka Tullia. Toto desideratum pripravoval veľmi starostlivo a vari k žiadnemu svojmu dielu nepristupoval tak zodpovedne; ako by bol tužil, že bude jeho posledným. Do bibliografie sa však nedostalo a ja som veľmi ľutoval, ako nám chýba preklad tohto významného neprávnického prameňa.

Druhá spomienka je spätá s osobným sporom dvoch známych právnych romanistov. Do kontroverzie medzi nimi sa profesor Kincl dostal ako nezainteresovaný, ktorý nič nezavinil, ale na ktorom by mohol eventuálne zostať tieň podozrievania. V telefonickom rozhovore mi vysvetľoval delikátnosť celej záležitosti a záležalo mu na tom – vycítil som to z jeho hlasu – aby sa vec urovnala a v tom duchu ma požiadal o sprostredkovanie odkazu. Nezniesol, aby sa nespravedlivosť spájala s jeho osobou.

Profesora Kincla som nepoznal natoľko dobre, aby som sa tu zmieňoval o všetkých stránkach jeho osobnosti. Dnes, pravda, ľutujem, že naše vzájomné kontakty boli sporadické a obmedzovali sa len na vedecké a didaktické problémy oboru, ktorý profesor Kincl tak miloval, na rímske právo. Ľutujem to o to viac, že v posledných rokoch, keď nastala renesancia štúdia rímskeho práva, mohli sme obaja prísť do užšieho kontaktu, ľutujem to o to viac, že dnes už nie je možné vrátiť čas späť. Zostáva však ešte jediné, a to zachovať Kinclov vedecký a ľudský odkaz, rozvíjať ho ďalej v našej každodennej univerzitnej práci.

PROSTÁ VZPOMÍNKA

MARTA KNAPPOVÁ

Jaromír Kincl, Bivoj, jak mu, ani nevím proč, říkali jeho přátelé a i on se tak sám nazýval ve styku s nimi, žije v mých vzpomínkách trvale a nepřetržitě. Z přátelského a kolegiálního styku s ním, který trval od společných dob studentských až do jeho smrti, se v mé mysli naskládaly stovky vzpomínek, o kterých by se dalo vyprávět, z nichž každá by byla významná pro vypravěče, ale málokterá zajímavá i pro posluchače či čtenáře toho vyprávění. Z nich ze všech vyberu jedinou, prostou a dávnou. Pro mne však zvláště významnou, poněvadž se týká události, která ovlivnila můj život a která ostatně způsobila, že po ní mohly následovat vzpomínky další.

Studovali jsme s Jaromírem Kinclm ve stejném ročníku a spolu jsme jako učitelé na pražské právnické fakultě pracovali. Už během studií na fakultě nás spojoval zájem o hlubší poznání práva a především práva soukromého, které v té době ještě působilo hloubkou své filozofické koncepce i dokonalostí své struktury. A také nás spojoval, tehdy u studentů už nepříliš častý zájem o právo římské, které se pak stalo Kinclovým zájmem životním i životním posláním.

Po promoci byl Jaromír Kincl přijat jako asistent na právnické fakultě. I já jsem měla zájem o učitelskou a vědeckou práci, ale nevěděla jsem o volném místě. A tak se naše cesty rozešly, ne ale nadlouho. Když jsem si na fakultě obstarávala nějaký, nevím už jaký, doklad potřebný pro nástup u mého nového zaměstnavatele, potkala jsem náhodou na chodbě Jaromíra Kincla, který už byl na fakultě asistentem. Svou místnost sice jako mladý asistent ještě neměl (neměli ji ani starší asistenti a někdy ani docenti), měl ale aspoň svou židli. K té se našla ještě druhá a na ty jsme se posadili a povídali. Jaromír Kincl se mne mezi řečí zeptal, jak se mi líbí v zaměstnání. Když jsem řekla, že jsem je ještě nastoupila, řekl on mně, že na katedře občanského práva je volné místo asistenta – tajemníka katedry, a zeptal se mne, zda se o ně nechci ucházet. Váhala jsem, poněvadž jsem už přivykla myšlence, že budu pracovat ve správním úřadě se zajímavou agendou, a také proto, že mi bylo trapné odříkat místo, které jsem už přijala. Jaromír Kincl mi však naléhavě radil, abych se pokusila přijít

na fakultu a připomínal mi náš společný studentský zájem o pedagogickou i vědeckou práci.

Nemusel naléhat dlouho. Občanské právo bylo právě tím oborem, který mne nejvíc při studiu zajímal a lákal. A tak jsem se o místo asistentky pro obor občanského práva ucházela. A byla jsem přijata.

Během společného učitelského působení na právnické fakultě jsme pak mnohdy spolu diskutovali o odborných otázkách a vědeckých problémech našich oborů, o pedagogických problémech ve výuce a při zkoušení a o životních a lidských hodnotách též.

A to je celý ten prostý příběh, který tu vyprávím ke vzpomínce na zesnulého přítele. Je to příběh o tom, jak Jaromír Kincl jedním rozhovorem ovlivnil můj život, jak mne tento nahodilý rozhovor v složitém kauzálním nexu lidského života nakonec přivedl na cestu, kterou jsem od počátku chtěla jít. Byla to i cesta, kterou jsem v nelehkých peripetiích více než čtyřiceti let šla v přátelském a kolegiálním styku s Jaromírem Kinclm, jehož jsem si vždy hluboce vážila jako vědce, učitele a hlavně člověka.

ČLOVĚK–VĚDEC–OSOBNOST

STANISLAV KUČERA

Abychom mohli o někom hovořit právem jako o osobnosti, musí to být především člověk v plném smyslu toho slova, jeho aktivita bez ohledu na její konkrétní podobu musí být *hodna* společenského uznání a konečně se musí vyznačovat schopností vytvářet něco nového a osobitého.

Jde-li o člověka a vědce, pak z něj skutečnou osobnost tvoří originalita myšlenek a poznatků, jež přináší. Osobnost je tedy charakterizována a podmiňována jednak odvahou vyslovit to, co zatím nikdo nevyslovil, a zároveň schopností objevit zatím neobjevené, poznat zatím nikým nepoznané. Tedy odvaha k originalitě a schopnost originality.

Profesor Kincl byl jednou z opravdových osobností, které svou pedagogickou činností a vědeckým dílem vytvářely skutečné hodnoty a tím i odbornou pověst právnické fakulty Univerzity Karlovy.

Na první pohled by se mohlo zdát, že to bylo podmíněno šťastnou volbou vědního oboru, který poskytoval i ve složitých podmínkách prostor pro vědecké poznání a publikování jeho výsledků nesoucích zjevný rys nezávislého myšlení. Právní dějiny – zejména starověké a středověké – svým důrazem na historická fakta a na seriózní práci s prameny a snad i tím, že se zabývají minulostí příliš dávnou, chrání autora před poplatností okamžiku, módě či konjunkturu. Ale ve skutečnosti žádný obor sám svou povahou nechrání vědce před „úlitbou bohům, kteří přicházejí a odcházejí“, jestliže jej nechrání jeho vlastní profesionální etika vědce. Nepříznivé vnější okolnosti a tlaky totiž mohou vědci (a nejen jemu, ale i příslušníkům jiných profesí) zabránit v tom, aby napsal a publikoval *to, o čem je přesvědčen*. Ale nemohou jej přimět k tomu, aby napsal a publikoval *něco, o čem přesvědčen není*.

Profesor Kincl byl skutečným vědcem v tom smyslu, že motivace k tomu, aby se začal určitým tématem vědecky zabývat, byla vždy v něm samém, v jeho spontánně vznikající vnitřní potřebě řešit vědecký problém. Byla to tedy jeho „vědecká zvědavost“ spojená se závažností tematiky, která jej zaujala.

Za svou vnitřní svobodu, která s touto motivací byla spojena, musel ovšem profesor Kincl často platit tím, že prakticky o publikování každé ze svých pra-

cí (snad s výjimkou skript a učebnic) musel bojovat a na každou publikaci musel – často celá léta – čekat. Jeho zbrání při tom nebyl vnější dramatický efekt ani rozčilení, ale spíše vytrvalost, trpělivost a umění čekat. Profesor Kincl dobře znal a uměl doceňovat moudrost starých Římanů, podle níž „kapka nehloubí kámen silou, ale tím, že často dopadá“. Škoda, že se nedožil publikace díla, které pokládal za to nejlepší, co kdy vytvořil, knihy „Deset slavných procesů Marka Tulia“. A ještě jedné věci je třeba litovat: že totiž alespoň některé z jeho prací nevyšly v některém ze světových jazyků.

Profesor Kincl měl dar kritického myšlení a tolik potřebnou schopnost vědeckého pochybování. Jeho pohled na dějiny vůbec a české zejména byl veskrze věcný, programově odmítající romantizující přístupy, idealizaci čehokoli a kohokoli. Stejně tak odmítal tendence k jednostrannostem a extrémním hlediskům všeho druhu, jakož i „přehodnocování“ poznatků metodou „výměny znamének plus a minus“.

Jako skutečná osobnost s tvůrčími schopnostmi (a i to k věci patří) profesor Kincl – obrazně řečeno – „stál nad svými díly“, znal mnohem více, než mohl, chtěl a stačil do svých prací vložit.

Byl osobností a skutečným vědcem ale také proto, že nebyl *jen* vědcem. Zároveň byl člověkem s nebyvalou šíří zájmů o to, co tvoří obsah duchovní kultury národů a světa. Poznal-li jsem někdy osobně člověka, který v době, kdy se vyplatí být úzce specializovaným, pokud možno výlučným, odborníkem znajícím „vše o předmětu co nejužěji vymezeném“, připomíná šíři svých kulturních zájmů osobnost z doby evropské renesance, pak to byl profesor Kincl. Jeho mnohostranné zájmy, jeho vztah k umění – především k hudbě a krásné literatuře – mu nebránily v tom, aby byl vynikajícím odborníkem ve zvoleném speciálním odvětví vědy. Tajemství této harmonie mezi odborností a šíří zájmů je ukryto v tom, že skutečný vědec netvoří proto, že má k bádání a psaní čas, ale vytváří si, vydobývá si čas na tvořivou práci, protože má skutečnou potřebu bádát a své poznatky publikovat. Člověka na cestě za jeho hlavním cílem a hlavním posláním nebrzdí to, že se věnuje dalším užitečným činnostem a zájmům obohacujícím a rozvíjejícím jeho osobnost. Člověka brzdí pohodlnost, nedostatek činorodosti nebo sebekázně.

Umění profesora Kincla nesmírně obohacovalo. Především hudba mu dávala vedle ryze estetických hodnot velkou sílu mravní. Jazyk hudby byl pro něho nejuniverzálnějším a nejsvětovějším ze všech jazyků, protože díky své srozumitelnosti spojuje národy více než cokoli jiného. Sám měl také příliš rád hudbu, než aby byl schopen sebemenšího předsudku vůči národu, z jehož lůna vzešla.

Profesor Kincl měl ještě jednu cennou vlastnost, bez níž nikdo není skutečnou osobností – velkorysost a její druhou stránku, jíž je odpor k malichernosti ve všech jejích projevech. Velkorysost patří k těm *charakterovým* vlastnostem, které jednoznačně a výrazně vyrůstají z *poznání, z intelektuální úrovně* svého nositele. Základem velkorysosti je totiž právě schopnost vidět věci, činy, udá-

losti, vztahy, konflikty, problémy, ale i nedostatky druhých a přednosti vlastní v jejich skutečných rozměrech a proporcích. Ovšem právě proto, že nepřeceňuje význam maličností, se může velkorysost navenek jevit jako lhostejnost (a naopak, projevy lhostejnosti mohou být omylem považovány za projevy velkorysosti). To je jakési riziko velkorysosti, které je ovšem zcela přijatelné a překonatelné v otevřených mezilidských vztazích a komunikaci.

Dějiny a zejména dějiny antického Řecka a Říma byly nejen Kinclovou profesí, ale také opravdovou láskou. Zejména o velkých postavách starého Říma dovedl hovořit s takovým zaujetím a s tak bohatými poznatky, jakoby se s nimi znal osobně. Stali se mu součástí současnosti, protože tak hluboce a dokonale pronikl za nimi do doby, kdy žili.

K tomu, co o nich dobře znal patřily i jejich názory na život a smrt. Otec historiografie Řek Herodotos tlumočí ve svém spise názor mudrce Solona, podle něhož teprve konec života opravňuje k tomu, aby někdo mohl být pokládán za šťastného. V této souvislosti Solon připomíná matku, která dojata láskou a úctou, kterou jí projevili její synové, požádala bohyni Heru, aby jim dala za odměnu „to nejlepší“, co mohou dostat. Bohyně tuto matčinu prosbu splnila – synové nic netušíce usnuli a již se neprobudili. Usnuli navždy.

Snad se i profesorovi Kinclovi dostalo tohoto daru bohů – zemřel nevěda o tom. Ale my, jeho přátelé, si připomínáme slova jiného starořeckého myslitele, podle něhož „smrt není neštěstím pro toho, kdo zemře, ale pro toho, kdo přežije“. To pocítujeme my, kdož jsme jej ztratili, kdo si kromě všeho připomínáme, že to byl dobrý člověk a dobrý přítel a do konce svých dnů nepřestaneme jeho předčasný odchod želet.

ÚTRŽKY VZPOMÍNEK

LADISLAV SOUKUP

Bylo to na začátku podzimu r. 1958, kdy jsem přišel do Prahy studovat a nastoupil na právnickou fakultu, se kterou jsem pak vlastně od té doby spojil svůj život. Od prvních týdnů seznamování se s právní teorií v mých vzpomínkách figuruje osobnost Jaromíra Kincla.

Měl jsem k němu zpočátku až bázlívu úctu. Když jsem ho poznal blíže, vážil jsem si jeho vědeckých i všeobecných znalostí a měl jsem ho rád pro jeho lidské vlastnosti.

J. Kincl nemohl neupoutat všechny, kdo ho měli příležitost vidět a slyšet. Na právnickém studiu se mi zvláště líbily historické předměty, dějepis mám rád od dětství. Výuka právních dějin a historie státu mě zajímala nejvíc. Začínala obecnými dějinami státu a práva a římským právem koncipovaným též historicky. Na první přednášce snad všechny začínající posluchače svým osobitým způsobem přednesu vyburcoval, současně udivil, zaujal, ale i zmátl tehdejší představitel oboru obecné dějiny státu a práva profesor Tureček. Snad to bylo i proto, že jsme byli začátečníky, kteří se teprve učili poslouchat vysokoškolské přednášky.

Jako další přednášející se nám na podzim 1958 představil J. Kincl. Přednášel státní zřízení římské republiky a s prof. Turečkem se střídal ve výkladech soukromého práva římského. Klidným, do detailu promyšleným, pedagogicky zpracovaným způsobem nás nenásilně uváděl do historické látky, v níž byly právníké poučky, úvahy i složitější konstrukce srozumitelné i začátečníkům.

Rád vzpomínám, jak Kincl – tak jsem mu tehdy mezi spolužáky říkali – procházel mezi lavicemi posluchárny, dokonalým přednesem s perfektní artikulací, samozřejmě bez elektrického ozvučení, ale příjemným, přirozeným hlasem hovořil, výklad doplňoval příklady a doprovázel vtipnými přirovnáními. Z celé jeho osobnosti vyzařovala neokázalá, avšak hluboká erudovanost vědě plně oddaného odborníka. Příjemný zevnějšek a odpovídající gestikulace podtrhovaly výsledný, snad lze bez nadsázky říci, umělecký dojem Kinclova působení na posluchače. Samozřejmě se stal středem zájmu kolegyň – spolužaček, které jej jednomyslně stavěly na první místo pomyslného žebříčku zajímavých a oblíbených

ných osobností fakulty. Udržoval se na něm i v očích dam vyšších ročníků, z nichž mnohá zůstala věrná až do diplomové práce, kterou bylo možno často konzultovat. Kincl, troufám si tvrdit, nikdy, své popularity nevyužíval ani nedával najevo, že o ní ví. V osobním styku se studenty byl mírný, věcný, vždy lidský. Když jsem ho později měl možnost poznat blíže, jevil se mi stejně. Jako skromný, snad i plachý a trošku samotářský, svou vědou zaujatý, vzácný člověk.

Vedle přednášek jsem se pak setkal s J. Kinclm u zkoušky. Na konci prvního semestru, v lednu 1959, jsem jako první zkoušku na právnické fakultě skládal právě zkoušku z římského práva. V tehdejší organizaci studia byly pevné a závazné termíny zkoušek, na které chodili téměř všichni studenti a pouze velmi málo z nich neuspělo. J. Kincl byl u zkoušky vážný, přesný až strohý ve vyjadřování, důsledně vyžadoval právníky jasné formulace, ale při hodnocení výsledku byl v celku mírný. Odpovědi studentů si ve svých poznámkách označoval řeckými písmeny, což jsem od něho později okoukal a s jeho žertovným souhlasem převzal.

Ve druhém ročníku jsem mohl svůj zájem o historii spojit se studiem dalších historicko-právních předmětů. Jako pomocná vědecká síla jsem se dostal do stálého kontaktu s katedrou.

Prakticky denně jsem se pak s výjimkou prázdnin stýkal s J. Kinclm a poznal jsem jeho pracovní návyky.

K ustáleným zvykům J. Kincla patřilo, že pokud neměl ráno výuku, přicházel na fakultu až po poledni, pěšky, procházkou ze svého bytu v uličce Na hrádce, blízko vchodu do botanické zahrady. Po pravidelné zastávce ve vrátnici, kde se dověděl fakultní novinky, vyřídil na katedře běžné věci a věnoval se své oblíbené práci. Setrval při ní až do uzavření budovy, dříve odcházel většinou jen tehdy, šel-li s manželkou do divadla na operu. Často se nemohl a nechtěl odtrhnout od studia pramenů, např. Merovejských testamentů nebo jiných vzácných a málo známých dokumentů o počátcích práva u barbarů, které tehdy intenzivně studoval, pobýval ve své pracovně dlouho do večera. Domů odcházel ztemnělou a prázdnou budovou, máje svůj klíč od hlavního vchodu. Rád jsem někdy zůstával na katedře stejně dlouho jako on a učil se, zpracovával katedrální časopisy apod.

V pozdějším odpoledni bývali na katedře i další učitelé. Výuka tehdy malého počtu studentů probíhala většinou dopoledne a tak byl čas na diskuse i na zábavu. Rozhovory se zpravidla točily kolem právněhistorických otázek, ale mluvilo se i o kultuře, veřejném dění nebo třeba o fakultních záležitostech. U J. Kincla jsem v té době poznával a obdivoval znalosti historie a antické i středověké kultury vůbec. Při rozhovorech se mnou se zajímal o problémy a názory studentů i o mou práci. Jeho zájem mi imponoval a současně mne povzbuzoval v rozpačitých a neobratných pokusech o vlastní výtvoř.

K osobnosti J. Kincla neodmyslitelně patřila záliba ve vážné hudbě. V oper-

ní, symfonické i komorní tvorbě řady staletí měl znalosti překračující rámec amatéra. Doma hrával na klavír, v pracovně na fakultě měl rádio s gramofonem, na kterém si často v době mého „pomvědoivství“ přehrával úryvky skladeb, když si koupil novou gramofonovou desku. V průběhu let precizoval tento svůj zájem a sestavil si rozsáhlou diskotéku nahrávek. J. Kincl si podle nálady často sám pro sebe prozpěvoval melodie, které ho právě zaujaly.

Pamatuji si jak několikrát během mých studií přišel mezi nás na kolej S. K. Neumanna v Petřské ulici. Přinesl vlastní gramodesky a seznamoval nás s vybranými operními a symfonickými díly. Kinclovy besedy o vážné hudbě mne i dalším spolužákům přibližovaly dosud málo známou oblast hudební kultury, která se nám otvírala až po příchodu do Prahy. Když jsme začali chodit na operní představení do Smetanova divadla, často jsme tam Kincla s manželkou viděli na druhé galerii, případně i na místech k státní, kam se daly koupit lístky ještě na poslední chvíli. Kinclovi byli bezdětní, žili jeden pro druhého a J. Kincl nad to pro svou vědu. Krásy života, myslím, vnímal nejraději ve zhudebněné podobě.

Kam sahá má paměť, tj. do roku 1958–9, sedával J. Kincl se svým nejbližším přítelem, bývalým spolužákem Mílou Doležalem stále ve stejné místnosti č. 85 na katedře. Jaromír (jestli mu tak vlastně mohu říkat, poněvadž jsem mu nikdy nezačal tykat jako jiným kolegům na katedře, vždycky jsem mu vykal a byl to výraz bezděčné úcty, kterou jsem k němu choval) sedával u černého, amerického psacího stolu s roletou, kterou nezavíral. Měl všude spoustu výpisků a knih. Psal úhledným a čitelným rukopisem téměř bez škrťů a oprav. Články určené k publikaci si často psával sám na stroji. Hezkou vzpomínku mám také na příhodu, která mi ukázala osobní metody Kinclovy práce se studijními materiály. Když jednou zjistil, že má v pracovně už neúnosné množství vlastních, málo používaných knih, brožur a tiskovin, roztřídil je a několik desítek z nich věnoval mně a kolegovi, druhé pomocné síle. Byly to historické, filozofické, ekonomické a jiné práce, z nichž dříve sám studoval. Každá knížka i brožura byla pečlivě podepsána, studované partie podtrhány a opatřeny úhlednými poznámkami.

J. Kincl měl mezi nejbližšími přáteli přezdívku „Bivoj“. Získal ji, jak mi řekli kolegové z katedry, na studentském sportovním táboře, kdy se projevil jako legendární silák.

Jako sotva pětadvacetiletý jsem nastoupil ve funkci asistenta v únoru 1966 na katedru. Od té doby jsem vídal J. Kincla prakticky denně. Svě ustálené zvyky, jak jsem je znal z doby studií, neměnil. Úctyhodně narůstal počet jeho vědeckých prací, ale zůstával stále stejně kamarádským starším kolegou. Poznával jsem ho blíže při práci na katedře i mimo.

Za nějakou dobu potom se Kinclovi přestěhovali z Nového Města do Bubenče, do Zelené ulice, do lepšího a většího bytu. Vzali k sobě osamělou starou paní, matku zemřelé kolegyně z fakulty. V té době jsem několikrát

s J. Kinclm strávil hezké odpoledne, když jsme jejich „babičku“ mým Trabantem vozili na vokovický hřbitov a přitom se procházeli a rozebírali mnohé problémy člověka i lidstva vůbec. J. Kincl mi byl tehdy také rádcem při zásadním rozhodování o mém možném přechodu na jiné pracoviště.

Po přestěhování do Zelené ulice Kinclovi rozšířili svou domácnost také o pejska Míšu, obyčejného, inteligentního českého voříška. Pro něj byl J. Kincl, velmi mírný a tolerantní muž, ochoten podstupovat šarvátky s náhodnými chodci i ochránci pořádku a bránit Míšu před skutečnými i domnělými šikanami. Různé drobné příhody a komplikace, do kterých se s Míšou dostával, nám jako dobrý vypravěč na katedře vtipně líčil. Někdy jsme jeho příhody posuzovali podle římskoprávních pouček.

J. Kincl suverénně vládł uměním slova a uměním pera. V běžných životních situacích býval poněkud nepraktický, což ostatně koresponduje s obvyklými představami o vědecky jednostranně orientovaných typech lidí. Jeden čas vážně uvažoval o koupi automobilu. Spolu s některými z kolegů jsem mu tento záměr vymlouval. Vzhledem k věkovému rozdílu mezi námi snad až poněkud troufale jsem se podívoval nad tím, co by on s autem asi vůbec dělal, když se pohybuje pouze mezi fakultou a bytem, případně divadlem a do svého rodiště Ronova nad Doubravou za Čáslav jezdí jedenkrát za rok. Přitom rád chodí pěšky. Jak by se staral o údržbu a parkování auta? Na naše naléhání nakonec od záměru koupit auto upustil.

Na katedře jsme sledovali také další pokus J. Kincla přizpůsobit se konzumnímu způsobu života. Byla to zahraniční rekreace v Jugoslávii, tehdy dost nákladná věc. J. Kincl se těšil, jak si po náročném závěru školního roku odpočine od starostí a shonu na fakultě, jak bude na mořské pláži trávit klidné dny v prostředí, kde ho nikdo nezná. Po prázdninách nám jako první zážitek barvitě vyprávěl, že kdy poprvé s manželkou Věrou vyšli na pláž, okamžitě se k nim hlásil velmi společenský kolega z fakulty. Jak se ukázalo vzápětí, bydlel na stejné chodbě v jejich hotelu.

K osobnosti J. Kincla mě přivádějí téměř všechny vzpomínky na mé působení na právnické fakultě. Od studentských let jsem si ho vážil jako předního právního historika a skvělého učitele. I později, jako asistent a mladší kolega, jsem k němu cítil stejnou úctu.

DEFUNCTUS TERRA

VIKTOR KNAPP

Defunctus terra. Skončil svou cestu pozemskou, náhle a nečekaně, a skončil i svou cestu akademickou. Poznal jsem ho před více než čtyřiceti léty, kdy na ní vstoupil. Sblížil jsem se s ním u starého rozladěného klavíru, který stával v tehdejší sborovně na pražské fakultě. Nevím, kde se tam ten klavír vzal, a ani si nevzpomínám, kdy odtamtud zmizel. Vzpomínám ale, že jsme u něho navečer dlouho sedávali. Jaromír Kincl na něj chvílemi hrál, spíš zaníceně než virtuózně (na ten klavír se ani virtuózně hrát nedalo) a chvílemi jsme si povídali o muzice, o věcech veřejných a taky o římském právu. Se stejnou sympatií jsem sledoval jeho vstup do staré, dnes zapomenuté tradice muzicírujících učitelů právnické fakulty, i jeho poznáníchtivý zájem o právní historii. Vážil jsem si ho jako mimořádně nadaného žáka (říkám to proto, že on sám se ke mně hlásil jako k jednomu ze svých učitelů) a poznal jsem ho i jako dobrého člověka. A to není to poslední, proč jsem si ho vážil a měl ho rád.

Vědcem tehdy ještě nebyl. Ale brzy se jím stal. A už při prvních jeho krocích po vědecké cestě bylo možno poznat ex ungue leonem. Teprve nyní, kdy se s ním loučím, mne ale napadá, že jeho vědecká cesta byla zvláštní, nebývalá. Byla to cesta per aspera, cesta protivenstvími, která ho ale dovedla právě tam, kde mohl ukázat, co umí. Romanista Jaromír Kincl prožil celý svůj vědecký život v situaci, která byla bádání v římském právu nepříznivá. Byla to doba, která programově zavrhovala římské právo jako nepotřebnou veteš a rozhodně odmítala propedeutický význam jeho výuky. (Obávám se, že tato doba na podzim roku 1989 úplně neskončila.) Byla to doba, kdy na právnické fakultě neexistovala stolice římského práva a římské právo, pod kryptonymem dějiny otrokářského státu a práva, našlo útočiště, či spíše úkryt, na tehdejší katedře teorie a dějin státu a práva. Je obdivuhodná zásluha Jaromíra Kincla, že právě v této době oživil nedlouhou sice, ale slavnou tradici české romanistiky, založenou Leopoldem Heyrovským, a svou neobyčejně plodnou a úspěšnou vědeckou i učitelskou činností ji znovu pozvedl, i když v jiné dimenzi, na její někdejší vysokou úroveň.

Zvláštnost vědeckého vývoje Jaromíra Kincla spočívala i v tom, že vyrůstal

bez učitele romanisty. V době, kdy začínal svou vědeckou dráhu, byl Otakar Sommer mrtev a Miroslav Boháček byl vyhnán z fakulty. Mrtev byl i brněnský Jan Vážný a tehdy mladší romanisté byli rovněž vzdáleni z právnických fakult. (Z těch ostatně po zrušení fakulty brněnské stejně zbyla jediná v Praze.)

Možná, že právě tyto zvláštnosti vědeckého vývoje Jaromíra Kincla mu otevřely nové obzory a obrátily jeho zájem jinam, než kam se upíral pohled jeho generačních předchůdců. Jaromír Kincl sice s Valentinem Urfusem napsal znamenitou učebnici římského práva, ale v celém svém díle byl nejen romanista, ale spíš medievalista, resp. germanista (s medieválním zaměřením). Myslím, že to bylo k jeho prospěchu i ku prospěchu české romanistiky, resp. právní historie. Sám si ze svých let učednických vzpomínám na uchvacující krásu logiky, kterou Otakar Sommer učil své žáky nalézat v Pandektech. Už tehdy ale jsem si říkal, že v této dávné kráse se dnes už asi nedá najít nic nového. Zato tam, kam zaměřil svůj pohled Jaromír Kincl, byla pole neoraná. Tradiční romanistika hleděla trochu svrchu na římské právo „pokažené“ barbary a přece právě tam nalézal Jaromír Kincl svědectví té zvláštní síly římského práva, která už dávno před recepcí umožňovala jeho pronikání do cizích kultur.

Netradiční přístup Jaromíra Kincla k římskému právu se projevil nejen v historické epoše, na kterou zaměřil svůj zájem, ale i v tematice, která ho upoutala, i v metodě, se kterou k ní přistupoval. Asi právě v té věci mu bylo prospěšné, že nemusel absolvovat propedeutickou drezúru exegeze, kterou procházeli romanisté dřívější, a snad i to, že v době jeho začátků nebylo římské právo (ve své pandektní podobě) považováno za izolovaný historický fenomén, nýbrž bylo chápáno v historickém kontextu. (Tento kontext byl sice tehdy interpretován mylně, ale říká se, že všechno špatné bývá i k něčemu dobré.) A tak se Kincl dostal od Pandekt k *leges Romanae barbarorum* a také od metody převážně analytické k syntetickému zpracování právněhistorické problematiky, a to konkrétně specifické problematiky právního postavení otroků, těch právě, o nichž platilo, že *nullum caput habent*, která byla po dlouhou dobu hlavním předmětem jeho vědeckého zájmu.

K významným vědeckým dílům Jaromíra Kincla patří i vynikající překlady Gaiovy učebnice a kroniky Řehoře z Toursu, k nimž, a také k českému vydání Ciceronových Řečí proti Verrovi, napsal předmluvy. Je obzvláštní umění napsat vědeckou předmluvu. Jaromír Kincl je ovládal dokonale. Jeho předmluvy jsou vědeckými díly mistrovskými.

Nelze ani nezapomenout Kinclovu záslužnou činnost editorskou, spojenou s jeho činností překladatelskou, ani jeho činnost popularizační, která došla výrazu ve výborně vědecky fundovaném a pro širokou veřejnost určeném *Právnickém mudrosloví latinském*.

Jaromíru Kinclovi bylo dáno i to, co vynikajícím vědcům vždy dáno není. Byl i znamenitým spisovatelem a úspěšným učitelem, na kterého s úctou a obdivem vzpomínají generace studentů.

Čas se naplnil. Mé vzpomínky se vrací k starému klavíru ve sborovně. Jeho dávné tóny dnes rezonují jako píseň pohřební. Eheu, fugaces labuntur anni. Odešel dobrý člověk a vynikající vědec. A pro mne i kolega, přítel a trochu i žák. Vzpomínejme na něho. Svým životem a dílem si to zaslouží.

(Poprvé otištěno v časopise Právník č. 6/1993)

Z literární pozůstalosti

DESET SLAVNÝCH PROCESŮ MARKA TULLIA CICERONA

Ciceronovskou tematikou se J. Kincl zabýval celá léta a na rukopisu knihy, z níž pochází následující ukázka, pracoval více než desetiletí. Postava známého politika sklonku římské republiky Marka Tullia Cicera ho přitahovala, jak sám vždy říkal, zejména proto, že je již tradičně představován ze své slabší stránky. Tedy jako filozofující politik, čemuž odpovídá také výběr překladů jeho prací do češtiny. Téměř symbolické proto je, že se největší pozornosti překladatelů těšil jeho eklektický spis Tuskulské hovory, kdežto právnické práce byly opomíjeny. I to byl zřejmě jeden z důvodů, proč se J. Kincl rozhodl vyplnit tuto mezeru v moderní české literatuře. Nelze ovšem říci, že by Ciceronovy soudní řeči nebyly překládány vůbec. Ze starší doby máme několik překladů, ale v poslední době byly vydány pouze jeho řeči proti sicilskému správci Verrovi v edici *Živá díla minulosti* v překladu Václava Bahníka (1972), k nimž J. Kincl napsal předmluvu. Dále to jsou drobné výňatky publikované ve sborníku *Antika v dokumentech II, Řím* (Praha, 1961) a zapomenout nelze ani na čtyři řeči (první proti M. Antoniovovi, první proti Catilinovi, Za básníka Archia, Obhajoba Milona) opět v překladu V. Bahníka, které byly zařazeny do pátého svazku *Antické prózy* nazvané *Tribuni výmluvnosti* (Praha, Odeon 1974). Výsledkem Kinclova zaujetí pro Cicera – znalce práva – byla rovněž dosud nepublikovaná studie (20 s. rukopisu) *Zákony – Ciceronův dialog o nejlepším právu*.

Dalo by se říci, že v *Deseti slavných procesech Marca Tullia Cicera* se spojuje v jedno hned několik Kinclových zájmů. Kromě zaujetí profesního – vědeckého, to bylo jeho zaměření překladatelské, vždyť řada Ciceronových řečí dosud vůbec do češtiny přeložena nebyla. V neposlední řadě a snad možná dokonce na prvním místě to byla jeho snaha o popularizaci výsledků vědecké práce, o přiblížení historie, především právních dějin, co nejširšímu okruhu čtenářů. Proto také, mimo jiné, přistoupil prof. Kincl svého času na spolupráci s televizí při přípravě i realizaci soutěže z historie.

Rukopis, vyprávění o Ciceronovi – praktickém právníkovi, čítající 380 s., byl výsledkem nejen mnohaleté vlastní práce při shromažďování materiálů a je-

jich následném literárním zpracování, ale rovněž mnoha návratů k již hotovému textu a jeho následným úpravám.

M. Tullius Cicero je zde ukázán pouze z jedné strany své advokátské činnosti – jako žalobce a obhájce ve věcech trestních. V deseti procesech–rekonstrukcích, příbězích i kapitolách zároveň, je Cicero představen nejen ve své nejznámější podobě – jako soudní řečník, ale rovněž jako vyšetřovatel, který si opatřuje důkazy pro svá vystoupení před trestními porotami přímo detektivní činností, ostatně tak to bylo ve starověkém Římě běžné. Všech deset procesů jsou „volné“ rekonstrukce, volné ovšem pouze co do formy a nikoli obsahu, protože: „Nic v této knize, vážený čtenáři, není dílem autorovy fantazie. Nejen příběhy samy, nejen osoby, které v nich vystupují, ale každá sebemenší podrobnost, ať již se týká doby, prostředí, jednajících lidí, jejich vzájemných vztahů či fyzické podoby, až třeba po barvu vlasů, je převzata z historických pramenů a autorovi by nedalo mnoho práce, aby každý detail opatřil odkazem na příslušný údaj v literárních dílech...“. Kinclovým záměrem však tentokrát nebylo napsat vědeckou práci, ale vytvořit živý obraz konce římské republiky a přiblížit římské právo současnému čtenáři poutavým způsobem.

Kromě obvyklé předmluvy je před vlastní procesy předsunuta kapitola *Marcus Tullius Cicero obhajuje a žaluje před římskými soudy*, která čtenáře seznámí se systémem římského trestního práva a s mechanismem fungování římských trestních soudů. Deset vybraných trestních procesů, či spíše případů, neboť ne všechny řeči, které byly pro autora hlavním pramenem, byly prosloveny na soudech a dokonce ani pro tuto příležitost nebyly určeny, jsou pak řazeny chronologicky.

Tento starořímský pitaval otevírá úspěšná obhajoba Sexta Roscia, který byl obžalován z otcovraždy. Vedle právnických znalostí a kombinačních schopností musel tehdy Cicero prokázat také nemalou osobní odvalu, protože proces se konal v době Sullovy diktatury a žalobci byli jeho oddanými straníky. Nepochybně nejznámější Ciceronovou kauzou byla jeho žaloba podaná na bezostyšného sicilského správce C. Verra, která je obsahem druhé kapitoly. Následuje obhajoba A. Cluentia Habita, který se r. 66 př. n. l. zodpovídal z domnělé vraždy svého nevlastního otce.

Případ C. Rabiria je zvláštní, zejména proto, že se zodpovídal z činu, který spáchal před 36 lety za hnutí tribuna lidu L. Appuleia Saturnina, přesněji za jeho vraždu, posvěcenou tehdy ovšem usnesením římského senátu. Spíše než o věc kriminální se tentokrát jedná o politický spor, v němž Cicero opět vítězí, i když ne příliš přesvědčivě. Pátá kapitola je líčením Catilinova spiknutí. Nebyl to proces v pravém slova smyslu, catilinovci totiž před soudem nikdy nestáli. Cicero je jako konzul – nejvyšší římský úředník – nechal tehdy na základě mimořádných pravomocí popravit.

V šestém procesu se Cicero představuje opět jako obhájce, tentokrát známého P. Clodia, obžalovaného ze znesvěcení náboženských obřadů, které se kona-

ly v domě nejvyššího římského kněze a pozdějšího diktátora C. Iulia Caesara. Sedmá kapitola popisuje Ciceronův odchod do vyhnanství r. 58 př. n. l. Tento příběh má přitom spojitost se dvěma předchozími. P. Clodius, známý z šesté kapitoly, totiž navrhl zákon na jehož základě byl Cicero stíhán za svůj zákrok proti Catilinovým společníkům a musel pak opustit Řím. Po svém návratu se Cicero ujal případu M. Caelia Rufa obviněného svou bývalou milenkou Clodií (známá Lesbia z Catullovy básně) ze všeho možného, včetně vraždy a protistátního spiknutí.

Ne všechny pře, v nichž se Cicero angažoval, skončily jeho úspěchem. Typickým příkladem je jeho obhajoba T. Annia Milona, který nechal zabít svého politického odpůrce, již nejednou zmiňovaného, P. Clodia. Poslední Ciceronův proces – obhajoba galatského krále Deiotara, který byl obžalován ze spiknutí proti Caesarovi jako by ani již do této knihy o římském republikánském trestním právu nepatřil. Spíše to je ukázka kabinetní justice nastupující doby císařství.

Kniha je uzavřena krátkou kapitolou nazvanou téměř symbolicky *Na konci cesty* líčící pohnuté Ciceronovy osudy od posledního zařazeného procesu, až do jeho násilné smrti za proskripce r. 43 př. n. l.

M. Skřejpek

PRVÝ: PROCES SE SEXTEM ROSCIEM Z AMERIE

Když na jaře roku 80 př.n.l. – tedy podle římského oficiálního datování „za druhého konsulátu Cornelia Sully a konsulátu Metella Pia“ – praetor Marcus Fannius¹⁾ utvořil „stálou komisi pro vyšetřování úkladných vražd a travičství“, aby projednal a případ Sexta Roscia z Amerie,²⁾ vzbudil tím ve městě nemalou senzaci.

Ještě před několika málo lety otrásala celou Itálií krvavá občanská válka mezi nobilitou a demokraty, ve které se zhroutil republikánský právní řád a všude zavládlo holé násilí. Vraždy a jiné zločiny se staly běžným, málem každodenním zjevem, žádné soudy však nebyly, protože ne právo, ale síla rozhodovala o všem.

Teprve v říjnu roku 82 se jakž takž podařilo obnovit pořádek, byl to ovšem pořádek vykoupený novým proléváním krve a nejtvrďší perzekucí. Neboť představitel vítězné nobility, slavný vojevůdce Lucius Cornelius Sulla, nastolil v ze-

---

1) Marcus Fannius byl tzv. „quaesitor inter sicarios“, to je praetor, který měl na starosti vyšetřování a trestání úkladných vražd.

2) Ameria (dnes Amelia), město v Umbrii, vzdálené asi 40 km od Říma.

mi krutou tyranii a nemilosrdně se začal mstít všem svým protivníkům. Tisíce jich dal popravit, tisíce jich postavil mimo zákon zapsáním do tzv. proskripčních listin. Tomu, jehož jméno se objevilo v seznamech proskribovaných, byl okamžitě zabaven veškerý majetek (a za směšnou cenu rozprodán Sullovým stoupcům), jeho samého mohl pak kdokoli kdykoli a kdekoli bez dalšího zabít.

Aby si zajistil osobní bezpečnost a měl po ruce co nejpovolnější nástroj k provádění krvavého plánu, dal Sulla propustit na svobodu zástupy otroků svých nepřátel, kteří pak podle starodávného římského obyčeje dostali rodové jméno svého osvoboditele – manumissora.

Tak vzniklo oněch pověstných „deset tisíc Corneliů“, propuštěnců, kteří řádili ve městě i na venkově, likvidovali všechny osoby podezřelé a nepohodlné a naháněli hrůzu každému, kdo o Sullově novém režimu jen trochu pochyboval.

Jak tomu ale v dějinách bývá vždycky, po skončení válečných akcí začal se běžný denní život vzdor dusivé atmosféře přece jen vracet do svých vyježděných kolejí. Pravda, bylo to uklidnění terorem vynucené, byl to spíše klid hřbitova, konec konců to však přece jen bylo uklidnění, jistá stabilizace, třeba i pouze dočasná.

Jedním z neklamných příznaků této stabilizace se stal také soudní sbor, svolaný praetorem Markem Fanniem. Opět jednou po dlouhé době měla být zase podle zákonů a práva projednávána trestní záležitost, nadto – a hned napoprvé – záležitost vpravdě senzační, otcovražda.

Neboť známý a po celém městě obávaný uduvač a řečník Gaius Erucius obvinil a u praetora zažaloval amerijského statkáře Sexta Roscia, že pomocí najatých vrahů sprovedil ze světa svého vlastního otce, aby se mohl zmocnit obrovského rodinného jmění.

Nařčení samo bylo hrozné a jistě i v poklidných dobách by vzbudilo nemalou pozornost, za Sullovy hrůzovlády se však dostalo do zvláštního světla všem lidem známou skutečností, že do vražednické aféry jsou zapleteni dva lidé Sullovi blízcí, propuštěnec Lucius Cornelius Chrysogonus, jeden z „desetitisců Corneliů“ a Titus Roscius Capito, člen městské rady v Amerii a vzdálený příbuzný obžalovaného.

Zejména Chrysogonus budil všeobecnou zvědavost, protože ten nadutý a sebevědomý hejsek, na popravách a konfiskacích zbohatlý bývalý otrok, se těšil nebývalé přízni svého patrona a každý poměru v Římě jen trochu znalý občan si snadno spočítal, že bránit Sexta Roscia bude znamenat nejen zaútočit proti Chrysogonovi, ale nepřímou i proti Sullovi. A to byla v době sotva skončených proskripčních záležitostí velmi choulostivá, která jen podtrhovala výjimečnost a neobvyklost celého soudního řízení.

Zvláštnost situace jasně chápal i žalobce Erucius. Cítil, že za jeho zády stojí člověk, kterému je všechno dovoleno, sice propuštěnec, ale jen prodloužená ruka svého bývalého pána, nyní svrchovaného vládce nad celou říší. A Chry-

sogonus bude stát za zády Erucia pevně! Vždyť hlavně v jeho zájmu podal žalobu proti Sextovi Rosciovi, vždyť hlavně jemu, Chrysogonovi, také odsouzení otcovraha prospěje. Chrysogonus bude Erucia všestranně podporovat, Chrysogonus určitě také pomůže, kdyby se přihodilo něco neočekávaného.

Ostatně, co by se mohlo stát? Postavení obžalovaného je velmi svízelné a sotva kdo ze známějších a obratnějších obhájců římských se dá přemluvit, aby proti mocným odpůrcům hájil případ předem ztracený. Erucius bude na soudě pánem, nenajde rovnocenného protivníka a soudní sbor dá nakonec zapravdu nepochybně jemu.

Proto si také obžalovací řeč připravil jenom docela zběžně. Nestálo přece ani za námahu zjišťovat, jak se události kolem smrti otce Roscia doopravdy sběhly. Těch pár faktů, které si prověřil, bohatě postačí, aby svou žalobu dovedl úspěšně do konce a shrábl odměnu, na kterou jako vítězný žalobce bude mít nárok.

Když potom nadešel den, který praetor Marcus Fannius určil jako zahajovací den procesní a Erucius stanul před shromážděným porotním sborem, zbavil se nejistoty úplně. Žádný z renomovaných obhájců nebyl jednání přítomen, Erucius neviděl nikoho, kdo by mohl proti jeho obžalobě něco podstatného a přesvědčivého namítat. A tak jen málo dbal na to, že stojí před praetorem a před váženými a vlivnými senátory, kteří tvořili porotní soud,³⁾ vystupoval suverénně a choval se nenuceně, někdy až drze, protože hrubě porušoval zvyklosti, které se při přednášení žaloby před soudním tribunálem dodržovaly.

Chvilí stál, chvíli seděl, chvílemi chodil sem a tam, dokonce si během přednesu dal zavolat otroka a udílel mu jakési příkazy, patrně objednával jídlo. Zkrátka jako by nemluvil před trestním soudem, jako by neobviňoval z otcovraždy, jako by jej pozorně neposlouchali nejen soudci a obžalovaný s přáteli, ale i velký zástup Římanů, který senzačnost procesu k veřejnému jednání přilákala.

Erucius patrně nemluvil dlouho, protože to, co proti obžalovanému uváděl, na obsáhlejší řeč rozhodně nestačilo. Posuďme ostatně sami!

Sextus Roscius zavraždil svého otce. Ne vlastní rukou, ale najatými vrahy. Využil neklidu, který ve státě vládl, využil zmatků, ve kterých se zmítalo hlavní město. Každý se jistě pamatuje, jak se ještě ulicemi Říma potulovaly bandy násilníků, rváčů, vrahů a lupičů. Kdo si byl tehdy jist životem a osobní bezpečností? Nestálo proto mnoho námahy a nebylo ani třeba zvláštní opatrnosti či prozíravosti, aby na cestě k Palatinským lázním nevydechl naposledy také otec Roscius. Zavraždili ho na podzim minulého roku, když se jednou časně zvečera navracel domů z jakési hostiny. Čí rukou Roscius padl, není známo, pachatele se nepodařilo vypátrat. Na tom ostatně tolik nezáleží. Je

---

3) Sulla vyloučil zvláštním zákonem z porotních soudů jezdce a místa vyhradil pouze osobám senátorského stavu. Soudní monopol měli senátoři až do roku 70 př. n. l. (ještě Gaia Verra soudila porota výlučně senátorská).

totiž zcela jisté – a Erucius o tom podá přesvědčivé důkazy – že vrahy zjednal Rosciův syn Sextus. Jen on může být původcem otcovy smrti, jen jeho je proto i třeba za vraždu potrestat.

Jaké důvody vedly ke spáchání tak hrozného činu? Jsou nabíledni. Otec a syn nežili ve svornosti a lásce, otec neměl rád syna, syn nenáviděl otce, nemohli spolu bydlet dokonce ani pod jednou střechou. Sotva Sextus dospěl, poslal jej otec na své venkovské statky a od té doby se pak stýkali již jenom docela zřídka. Dokud ještě žil Sextův bratr, nalézal starý Roscius útěchu u něho, bratr brzy zemřel a otec zůstal úplně opuštěn. Ale ani potom syna Sexta nevyhledával, nikdy jej k sobě nezval a vídali se tedy jen příležitostně. Stará nevraživost trvala, časem se dokonce ještě přiosťřila a starý Roscius se začal obírat myšlenkou, že v poslední vůli nevděčného syna vydědí.

Sextus se o těchto úmyslech dověděl a rázem pochopil, že musí jednat rychle a sprovdit starce ze světa dříve, než svůj testament sepíše. Využije tedy neklidné doby, najme vrahy a spáchá nejhroznější zločin.

Zločinné záměry Sexta Roscia není třeba dále podrobněji dokazovat, končí svou obžalobu Erucius. Je nyní na vás, soudcové, abyste všechny skutečnosti spravedlivě zvážili a viníka potrestali tak, jak vám to zákony a obyčeje předků přikazují!

Když žalobce domluvil, zavládlo na soudě hluboké a napjaté mlčení. Neboť dozná-li nyní obžalovaný, že žalobce mluvil pravdu a přizná-li se, že dal zavraždit vlastního otce, očekává jej podle prastarých zvyklostí strašný trest.

Pro otcovrahy, kteří byli dopadeni při činu anebo se k zločinu přiznali, užívalo římské trestní právo zvláštní, naprosto neobvyklou formu trestu smrti. Pachatele zbičovali, zašili s několika zvířaty do koženého pytle a vhodili do moře či do v blízkosti tekoucí velké řeky. Odborný název pro tuto podivnou sankci byl „culleus“ – česky by asi nejlépe vyhovoval výraz „pytel“, „měch“ nebo „vak“.

Trestu se zřejmě používalo od dávných dob, jak je patrné ze starobylé symboliky, jejíž smysl nebyl již pozdějším staletím docela jasný. Marcus Tullius rozuměl ještě tomu, proč je otcovrah zašíván do koženého pytle: prý proto, aby byl rázem zbaven vzduchu, slunce, země i vody, aby svou smrtí neposkvrnil žádný z živlů, ze kterých se všechno zrodilo. Také prý proto, aby pytel chránil před mrtvolou zvířata, protože i pro ta nejdivočejší by mrtvé tělo otcovraha bylo pohanou. Proč se však s odsouzeným zašíval do vaku i kohout, pes, zmije a opice, to již Marcus Tullius nechápal. Při obhajobě Sexta Roscia se alespoň ve svém dosti obširném výkladu o „pytli“ o významu této symboliky ani slůvkem nezmiňuje.

„Culleus“ užívalo římské trestní právo ještě v 6. století n. l. „Digesta“, slavný zákoník císaře Justiniána z roku 533, citují jako platné ustanovení pasáž ze spisu klasického právníka Modestina, ve které se „culleus“ uvádí jako trest pro ty, kdo by zavraždili otce, matku, dědečka nebo babičku. Modestinus dodává,

že vrahové ostatních příbuzných jsou stíháni nebo věšeni a že „pytle“ se používá jenom tam, kde je v blízkosti moře. Jinak má být vrah předhozen dravé zvěři.

Sextovi Rosciovi před soudním tribunálem praetora Marka Fannia trest smrti v koženém pytlí ovšem nehrozil. Při činu nebyl a ani nemohl být dopaden, dát za pravdu žalobci Eruciovi nehodlal: neměl, k čemu by se přiznával, vraždu svého otce nezosnoval.

Ale i tak se octl v postavení velmi povážlivém. Věděl od svých známých, že proti němu vystupuje žalobce, za kterým stojí nebezpeční, chamtiví a lstiví lidé, kteří se nezastaví před ničím, před žádným podvodem, před žádnou lží, jen aby dosáhli jeho odsouzení. Také soudní dvůr bude – jak se zdá – nakloněn potrestání co nejpřísnějším. Již dávno se nekonalo žádné řízení ve věci trestní, Sextův případ je po dlouhé přestávce první a soudcové budou patrně chtít ukázat, jak tvrdě a rázně umí dopadnout trestající ruka zákona.

Bude-li Sextus odsouzen, všechno se skončí! Nezbyde nic jiného, než opustit rodný kraj a odejít do vyhnanství, v cizině však žádné přátele ani majetek nemá, a tak daleko od domova povede bědný život psance.

Zatím mu známí pomáhají a dodávají odvahy, kdo ale ví, zda proti Chrysogonovi něco zможou. Vždyť se jim pro Sexta nepodařilo obstarat ani pořádného a zkušeného obhájce! Přítel Gaius Messala přemluvil sice nakonec mladého Marka Tullia Cicerona, ale to je začátečník, před trestním tribunálem ještě nikdy neobhajoval a málokdo ho zná.

Pravda, na proces se připravoval velmi důkladně, co jen času věnoval na prošetření a objasnění všech okolností, které zavraždění otce Roscia provázely! Kolik rozhovorů se Sextem měl, na jaké nejrůznější otázky musel Sextus odpovídat! Nakonec, jak přátelé ujišťovali, vypracoval prý Cicero výtečnou obhajovací řeč. Ale bude to všechno vůbec něco platné, neskončí proces tak, že většina porotců odevzdá při hlasování přece jen tabulku s odsuzujícím písmenem „C“?

Vědom si dobře své kritické situace, seděl Sextus Roscius ve smutečném obleku na lavici obžalovaných a se sevřeným srdcem naslouchal projevu žalobce Erucia. Tím hrozným nařčením, které proti němu bylo vzneseno, vrcholilo všechno jeho utrpení.

Valnou část svého života prožil zatím v klidu, na venkově, na statcích svého otce. Řízení hospodářství jej zaujalo a cele se mu věnoval. Žil samotářsky, sám pro sebe, málokdy se s někým stýkal. I vlastního otce vídal jenom zřídka. Dávno si byli navzájem cizí, jako by je ani nepoutal nejtěsnější pokrevenský svazek. Otec míval vždycky raději mladšího bratra, se Sextem si vůbec nerozuměli, čas od času docházelo i k hádkám a roztržkám. Ale Erucius nemá pravdu, když říká, že zvláště v poslední době se poměr mezi otcem a synem ještě přiostrčil. Právě naopak! Otec sympatizoval se sullánci a většinou se zdržoval v hlavním městě. Na venkov se vracel vždy jen na kratičký čas a tak jej Sextus nevídal skoro vůbec.

Potom jednou, docela nenadále, přinesl posel do Amerie zprávu, že otec byl v Římě zavražděn. Jak se jen toho rána všichni doma polekali, když se od příbuzných dověděli, co se stalo! Ale již tehdy, v tom velkém leknutí, nemohl Sextus pochopit, proč posel nezajel rovnou za ním, za synem, a proč vyřizoval svou zvěst Rosciovi Capitonovi, vzdálenému příbuznému, se kterým Sextus již dlouhou dobu nežil v přátelských vztazích!

Pak šlo již všechno jakoby ráz na ráz.

Ještě dříve než se mohl Sextus z neštěstí vzpamatovat a s příbuznými zařídít všechno, co je potřebné k důstojnému pohřbu, přišla nová pohroma. Zjistilo se, že jméno otce Roscia, stoupence Sullovy diktatury, bylo proti všemu očekávání zapsáno do seznamů, do seznamů nepřátel státu a tím celý otcovský majetek propadl konfiskaci. A netrvalo dlouho, doslova v několika dnech mělo Sextovo dědictví nové pány: známého zbohatlíka Chrysogona a dva příbuzné, Tita Roscia Capitona a Tita Roscia Magna.

O Chrysogonovi Sextus jen tu a tam něco zaslechl, své příbuzné znal však zato dobře. Capito žil trvale v Amerii, zastával dokonce důležité místo v městské radě. Ale pověst měl co nejhorší! Byl povoláním lanista, šermíř a cvičitel gladiátorů. S otcem Rosciem dlouhá léta v nesváru, vedl s ním kdysi vleklý spor o jakýsi majetek a z těch časů se také datovalo nesmiřitelné nepřátelství mezi jejich rodinami.

Druhý Roscius, řečený Magnus, byl člověk ještě horší. V poslední době většinou v hlavním městě, nikdo však nevěděl, čím se tam vlastně zabývá. Pokud se zdržoval doma v Amerii, cvičil se jako šermíř u Capitona, vedl bohaprázdny a spustlý život a stále si jen někde vypůjčoval peníze.

Ti dva tedy, Capito a Magnus, koupili teď spolu s Chrysogonem v dražbě majetek rodiny Sexta Roscia a bez dlouhého váhání všechny pozůstalé ze statků vyhnali. Sextus zůstal bez střechy nad hlavou, byl okraden o všechno, dokonce i o drobné osobní věci. Musel žebrať u přátel, musel prosit o milost u známých, na čas útočiště sice opravdu našel, jeho utrpení však ještě ani zdaleka nekončilo.

Capito a Magnus nelenili. Začali hospodařit, rozdělili si za babku koupený majetek: Capito si ponechal tři nejlepší statky poblíže Tiberu, Magnus z Chrysogonova pověření spravoval všechno ostatní.

Jaká to však byla správa! Magnus začal prodávat, co se jen prodat dalo, pitky, hýření a výtržnosti nebraly konce. Magnus si chtěl v co nejkratším čase vynahradiť všechnu tu bídu, kterou musel dříve snášet.

Vynahražoval si ji však tak divoce a s takovými výstřelky, až se nakonec ke stížnosti občanů z Amerie musela jeho případem zabývat městská rada. Ta po dlouhém bouřlivém jednání rozhodla, že bude asi nejlépe, když se celá záležitost projedná přímo s diktátorem Sullou. A tak do vojenského tábora v Etrurii,⁴⁾

---

4) Krajina v západní části střední Itálie, v latině Etruria nebo Tuscana (dnešní Toskánsko).

kde Sulla právě tehdy obléhal vzbouřené město Volaterrae,⁵⁾ odešla desetičlenná deputace, která měla podat protest proti řádění Roscia a Magna a žádat vyšetření, jak se vůbec mohlo stát, že se v proskripčních seznamech objevilo i jméno Roscia–otce, přesvědčeného sullance.

Sextus velké naděje v toto poselstvo neskládal. Věděl, že mezi delegáty je i Roscius Capito a ten se již jistě postará o to, aby jeho věrný přítel nebyl potrestán.

Tak se také stalo. Deputace se sice vrátila se slibem, že se proskribování otce Roscia a všechno prošetří a bude zjednán pořádek, ukázalo se však, že poslové se v táboře k Sullovi vůbec nedostali a že příslib, se kterým se vrátili, nedal nikdo jiný než Chrysogonus, jenž s deputací jménem diktátora jednal.

Začarovaný kruh kolem Sexta Roscia se pomalu uzavíral: bylo docela jasné, že majetek zpátky nedostane, co však horšího, začaly se objevovat příznaky, že kdosi usiluje o jeho život. Netrvalo pak dlouho, a další pobyt v Amerii se mu stal přímo nebezpečný.

Nezbýval než útek do Říma. Sextus utíkal nerad, byl venkovan, bouřlivého života v hlavním městě se stranil, zrovna se ho bál. Několikrát tam sice již zajel, vždycky ale jenom na krátkou dobu, v posledních časech se mu nechtělo do Říma vůbec, protože cestování bylo nebezpečné a pobyt ve městě ještě nebezpečnější.

Nakonec do Říma prostě musel, chtěl-li zachránit holý život. Nejel mezi lidi úplně cizí. Vlastní přátele sice ve městě neměl, znal však mnoho rodin, se kterými se stýkal jeho otec. Byli to občané vesměs velmi vážení, příslušníci slavných rodů Serviliů, Metellů, Scipionů a mnoha jiných. U nich hledal tedy nyní Sextus ochranu.

Nalezl ji u ctihodné matrony Caecilie z rodu Metellů. Byla to žena pozoruhodná a obecně uctívaná, a to nejen proto, že její manžel byl proslulý politik, ale i pro své vzácné osobní vlastnosti, pro svou vážnost, důstojnost a spolehlivost. Říkalo se, že prý je to jedna z nemnohých Římanek, ve kterých ještě žijí staré republikánské ctnosti.

Caecilia se ráda Sexta ujala, poskytla mu přístřeší a veškerou péči. A protože byl jeho život v nebezpečí, nedovolila mu vůbec vycházet z domu. Sama obstarávala, co bylo třeba zařídít, co neobstarala, zařizoval mladý patricij Gaius Messala, kdysi přítel Roscia–otce, nyní věrný ochránce Roscia–syna.

Uplynulo však sotva pár týdnů a začal závěrečný akt dramatu. Žalobce Erucius podal na Sexta žalobu z otcovraždy, Titus Roscius Magnus se přihlásil jako žalobce vedlejší, Roscius Capito měl před soudem vystupovat v úloze svědka.

Nalézt schopného, zkušeného a dostatek výřečného obhájce proti trojici těchto výtečníků a zejména proti arogantnímu Chrysogonovi, který se jako še-

---

5) Starobylé etruské opevněné město, dnešní Volterra.

dá eminence držel od začátku v pozadí, nebylo pro Sextovi ochránce jednoduchou záležitostí a ani s poměry obeznámený Gaius Messala si dlouho nevěděl rady. Proti Eruciovi by si býval ještě leckdo troufl, kde kdo se však bál Sully a jeho chráněnce.

Nakonec padla volba na Marka Tullia. Byl to sice začátečník, který zatím měl zkušenosti jenom se soukromoprávními majetkovými spory a před trestním tribunálem ještě neobhajoval, Gaius Messala však dobře odhadl, že ten sedmadvacetiletý ambiciózní řečník má velké schopnosti a že je reálná naděje, že právě on by mohl Sexta Roscia zachránit.

Marcus Tullius dlouho váhal, posléze se však neustávajícímu naléhání podvolil. Messala byl jeho dobrý přítel, kterého si velmi vážil a jehož důvěru proto ani nemohl zklamat.

Do procesu se mu však opravdu nechtělo. Báł se hněvu svého bývalého vojenského velitele Sully, sdílel také obecné přesvědčení o nebezpečnosti propuštění Chrysogona a žalobce Erucia. Ostatně ani klient mu nebyl dvakrát sympatický.

Na první pohled člověk poznal trochu přihloupělého venkovana, nemluvného, vystrašeného, ve všem nejistého. Vždyť ve svých čtyřiceti letech se ještě nedokázal ani oženit! Také Sextovy vztahy k zavražděnému otci dělaly Markovi Tulliovi starosti. Snad nebyly tak nepřátelské, jak tvrdila obžaloba, o dobrých se však sotva dalo mluvit. Stačilo pár rozhovorů s žalovaným a bylo vše jasné.

Z druhé strany ovšem leccos na tom případě lákalo a přitahovalo. Žaloba měla vyloženě řadu slabých míst, některá tvrzení se zdála vůbec nepochopitelná. Například to, že se starý Roscius octl na listině proskribovaných. Vždyť přece každý věděl, jak horlivě stranil optimátům a Sullovi!

Také jména žalobců Cicerona dráždila. Erucius byl sice řečník zkušený a ve městě známý, jinak ale člověk nízkého původu, bezcharakterní, chamtivý a ochotný prodat se komukoli. A s ním ten starý ničema Roscius Magnus, převandrovalec, který se v Římě usídlil jen proto, aby ve velkoměstském mraveništi mohl lépe skrývat své lotrovské kousky. Za jejich zády potom Chrysogonus, bývalý otrok, nyní velký pán, který bohatne z neštěstí druhých. Vyržuje si nádherný dům plný vzácných uměleckých památek, soch, obrazů, koberců, korintských a délských nádob, obsluhují jej celé zástupy otroků. Přitom nejen těch obyčejných, jako jsou kuchaři, pekaři anebo nosiči nosítek. Chrysogonus má i otroky zvlášť školené, zejména zpěváky a hudebníky. Ne nadarmo si asi Chrysogonovi sousedé stěžují, že celé okolí se ve dne v noci rozléhá hudbou a zpěvem!

A on sám, včera ještě nesvobodný člověk! S napomádovanými vlasy se prochází po Římě, na všechno se dívá spatra, všemu se vysmívá, všemi pohrdá, nejvíce římskými občany, kteří dotírají, pochlebují mu a všude jej doprovázejí.

Co jen peněz stojí asi ten rozmařilý život! Kolik tisíc sesterciů Chrysogonus každý den rozhází! Není tomu tak dávno, co si na tržišti koupil nádherně umě-

lecky vypracovaný vaříč. Byl tak drahý, že když prodavač vyvolával jeho cenu, zastavovali se lidé v domnění, že se prodávají nějaké pozemky.

Při všem tom bohatství je však Chrysogonus stále hrabivější a chamtivější a v kalných vodách násilných záborů a konfiskací loví majetek a cizí peníze nejpodlejšími způsoby, protože si je Sullovou ochranou dokonale jist. Dokonce si ještě vybírá a za směšné sumy, které sám určuje, skupuje nejlepší statky poblíže Říma, o vzdálenější nemovitosti nejeví ani zájem.

Z celé duše nenáviděl Marcus Tullius toho propuštěneckého zbohatlíka! A to ne proto, že vystupoval jako aristokrat, ale že svými výstřelky pověsti římské aristokracie nemálo škodil a její již beztak otřesenou autoritu hrubě zostouzel. V případě Sexta Roscia – to bylo jisté – hraje Chrysogonus zase nějakou špinavou úlohu a všichni poctivě smýšlející občané by s velkým zadostiučiněním uvítali, kdyby on, Marcus, jej přistihl a usvědčil z podvodů.

Nebezpečné úskalí Sullovy přízně se ostatně dá obeplout: je-li Chrysogonus opravdu vinen, postačí, když obhájce bude stále zdůrazňovat a opakovat, že Sulla má ruce čisté, že jeho propuštěnec mu o svých plánech nic neřekl, že jednal na vlastní pěst, bez sebemenšího vědomí svého patrona. Ať už je to pravda nebo ne, ten ústupek musí Marcus Tullius přijmout, protože jinak by šlo o život nejen Sextovi Rosciovi, ale i jemu.

Zváživ tedy důkladně všechna pro i contra, dal nakonec Cicero Gaiovi Messalovi slib, že obhajobu Sexta Roscia převezme. Nebude to záležitost snadná, ale mohla by mít úspěch a to by potom byl úspěch přímo senzační. Usvědčení obávaného Chrysogona by z obhájce rázem udělalo hrdinu dne.

A tak začalo obtížné hledání souvislostí a pečlivé shromažďování důkazů. Sled událostí nutil ke třem předpokladům.

Především: hlavní roli v celém případě musí hrát Chrysogonus. To bylo jasné již z prosté skutečnosti, že deset z třinácti konfiskovaných statků otce Roscia připadlo právě jemu. Koupil je v dražbě, když se prodávaly jako majetek zabavený proskribovanému člověku, nepříteli vlasti. Podle spolehlivých odhadů mělo třináct konfiskovaných statků hodnotu kolem šesti miliónů sesterciů, Chrysogonus za deset nejlepších zaplatil směšnou sumu pouhých dvou tisíc.

Dále: tři zbývající vydražil Titus Roscius Capito. Má-li tedy Chrysogonus na zavraždění otce Roscia nějakou vinu, je Capito jeho spolupachatelem, protože i on shrábl své.

Za třetí: spoluvínkem musí být i Roscius Magnus. Neboť jemu svěčil Chrysogonus uloupený majetek do správy a mlčky přihlížel, jak jej rozprodává a rozhazuje. To lze vysvětlit jedině tak, že i Magnus pomáhal a měl své nároky, které nebylo možno neuznat.

Ti tři byli tedy nepochybně ve spojení, otázka je v jakém. Chrysogonus má moc a vliv, chrání jej Sulla. Capito a Magnus zase dobře znají poměry v rodině Sexta Roscia, vědí o miliónovém majetku, vědí, že jediným dědicem je ne zrov-

na důvtipný a chytrý syn, který se sotva zmůže na nějaký vážnější odpor, kdyby po otcovském jmění někdo vztáhl ruku. A tak se s Chrysogonem spojí, aby nezákonný zásah umožnili: Chrysogonus má přístup k proskripčním seznamům a snadno může zařídít, aby majetek otce Roscia propadl konfiskaci.

Od samých začátků, jen co se o případu dověděl, Marcus Tullius nepochyboval, že starý Roscius byl proskribován protiprávně, nějakým podvodem. Stranil přece optimátům, co Sulla zvítězil, nehnul se z Říma, horlivě se účastnil politického života, každý den jej bylo možno vidět na foru. Nikomu také netajil své přesvědčení a své uspokojení nad vývojem událostí.

Nemohlo být ostatně řeči o tom, že by do proskripčních seznamů byl zapsán ještě za svého života. To by se přece skrýval, pokoušel by se o útěk a nevzdával by každodenně svůj život na milost a nemilost.

Otec Roscius musel být do seznamů nepřátel zapsán až po své smrti. A to se nemohlo stát jinak, než podvodem, dokonce dvojnásobným: neboť svým přesvědčením a politickou příslušností mezi proskribované nepatřil, po smrti pak podle práva mezi psance zanesen být nesměl. Proskripční listiny byly podle zvláštního nařízení diktátora Sully uzavřeny ke dni 1. června roku 81, starého Roscia však zavraždili až na podzim tohoto roku.

Tady se dostal ve svých úvahách Marcus Tullius k prvnímu nezvratnému závěru: Roscius byl zapsán mezi proskribované v okamžiku, kdy již nebyl mezi živými, a to Chrysogonem, protože jediný on měl k seznamům volný přístup.

Jak se však o vraždě dověděl a proč nedovolený zápis provedl? Odpověď je nasnadě: o smrti otce Roscia podali zprávu Roscius Capito a Roscius Magnus a nalákali jej vyhlídkou na tučnou kořist. Ať obstará zápis, statky propadnou konfiskaci, při dražbě se nikdo neopovázá postavit se na odpor. A Chrysogonus se potom podělí se svými společníky.

Tak a jedině tak se nakonec stalo! Chrysogonus a Rosciové jsou původci rozchvácení majetku Sextovi rodiny. Lze je však obvinít i z vraždy? Byli to oni, kdo vedli ruku vrahů u Palatinských lázní?

To není tak docela jasné, protože nutno připustit dvě možnosti. Prvá: otec dal zavraždit syn. Chtěl se zmocnit rodinného majetku, s otcem nežil v dobrých vztazích a obával se, že jej otec vydědí. Proto najal vrahy, úmysl provedl, ale Capito a Magnus jej předešli. Když se dověděli o smrti starého Roscia, zařídili s Chrysogonem jeho proskribování a dědictví připadlo jim. Druhá možnost: zavraždění zosnovali Capito a Magnus. Nezaskočili syna Sexta, ale od začátku do konce postupovali podle přesně vypracovaného zločinného plánu.

Pro první možnost by mluvili rozhárané poměry mezi otcem a synem. Proti lze namítnout nerozhodnost, nezkušenost a bázlivost syna. Je pravděpodobné, že by ten uzavřený a poměrů tak málo znalý venkovan dovedl zorganizovat vraždu v hlavním městě? Jak málo lidí znal, jak dávno nebyl v Římě, mohlo jej vůbec napadnout využít zmatku a neklidu? Jestli už zavraždil, tedy jen rukou otroků, které mohl sehnat na otcovských statcích. A je možné, že by právě oni,

poměrů ve městě zrovna tak neznalí, jako jejich pán, mohli úspěšně vraždu dokonat?

Pro druhou možnost třeba především položit otázku, zda zločinný útok proti starému Rosciovi mohli zosnovat Capito a Magnus? S odpovědí netřeba váhat, samozřejmě mohli. Oba věděli, že se Roscius v poslední době stále zdržuje v Římě, také Magnus tam již delší dobu žil a byl s místními poměry dokonale obeznámen.

To všechno by ovšem zatím nemohlo postačit jako pádný důkaz. Bylo nutno nalézt konkrétní fakta, nějaké skutečnosti, které by v jednání Capitona či Magna měly k vraždě nějaký bezprostřední vztah!

Otec Roscius byl zavražděn záhy zvečera. Ještě téhož večera, tedy hned poté, co k události došlo, byl z Říma do Amerie vypraven posel, jakýsi Mallius Glaucia, aby zvěstoval smutnou zprávu. A komu? Ne rodině zavražděného, ale Rosciu Capitonovi! To znamená, že Glaucia byl Capitonův přítel, podle všeho i přítel Roscia Magna. O vraždě otce Roscia se musel dovědět hned poté, co byla provedena, možná dokonce, že do plánu byl zasvěcen předem a čekal jen na jeho uskutečnění.

Glaucia sice tvrdí, že za Capitonem jel v jiné záležitosti a s jinými vzkazy. To jsou ale zřejmě jen liché výmluvy. Proč by odjížděl z Říma v noci, proč by v neklidné a nejisté době riskoval čtyřicetikilometrovou cestu nebezpečnou krajinou? Jistě proto, že nesl zprávu, která nesnášela odkladu. Capito se musel o smrti starého Roscia dovědět co nejdříve, aby hned mohl jednat dále. Bylo nutno zajet do Sullova tábora ve Volaterrách, vyhledat Chrysogona, nalákat jej na rosciovské miliony a zajistit proskribování zavražděného.

Jak se Ciceronovi podařilo zjistit, dověděl se Chrysogonus o vraždě čtvrtý den. Udivila jej nejen velikost pozůstalosti, ale i poloha statků: ležely na březích Tiberu v těsném sousedství Říma. To vypadalo slibně, zvláště když se cesta za kořistí nezdála neschůdná: jedinou vážnější překážkou by mohl být pozůstalý syn, ten však nebude nebezpečný. Sotva se dalo předpokládat, že by se postavil na vážnější odpor.

A tak Chrysogonus dlouho neváhal. Přistoupil na podmínky Rosciů a zavražděného zapsal do seznamu proskribovaných.

Potud se tedy Markovi Tulliovi zdál případ opět docela jasný: posel Glaucia usvědčoval z přímé účasti Capitona a Magna, společná koupě zabavených statků usvědčovala i Chrysogona. Nebylo by však přece jen možné, že Glaucia se v Římě dověděl o vraždě otce Roscia náhodou? Bylo to sice úplně nepravděpodobné a Glaucia by ani potom nebyl s to rozumně vysvětlit svůj noční výlet do Amerie, ale co kdyby?

Zbývala jediná možnost. Zjistit něco bližšího o okolnostech vraždy. Provedl ji Roscius Magnus sám? Byla to ničemná povaha, člověk všeho schopný, nadto rváč a velmi zkušený šermíř. Měl však příležitost dostat se do bližšího styku s otcem Rosciem, poznat jeho zvyklosti a vyčíhat pravou chvíli, kdy by ne-

bezpečí bylo nejmenší? To asi sotva. Starý Roscius Magna znal a jistě by odhadl, že by jej přítel s tak špatnou pověstí mohl v hlavním městě jen kompromitovat.

Kdo tedy byl zavražděnému stále nablízku, kdo důvěrně znal každý jeho zámer, každý krok? Jeho otroci. Otec Roscius si jich s sebou z Amerie přivezl několik a zůstali s ním v Římě až do onoho osudového podzimního večera. Otroci musí něco vědět! Vždyť často právě s jejich pomocí bývají páchány nejtěžší zločiny! Trestní právo sice v takovém případě stíhá návodce stejným trestem, jako kdyby zločin spáchal sám, přesto se však otroků běžně používá, obyčejně proto, že mají nejvíce příležitostí.

Proto se Marcus Tullius rozhodl, že vyslechne otroky zavražděného. Ukázalo se však, že to není možné. Marcus narazil na překážku, která jej utvrdila v podezření a definitivně uzavřela kruh jeho vyšetřování: neboť když za pomoci vlivných přátel požádal syn Sextus o výslech otcových otroků, odmítl je Capito vydat. S drzým čelem prohlásil, že je sice pravda, že mu připadli s ostatním majetkem a že je dnes jejich vlastníkem, ale výslech nedovolí: předně prý proto, že podle práva není dovoleno vyšetřovat otroky v záležitostech jejich pánů, za druhé – a hlavně – prý proto, že ty otroky u sebe vůbec nemá. Jsou ve vojenském táboře s Chrysogonem a žijí v jeho družině.

První námitku bylo snad ještě možno zlomit cestou zákona, otroci přece patřili Capitonovi a výslech se měl týkat jejich bývalého majitele! Ale s Chrysogonem se nedalo nic dělat. Nezbyvalo, než jako pravdu brát pouhé podezření, že otroci odešli ke Chrysogonovi právě proto, aby se dalo zabránit jejich výslechu.

To podezření potvrzovala ostatně ještě jedna skutečnost. Družinu Chrysogonovu tvořili obyčejně jen otroci vybraní, vzdělaní, něčím exkluzivní. A na jedinou se v ní našlo místo i pro venkovské neotesance! Jistě jen proto, že ti lidé měli zvláštní význam a bylo nutno je hlídat! Věděli něco o vraždě starého Roscia a museli mlčet.

Vyšetření případu s otroky, byť i přímými důkazy nepodložené, Markovi Tulliovi postačilo, aby mohl uzavřít hlavní část své obhajoby. Zbývalo dokázat, jak a proč se z pachatelů stali žalobci, proč právě lidé, kteří měli mít největší zájem na utajení celé věci, ji rozvířili na veřejném procesu v hlavním městě.

Avšak sled událostí po vraždě otce Roscia jasně ukazoval, že jim nic jiného nezbyvalo a že nakonec, chtěli-li dosáhnout cíle, riziko žaloby podstoupit museli.

Sotva byl starý Roscius zapsán do proskripčního seznamu, rozprodal se v dražbě jeho majetek a pachatelé uchvátili kořist. Syna ihned vyhnali ze statků a začali hospodařit po svém. První nesnáze se objevila v okamžiku, když se Roscius Magnus dostal do konfliktu s městskou radou v Amerii pro své výtržnictví. Naštěstí se tehdy písemná žádost nedostala Sullovi do rukou, protože se Rosciov Capitonovi podařilo zajistit, že stěžovatele v zastoupení diktátora přijal Chrysogonus. Ten žádost přečetl a ochotně slíbil nápravu.

Delegaci, ve které většinou byli důvěřiví lidé ještě starého ražení, slib uspokojil a tak se vrátila domů.

Ale čas utíkal a nic se nedělo. Chrysogonus daný slib nesplnil a ani splnit nechtěl, městská rada trpělivě čekala. Nakonec hrozilo nebezpečí, že za Sullou bude vyslána deputace nová a že zabavený majetek se rodině přece jen vrátí zpátky.

Tenkrát začali oba – Magnus i Capito usilovat o Sextův život. Stalo se však něco, s čím nepočítali. Ohrožený syn utekl do Říma a v domě ctihodné Caecilie Metelly nalezl mocnou ochranu.⁶⁾ Tím byla cesta jeho nenápadné likvidace definitivně zahrazena.

Ale Sextus musí zmizet! Dokud žije, trvá stále nebezpečí, že své zkonfiskované dědictví znovu získá, zvláště když se již po Římě trousí zvěsti, že z milosti všemocného diktátora budou některé zabavené statky vráceny dědicům psanců.

Nakonec nezbyvalo nic jiného, než pokusit se odstranit Sexta Roscia cestou práva, cestou podání žaloby. Důkazy se najdou, mezi synem a otcem trvaly neshody, synovi hrozilo vydědění – při troše obratnosti bude žaloba přesvědčivá. Najde se i žalobce, najdou se svědkové. Snad to bude něco stát, výlohy se však bohatě vyplatí.⁷⁾ Chrysogona se každý bojí, žalovaný nenajde obhájce, nadto je doba co nejvhodnější: soudy již dávno nezasedaly a poroty budou nakloněny soudit přísně. Jen trochu odvahy a drzosti a plán musí vyjít!

S hladkým průběhem řízení počítali zřejmě všichni. Capito se beze studu přihlásil jako svědek, Magnus vystupoval jako vedlejší žalobce, hlavnímu žalobci Eruciovi nestál Sextus dokonce ani za to, aby si pořádně připravil obžalovací řeč. Část projevu, který na soudě přednesl, byla doslova opsána z žaloby, proslovené již v procesu jiném.

Zato Marcus Tullius přišel připraven výtečně a hájil svého klienta opravdu skvěle. Podrobně rozebral celou záležitost, tvrdě napadl všechna slabá místa obžaloby a z mozaiky detailů složil velmi přesvědčivý obraz zločinného plánu. Před diktátorem Sullou se obratně kryl, Chrysogona se však nebál napadnout tak ostře, až se všem přítomným tajil dech.

S tím nikdo z žalobců ani ze svědků obžaloby nepočítal a když obhájce poprvé na Chrysogona prudce zaútočil, vznikl v jejich řadách patrný neklid. Erucius, který neznámého obhájce zatím valně neposlouchal a jen vtipkoval, zůstal zaraženě stát, ostatní začali zmateně přecházet a pobíhat, patrně proto, že potřebovali co nejrychleji podat Chrysogonovi zprávu. Proces neprobíhá tak, jak se očekávalo a není pochyb, že přijde na přetřes i proskribování otce Roscia a dražba jeho majetku!

---

6) Manžel Caecilie, Appius Claudius Pulcher, požíval neomezenou důvěru u diktátora Sully, na rok 79 př. n. l. byl zvolen konzulem. Z manželství se narodil Publius Clodius, pozdější úhlavní nepřítel Marka Tullia.

7) Marcus Tullius v obhajovací řeči obviňuje Erucia, že je podplacen Chrysogonem a že jen proto žaluje.

Zatím Marcus Tullius podával další důkazy: dvojnásobně nespravedlivá proskripce starého Roscia, jednání Capiona s Chrysogonem, posel Glaucia, stížnost dekurionů z Amerie (tady měl obhájce k dispozici přímo text petice a předčítal jej), zmařený výslech otroků a všechno ostatní, až po nestoudné podání žaloby z otcovraždy. Pravda, obhájci sice chyběly přímé důkazy, a nemohl bezprostředně usvědčit vrahy a jejich spolupachatele, nepřímých svědectví snesl však tolik a propojil je tak obratně, že o vině žalovaného vznikly nejvážnější pochybnosti.

Soudní tribunál praetora Marka Fannia nakonec domnělého otcovraha osvobodil. Dostal-li však Sextus Roscius také nazpět zkonfiskované statky, není již z historických pramenů známo. Víme ale spolehlivě, že ze zatím neznámého obhájce se rázem stal slavný a obdivovaný muž. Ještě po letech, již na samém sklonku svého života, vzpomínal Marcus Tullius na obhajobu Sexta Roscia s uspokojením. Píše například: „Dneska bych samozřejmě řekl leccos jinak a dovedl bych obhajobu lépe rozvrhnout, tenkrát to však bylo dobré a stal jsem se oblíbeným.“

Proces se Sextem Rosciem z Amerie otevřel Ciceronovi cestu ke skvělé kariéře soudního řečníka, obhájce i žalobce.

BEDA VENERABILIS - CÍRKEVNÍ DĚJINY NÁRODA ANGLŮ

Poslední velkou dokončenou Kinclovou prací byl překlad spisu *Historia ecclesiastica gentis Anglorum*, jejímž autorem je anglický mnich Beda nazývaný již svými současníky Venerabilis (Ctihodný). Beda pocházel ze severovýchodní Anglie, kde také v klášterech Jarrow a Weremouth strávil na přelomu 7. a 8. stol. téměř celý život.

Jeho *Církevní dějiny* o 5. knihách, které napsal na sklonku života r. 731 na popud svého opata Albina, jsou bezesporu jeho nejdůležitějším dílem a to nejen z pohledu tvorby samotného Bedy. Výjimečné jsou především proto, že v západním světě byla od pádu Západořímské říše vytvořena pouze dvě taková díla. Kromě Bedova díla to jsou pouze *Historiarum libri* Řehoře z Toursu sepsané o 100 let dříve, které J. Kincl rovněž přeložil (vyšly v nakladatelství Odeon v roce 1986). Shodou okolností oba autoři museli na své následovníky čekat velmi dlouho.

Bedovy dějiny nejsou církevní jen co do názvu, je to skutečně „pouze“ historie křesťanské církve v Británii, která proto také tvoří kostru celého díla. Líčení je soustředěno na postupné budování sítě církevní správy v Británii, christianizaci tohoto ostrova od příchodu prvních misionářů. Z Bedova vyprávění vystupuje svérázná místní církevní organizace, jejímiž opěrnými body byly kláštery v čele s opaty a nikoli obce řízené biskupy, jak tomu bylo na kontinentu. Jeho práci je přitom možné označit bez velké nadsázky za vědeckou, Beda se totiž téměř vždy opírá o listinný materiál a pokud tomu tak není, tuto skutečnost neopomene zdůraznit.

Když r. 735 v padesáti devíti letech Beda umírá, zanechává za sebou úctyhodnou řadu prací, jejichž soupis, který sám připojil na závěr svých Církevních dějin, čítá 36 položek. Kromě nich to je 24 prací obsahujících výpisky z Bible a spisů církevních otců, 4 životopisné spisy o světcích a opatech jeho mateřského kláštera, dále kniha dopisů na nejrůznější náměty, od teologických až po zdůvodnění přechodného roku a rovnodennosti, pak Martyrium výročních dnů svatých mučedníků, dvě básnické sbírky, pojednání o teorii verše a o pravopisu, jakož i Kniha o podstatě věcí a času. Nejsou to tedy pouze práce nábožen-

ského obsahu, jak by se u autora z přelomu 7. a 8. století dalo očekávat. Zajímavé přitom je, že většina jeho prací se zachovala.

Volba tohoto díla k překladu je u J. Kincla zcela pochopitelná, kromě překladatelské vášně to bylo jeho zaujetí pro období následující po pádu Západořímské říše se všemi jeho zvraty, tak podstatnými pro další evropský vývoj. Vlastní překlad byl hotov velmi rychle – za dva roky. Daleko více práce však představovaly úpravy rukopisu a zejména vytvoření a redakce poznámkového aparátu, kde největší obtíže způsobovaly dobové geografické názvy. K rukopisu (411 s.) připojil Kincl překlad Bedova dopisu objednateli díla opatu Albinovi a rovněž dopis jeho žáka a ošetřovatele Cuthberta o úmrtí Bedy Ctihodného.

M. Skřejpek

CÍRKEVNÍ DĚJINY NÁRODA ANGLŮ

KNIHA TŘETÍ

Kapitola I.

Jak první nástupci krále Edwina zradili víru svého lidu a ztratili i království a jak nejkřesťanštější král Oswald obojí obnovil.

Když tedy v bitvě zabili krále Edwina, převzal za něho království Deirů – z té země totiž pocházel Edwinův rod a v ní také započal svou vládu – syn jeho otcovského strýce Elfrika jménem Osric, kterého Paulinova kázání přivedla k poznání svátostí víry.¹⁾ Avšak království Berniciů – neboť na tyto dvě země byl za starých časů národ Northumbrijců rozdělen – převzal Eanfrid, syn Ethelfrida, který odvozoval svůj původ i královskou moc zase z této země.²⁾

Po všechen pak ten čas, co kraloval Edwin, žili synové řečeného krále Ethelfrida, který vládl před Edwinem, spolu s mnoha mladými šlechtici ve vyhnanství u Skotů nebo u Piktů a byli tam v duchu učení Skotů katechizováni a milostí křtu znovu zrozeni. Když potom zemřel nepřátelský král, dostali svolení k návratu do vlasti a starší z nich, již řečený Eanfrid, se stal králem Berniciů. Ale oba dva králové,³⁾ jen co dosáhli vlády v království pozemském,

---

1) Královské rody Deirů a Berniciů odvozovaly původ od dvou synů boha Wodena, tj. Waegdaega a Baeldaega. Z králů Deirů uvádějí Bedovy Dějiny prvního krále Aelleho (+588), tj. toho, který je jmenován v historice o otrocích, které na trhu spatřil papež Řehoř. Aelle byl otec Edwina (+633), bratr Aelleho Elfrik měl syna Osrica (+634), Osric syna Oswina (+651).

2) Z Berniciů je nejstarší král Ethelric (+593), jeho syn Ethelfrid padl v letech 616 – 617, synové Ethelfrida byli Eanfrid (+634), Oswald (+642) a Oswy (+671).

3) Tj. Osric u Deirů a Eanfrid u Berniciů.

zradili s proklínáním svátosti království nebeského, ve kterých byli vychováni a vrátili se ke starému bahnu modloslužby, aby se pošpinili a došli zatracení.

Netrvalo dlouho a oba zahubil Cadwalla, král Britů, rukou sice zlotřilou, ale pomstou spravedlivou. Nejdříve, hned příštího léta,⁴⁾ zničil Osrika, který jej odvážně oblehl v opevněném městě:⁵⁾ znenadání vyrazil se všemi lidmi a překvapeného pobil s celým jeho vojskem. Později, když už po celý rok⁶⁾ měl v moci země Northumbrijců ne jako vítězný král, ale jako zuřivý tyran je plenil a krvavými vraždami týral, odsoudil nakonec ke stejnému údělu také Eanfrida, když neuváženě se dvanácti vybranými vojáky přicházel k němu prosit o mír. Neblahý a všemi dobrými lidmi nenáviděný zůstává onen rok až po naše časy, jak pro odpadlictví králů Anglů, kteří se odřekli svátosti víry, tak pro strašnou tyranii krále Britů. Proto se také všichni, kdo propočítávají léta vlády králů, rozhodli,⁷⁾ že památku proradných králů vůbec zahladí a ten rok přidají ke vládě krále následujícího, to znamená Oswalda, muže milého Bohu.

Ten poté, co byl zavražděn bratr Eantrid, přitáhl s vojskem sice malým, ale vírou v Krista zoceleným a bezbožného velitele Britů, se všemi těmi obrovskými šiky, kterým – jak se chvástal – nic nemohlo odolat, pobil v místě, kterému se jazykem Anglů říká „Denis sesburna“, což znamená Denisův potok.⁸⁾

Kapitola II.

Jak na dřevě kříže, který král Oswald vztyčil, když táhl do boje proti Barbarům, byl mezi nespočetnými zázraky uzdravení kdosi vyléčen z chromoty bolavé paže.

Ukazuje se pak až do dneška a ve velké vážnosti se chová ono místo, kde do bitvy táhnoucí král Oswald vztyčil znamení svatého kříže a padnuv na kolena Pána úpěnlivě prosil, aby v tak velké nouzi přispěl svým vyznavačům nebeskou pomocí. Vypravuje se také, že kříž zhotovili narychlo a narychlo i vykopali jámu, do které měl být postaven, král však pln planoucí víry sám jej uchopil a do jámy postavil a oběma rukama vztyčený přidržoval, dokud jej nasypanou hlínou vojáci neupevnili v zemi. A když se tak stalo, zvýšeným hlasem ke všemu vojsku volal: „Poklekněme všichni a společně prosme Pána všemohoucího, živého a pravého, aby nás svým slitováním ochránil před nepřitelem vzpurným a divokým! Sám přece ví, že jsme pro spásu našeho národa podstoupili

4) V létě roku 634.

5) V originále „in oppido minicipio“: staré anglické překlady chápaly termín „municipium“ jako vlastní jméno - „... in the town Minucep ...“ Běda má na mysli York.

6) Od smrti Edwinovy, Eanfrid zahynul koncem roku 634.

7) Formulace zřejmě nasvědčuje skutečnosti, že již před Bedou se vedly různé záznamy či anály o vládě jednotlivých králů a jejich politice.

8) Název dnes již zmizel, je to planina asi 7 nebo 8 mil severně od Hexhamu ležící. Datum bitvy není jisté, usuzuje se na konec roku 634.

li válku spravedlivou!“ Učinili všichni, jak přikázal a tak se začínajícím dnem vyrazili proti nepříteli a za svou víru po zásluze dobyli vítězství.

Je známo, že v místech, kde se modlili, došlo k bezpočtu zázračných uzdravení, jistě, že na důkaz a jako připomínku víry onoho krále. Dodnes si také mnoho lidí ze dřeva toho přesvatého kříže ulamuje třísky a dají-li je do vody a potom jako nápoj podají nemocným lidem nebo dobytku, anebo nemocné tou vodou pokropí, rychle se znovu uzdravují.

V jazyce Anglů se to místo nazývá Hefenfeld, latinsky lze říci „Coelestis campus“ (Plán nebeská), kdysi dávno dostalo místo to jméno jistě v předtuše událostí budoucích. Ohlašuje zjevně, že tam bude vztyčeno vítězné znamení nebeské, že tam se začne vítězné tažení nebes, že tam se až po naše časy budou dít nebeské zázraky. Hefenfeld leží severně vedle oné zdi, kterou kdysi Římané od moře k moři přehradili celou Británií, aby zkrotili útoky barbarů, jak jsme výše pověděli.

Před mnoha léty zavedli na tom místě bratři z nedaleko stojícího kostela v Hugulstadu¹⁾ obyčej, že každý rok přicházejí v předvečer onoho dne, kterého byl později král Oswald zabit a za spásu jeho duše prodlévají na nočním bdění, ku chvále boží odzpívají četné žalmy a ráno mu pak přinášejí oběť svatého přijímání. Ti bratři také, jak dobrý zvyk získával na oblibě, postavili a zasvětili tam nedávno kostel a tak v očích všech dodali místu ještě více svatosti a důstojnosti.

A jistě plným právem, protože jak jsme se dověděli, na celém území národa Berniciů nebylo vztyčeno jediné znamení víry křesťanské, nebyl postaven jediný kostel, ani zřízen jediný oltář až do té doby, než nový velitel vojska, jak mu oddanost k víře velela, nevztyčil onu korouhev svatého kříže, když se chystal k boji proti tak sveřepému nepříteli.

A nebude od věci, povím-li o jednom z přemnoha zázraků, které se u toho kříže udály. Jeden z bratří kostela v Hagulstadu jménem Bothelm, dosud ještě žijící, uklouzl před několika málo lety patrně z nedbalosti v noci na náledí a jak znenadání upadl, rozdrtil si ruku. Z té přetěžké zlomeniny začal však mít velké bolesti, takže nebyl ani schopen pozvednout tu ruku k ústům, jak to bolelo. Když pak jednou ráno slyšel, že kterýsi bratr se rozhodl navštívit ono místo svatého kříže, poprosil ho, aby mu cestou zpátky přinesl nějaký kousek z toho ctihodného dřeva: věří prý, že dá-li Pán, mohl by se jeho pomocí zase uzdravit. Bratr provedl, oč jej požádal a když se navečer vrátil, seděli již všichni u stolu a tak Bothelmovi podal kousek starého mechu, který se na kříži uchytil. Ten, ale u stolu usazený neměl po ruce nic, kam by přinesený dárek odložil a proto si jej zastrčil na prsa. Když se později ukládal na lože, zapomněl mech někam ukrýt a ponechal ho na prsou ležet.²⁾ Kolem půlnoci se ale probudil, protože cí-

---

1) Dnes Hexham; o kostele a klášteře mluví Beda na mnoha dalších místech Dějin.

2) Z vypravování je patrné, že mniši se na noc nepřevlékali, dokonce ani nesvlékali.

til, jakoby mu nevím co chladného leželo na boku. Natáhl tedy ruku, aby zjistil, co to je: tak objevil, že jeho paže i ruka jsou zdravé, jakoby v nich nikdy ani žádné bolesti neměl.

Kapitola III.

Jak tento král, když žádal od Skotů biskupa, dostal Aidana a jak mu daroval biskupské sídlo na ostrově Lindisfarne.

Sotva tedy řečený král Oswald dosáhl královské vlády, zatoužil po tom, aby všechen národ, kterému stanul v čele, byl prodchnut milostí víry křesťanské, se kterou sám již měl skvělé zkušenosti při porážce barbarů. Poslal proto k předákům Skotů, u nichž sám jako vyhnanec spolu s vojáky, kteří jej doprovázeli, přijal svátosti křtu a žádal je, aby za ním vypravili biskupa, jehož učením a přísluhováním by národ Anglů, kterému panoval, poznal vzácné dary víry v Pána a přijal její svátosti. Dosáhl, oč prosil, aniž by se ztrácel čas: neboť uvítal velekněze Aidana,¹⁾ muže nejvýše laskavého, zbožného a skromného, plného nadšení pro Boha, byť i ne úplně podle nauky. Měl totiž ve zvyku slavit velikonoční den Páně podle zvyklostí svého národa od čtrnácté do dvacáté lunny, jak jsme se o tom již vícekrát zmínili.²⁾ Neboť tímto způsobem severní provincie Skotů a všechen národ Piktů slavil až do té doby Velikonoce Páně, maje za to, že toto uspořádání je v souladu se spisy svatého a chvály hodného otce Anatolia.³⁾ Jestli je to pravda, pozná každý zkušený člověk velmi snadno. Naproti tomu ty skotské kmeny, které bydlely v jižních částech irského ostrova Hibernie,⁴⁾ naučily se již dávno dodržovat Velikonoce kanonickým způsobem, neboť je na to upozornil biskup apoštolského stolce.⁵⁾

Přijíždějícímu biskupovi přidělil král místo pro biskupské sídlo na ostrově Lindisfarne, když biskup sám o to žádal. Toto místo, jak nastává příliv a odliv, je dvakrát za den obklopeno mořskými vlnami na způsob ostrova, dvakrát vlny z pobřeží zmizí a objeví se spojení s pevninou.⁶⁾

Král, poníženež a ochotně naslouchaje všem pokynům biskupa, staral se velmi pečlivě o výstavbu a rozšiřování církve Kristovy ve svém království. A čas-

---

1) Aidan (Aedan) vystupuje v Bedových Dějinách ještě mnohokrát, byla to vůbec známá osobnost středověké literatury církevní. Třeba poznamenat, že původní zprávy o jeho životě a činech má jenom Beda, všichni pozdější autoři jsou na Bedovi závislí.

2) Viz výše.

3) Anatolius, biskup loadicejský psal řecky, podle Bedy byly jeho texty při překládání do latiny úmyslně zkreslovány.

4) Rozdělení Írska na severní a jižní část je prastarého data, podle legend osídlili severní část ostrova kolonisté vedení Eremem, mladším synem krále Milcda, jižní kolonisté, vedení starším synem Eberem.

5) Delegáti z jižního Írska byli roku 631 posláni do Říma, aby se jim dostalo poučení o určování termínu velikonočních svátků. Po návratu domů schválila místní synoda (roku 632 nebo 633) římský způsob.

6) Lindisfarne (Holy Island) v Northumberlandu na východním pobřeží Británie, asi 100 mil severně od Jarrow, v království Berniciů.

to se odehrávala překrásná podívaná, když biskup, jazyka Anglů dokonale neznalý, hlásal evangelium a sám král dělal svým vojenským náčelníkům a činnovníkům tlumočnicka slova nebeského; nebylo ostatně divu, že se za dlouhý čas svého vyhnanství naučil jazyku Skotů opravdu výborně.⁷⁾

Od těch dob začalo z krajin Skotů přicházet skoro každý den do Británie mnoho lidí, aby v těch provinciích Anglů, kterým vládl král Oswald, hlásali s velkou oddaností slovo víry a pokud dosáhli stupně kněžského,⁸⁾ aby těm, kdo uvěřili, přisluhovali milostí křtu. Po různých místech se stavěly kostely, lidé plni radosti proudili ku slyšení slova Božího, s královskou štědrostí bývaly rozdávány nemovitosti a celé oblasti ke stavbě klášterů, skotským učitelům byli svěřováni mladí Anglové, aby se spolu se staršími učili řeholním pravidlům a jejich dodržování.

Byli to totiž hlavně mniši, kdo přicházeli kázat. Sám biskup Aidan byl mnich, poslali jej přece z ostrova Hii,⁹⁾ jehož klášter stál po dlouhý čas v čele téměř všech klášterů severních Skotů¹⁰⁾ a úplně všech klášterů Piktů, řídil také všechno jejich osazenstvo.

Ostrov Hii náleží sice k Británii, neboť jej od ní odděluje jenom úzký pruh moře, ale protože tyto krajiny Británie obývají Piktové, byl již před dlouhým časem darován Pikty skotským mnichům, protože Piktové přijali víru v Krista díky skotským kazatelům.

Kapitola IV.

Kdy Piktové přijali víru v Krista.

Roku pětistého šedesátého pátého od Vtělení Páně, když po Justiniánovi dostal vládu nad Římskou říší Justin mladší,¹⁾ přišel z Irsku do Británie kněz a opat jménem Columba, mnich vynikající povahou i způsobem života. Přišel, aby hlásal slovo Boží provinciím severních Piktů, to znamená těm, které jsou od jižních krajů odděleny strmými a divokými srázy hor.²⁾ Sami jižní Piktové, kteří mají sídla z této strany hor, zanechali již před drahým časem, jak vypravují, bludu modloslužby a přijali víru pravdy, když jim Slovo hlásal biskup nejctihodnější a muž nejsvětější Nynias, národností Brit, v Římě ve víře a v mysteriích pravdy řádně vychovaný.³⁾

---

7) Také bratr Oswy se naučil dokonale skotštinu (viz kapitulu 25. třetí knihy Dějin).

8) Patrně má být „biskupského“, protože irský systém biskupů bez diecézí, vázaných jen na kláštery, takové misionáře dovoloval.

9) Ostrov při západním břehu nejsevernější části Británie, při ústí Kaledonského průlivu.

10) To znamená Skotů v severním Irsku.

1) Iustinus minor nastoupil na trůn v listopadu roku 565.

2) Pohorí, nazývané dnes prostě „The Mounth“ se táhne napříč Skotskem, od Forth William na západě až k Aberdeenu na východě.

3) Protože jde o události staré více jak třista let (Nynias zemřel roku 432) a Beda neměl po ruce patrně žádné dokumenty, odkazuje na tradici („jak vypravují“), tj. upozorňuje čtenáře, že události se nemusejí sběhnout tak, jak jsou vypravovány.

Jeho biskupské sídlo – proslavené jménem svatého Martina biskupa a kostelem, ve kterém spolu s mnoha jinými světci odpočívá jeho tělo – patří dnes již národu Anglů. Místo samo, ležící v provincii Berniciů, nazývají lidově „U bílého domu“, protože tam postavili kostel z kamene, což nebyvalo u Britů obvyklé.⁴⁾

Columba přišel do Británie v době, kdy Piktům devátým rokem vládl velmi mocný král Briccius, syn Meilochonův, a obrátil ten národ slovem i příkladem na víru v Krista. Proto také od nich dostal do držby výše řečený ostrov, aby tam postavil klášter. Ostrov není ovšem nijak veliký, tak na pět rodin, užijeme-li propočtů Anglů.⁵⁾ Columbovi následníci jej drží až do našich časů, sám je tam také pochován – zemřel v sedmasedmdesáti letech, asi dvaatřicet let poté, co přišel kázat do Británie. Než do Británie přišel, postavil v Irsku nádherný klášter, který podle spousty dubů dostal v jazyce Skotů název „Dearmach“, to znamená „Planina dubů“.⁶⁾ Od obou těch klášterů odvozuje původ velké množství klášterů v Británii i v Irsku, které založili Columbovi žáci: prvenství si mezi nimi ovšem udržuje onen klášter ostrovní, kde odpočívá Columbovo tělo.

Správcem ostrova samého bývá vždycky opat, kněz, jehož pravomoci je pak podřízena nejen celá provincie, ale proti všem zvyklostem jej musí poslouchat i biskupové, a to podle vzoru onoho prvního učitele, který nebyl biskupem, ale knězem a mnichem.⁷⁾ O jeho životě a výrocih prý jeho žáci uchovávají nějaké opisy.⁸⁾ My však o tom, jaký byl, najisto soudíme ze skutečností, že zůstavil po sobě následovníky, kteří vynikli velkou zdrženlivostí, láskou k Bohu a dodržováním řádových pravidel. Je pravda, že při oslavách největších svátků se řídili pochybnými propočty, to ale proto, že vzhledem k velké vzdálenosti jejich sídel od světa se nenašel nikdo, kdo by jim předal synodální usnesení o slavení Velikonoc. Proto pilně dbali jen na díla milosrdenství a čistoty, jak se o tom mohli poučit v prorockých, evangelických a apoštolských spisech. Způsob určování velikonočních svátků udržel se pak u nich po dlouhou dobu, to je až do roku od Vtělení Páně sedmistého patnáctého, tedy stopadesát let. Až když mezi ně přišel nejctihodnější a nejsvětější otec a kněz Egbert, Angl národností, který pro víru v Krista žil delší dobu v Irsku jako vyhnanec a byl nejen velmi vzdělaný v Písmech, ale i vynikající dlouholetým zdokonalováním života, dali se teprve od něho napravit a převést na pravý a kanonický termín Velikonoc.⁹⁾ Neslavili jej ovšem ani dříve vždycky čtrnáctou lunu, jako Židé – jak se někteří domnívali – nýbrž tak, že dodržovali sice Den Páně, ale ne v tom týdnu,

---

4) Dnes Whitern, ke stavbě kostela poslal prý Nyniovi stavitele a zedníky biskup Martin z Toursu; kostel však byl dostavěn až po Martinově smrti, mezi lety 397-400.

5) Viz výše.

6) Dnes Durrow v oblasti King's County.

7) O zvláštní organizaci irské církve najde čtenář výklad v Předmluvě k našemu překladu.

8) Z těch spisů je zvláště významný životopis Columby, který napsal opat Adamnan z Iony v letech 679-704. Bedova neznalost je zarážející, zvláště proto, že Adamnana osobně znal a znal také jeho cestopisy ze Svaté země (viz dále knihu V., kapitolu 15.).

9) O mnichu Egbertovi mluví Beda ještě několikrát, viz V, 9; V, 22 - 23; III, 27; IV, 26.

jak se slušelo. Jako křesťané totiž věděli, že vzkříšení Páně, které se událo o první den po sobotě, je vždycky třeba slavit zase prvního dne po sobotě: ale jako barbaři a prostáčci nepochopili, kdy ten prvý den po sobotě, kterému se nyní říká Den Páně, vlastně nastává. Ale protože nikdy neopomněli horlivě konat milost charitativní, zasloužili si, aby se i v této věci posléze zdokonalili, podle slibu apoštola, který říká: „Bude-li v něčem vaše poznání jiné, i to vám Bůh vyjeví.“¹⁰⁾ Více o tom ještě řekneme na vhodném místě dále.

Kapitola V.

O životě biskupa Aidana.

Z tohoto tedy ostrova, z tohoto sboru mnichů, poslán byl Aidan, aby – poté, co přijal hodnost biskupa – ustavil v Kristu provincii národa Anglů.¹⁾ V té době stál v čele řečeného kláštera Segenius, opat a kněz. Aidan, kromě jiných dokladů o způsobu života, zanechal pro duchovenstvo vpravdě spásonosný příklad života odříkavého a zdrženlivého. Pro jeho učení bylo každému doporučením nejlepším, že stejně jak se svými žáky žil, tak také učil. Nic na tomto světě nehledat, nic nemít rád – to byla jeho starost. Všechno, co dostal darem od králů nebo světských velmožů, s radostí hned rozdával chudým, kteří se mu namanuli. Zvykl si cestovat po různých místech, po městech i po venkově, ne ale v sedle na koni, nýbrž pěšky, po svých, pokud jej snad k jízdě nedonutila nějaká velká nouze.²⁾ A kdykoli někde náhodou někoho uviděl, ať bohatého nebo chudého, hned se s ním začal bavit a byl-li to nevěřící, vyzýval jej přijmout svátosti víry, byl-li věřící, tedy jej ve víře posiloval a slovy i činy pobízel k rozdáváním almužen a konání dobrých skutků. Natolik se pak jeho život odlišoval od liknavosti naší doby, že všichni, kdo se s ním dostali do styku, ať již s tonsurou nebo laici, museli se věnovat duševní činnosti, to je zabývat se buď četbou Písma anebo nacvičováním žalmů. To bylo každodenní zaměstnání jeho a všech bratří, kteří byli s ním, ať už se dostali kamkoli. A stalo-li se, ale stávalo se to zřídka, že byl pozván ke královské hostině, vstupoval tam s jedním nebo dvěma kleriky a sotva že něco malého pojedl, již pospíchal s odchodem, aby si se svými mohl číst nebo se modlit. Poučení jeho příklady, zvykli si v té době mnozí zbožní muži i ženy po celý rok dodržovat čtvrtého a šestého dne po Sobotě pústy a do deváté hodiny denní,³⁾ s výjimkou úseku v padesáti dnech po Velikonocích.⁴⁾

---

10) Epištola Filonovi 3,15.

1) Aidan byl vysvěcen před rokem 635, misii začal někdy v dubnu či květnu 635. Zemřel 31. srpna 651.

2) Pro duchovního se tehdy jízda na koni pokládala za nevhodnou. Jezdec prý zhlíží na pěší zvysoka.

3) Čtvrtý a šestý den po sobotě - tedy ve středu a v pátek.

4) Jde o lhůtu mezi Velikonocemi a Svatodušními svátky, která bývala plná církevních slavností a pokládala se za období z celého roku nejradostnější.

Nikdy z úcty nebo ze strachu nemlčel, když bohatý spáchal něco zlého: ale ostře je napadal, aby se polepšili. Měl ve zvyku, že přijal-li jako hosty světské velmože, nedával jim nikdy peníze, ale jenom maso a to, co jemu samému bylo na penězích boháči darováno, spíše rozdával na potřeby chudým, jak jsme řekli, nebo to vydával na výkup lidí, kteří byli nespravedlivě prodáni.⁵⁾ Dokonce mnohé z těch, které zaplacením ceny vykoupil, udělal posléze svými žáky a učením a výchovou je dovedl až ke stupni kněžskému.

Vypravuje se, že když král Oswald žádal o biskupa z provincie Skotů,⁶⁾ který by jemu a jeho národu posloužil „slovem víry“, poslali tam nejdříve jiného, duchem obratnějšího člověka. Když však po nějaký čas kázal národu Anglů a ničeho nedosáhl, a lidé jej ani neposlouchali rádi, vrátil se do vlasti a ve shromáždění starších podal zprávu, že vyučováním nemohl nijak prospět národu, ke kterému byl vyslán, protože jsou to lidé nezkrotní a tvrdého, barbarského ducha. Povídá se, že shromáždění se tehdy začali dlouze radit o tom, co se má dělat: přáli si sice dát spásu národu, když o ni žádal, litovali však i vyslaného kazatele, který nebyl lidem přijat. Tehdy Aidan, sám účastník toho shromáždění, povídá onomu knězi, o kterém se jednalo: „Zdá se mně, bratře, že jsi k nevzdělaným posluchačům byl tvrdší, než bylo spravedlivé a že jsi jim podle apoštolské zásady nepředložil nejdříve mléko nauky snadnější, než se pomalu podávanou krmí slova Božího připraví chápat dokonalejší a provádět složitější příkazy Boží!“ Jak to slyšeli, všichni shromáždění k němu obrátili sluch i zrak a důkladně probírali, co řekl: a rozhodnou, že právě on je hoden biskupské hodnosti a právě on má být poslán, aby učil nevěřící a nevzdělané, protože právě on se před všemi ostatními osvědčuje být nadán milostí moudrosti, která je matkou ctností. A tak jej ordinovali a poslali, aby kázal. A jak čas potvrdil – tak jako nejdříve moudrostí, ukázal se později být ozdoben i jinými ctnostmi.

Kapitola VI.

O obdivuhodné zbožnosti a milosti krále Oswalda.

Učením Aidana, biskupa nejctihodnějšího, byl tedy vychován král Oswald a s ním i národ Anglů, kterému stál v čele. Naučil se nejen doufat v království nebeské, jeho předkům neznámé, ale i nabyt od téhož jediného všemohoucího Boha, který stvořil nebe i zemi, více pozemských království, než kterýkoli z jeho předchůdců. Nakonec dostal pod svou pravomoc všechny provincie a národy Británie, které jsou rozděleny užíváním čtyř jazyků, to znamená Britů, Piktů, Skotů a Anglů. Nicméně – je pozoruhodné to říkat! – povznesen na

---

5) Jedná se o pověstné dlužní otroctví, kdy insolventní dlužník propadl svou osobou do moci věřitele. Zásadu, běžnou v obyčejovém právu starých Germánů a Slovanů znalo i právo římské, pouze však v periodě nejstaršího vývoje.

6) Těmito slovy bývá obvykle míněno Irsko, Beda má však na mysli ostrov Ionu.

vrchol toho království, zůstal vždy pokorný, vlídný a štědrý k chudým i k cizincům.

Vypravuje se také, že jednou, když ve Svatý den velikonoční zasedl s výše řečeným biskupem k obědu a na stole před ním stála stříbrná mísa, plná královských pochoutek, vztahovali již ruce, aby požehnali chléb, když znenadání vstoupil králův služebník, kterému byla svěřena péče o zaopatřování chudáků a ohlásil králi, že po ulicích posedává převelké množství bédných lidí, z různých stran příšle a že prosí krále o nějakou almužnu. Hned poručil, aby maso, které mu předložili, bylo odneseno chudým a také mísu aby rozbili a po kouscích jim ji rozdělili. Vida to velekněz vedle sedící, zaradoval se nad takovým skutkem milosrdenství a uchopiv královu pravici, pravil: „Tahle ruka nikdy nedojde zmaru!“ A tak se i podle příslibu jeho požehnání událo: neboť krále v bitvě zabili, odsekli mu ruku s paží od ostatního těla a stalo se, že až dodneška zůstávají neporušené. Uchovávají se v královském městě, které má název podle Bebbby, jedné z bývalých královen;¹⁾ v kostele Svatého Petra leží uzavřeny ve stříbrné schránce a všichni jim prokazují náležitou úctu.

Úsilím tohoto krále splynuly provincie Deirů a Berniciů, žijící zatím ve vzájemném nesváru, v jediném míru a srostly jakoby v jediný národ. Král Oswald byl pak synovcem krále Edwina z jeho sestry Achy a bylo jen důstojné, že takový předchůdce měl ze svých pokrevenců takového dědice nábožnosti i říše.

Kapitola VII.

Jak provincie západních Sasů přijala slovo Páně, kázané Birinem; a o jeho nástupcích Agilbertovi a Eleutheriovi.

V té době také národ Západních Sasů, kterým se dříve říkalo Gewissové, přijal za vlády Cynegilea¹⁾ víru v Krista, jak jim ji kázal biskup Birinus. Ten přijel do Británie na radu papeže Honoria, když v jeho přítomnosti vykonal slib, že půjde rozsévat semena svaté víry do nejzazších, za hranicemi Anglů ležících krajů, kam před ním ještě nikdy žádný učitel nepřišel. Proto byl na příkaz téhož velekněze vysvěcen do hodnosti biskupa Asteriem, biskupem janovským.²⁾

Když však přijel do Británie, dostal se nejdříve do styku s národem Gewissů a shledav, že všichni jsou tam pohané nejzavilejší, pokládal za užitečnější, bude-li hlásat Slovo tam u nich, než postupovat dále a teprve hledat ty, kterým měl kázat.

Hlásal tedy evangelium v řečené provincii a stalo se, že právě v té době, kdy

---

1) Bebbanburh, dnes Bamborough. Královna Bebbba je postava dosti problematická, nelze např. zjistit, čím ženou byla.

1) Cynegils vládl v letech 611 - 643.

2) Aterius byl arcibiskup milánský, sídlil však v Janově. Úřad vykonával v letech 630 - 640.

sám na víru obrácený král byl spolu se svým lidem omýván pramenem křtu,³⁾ byl přítomen také nejsvětější a nejmítěznější král northumbrijský Oswald. Ten z očistné lázně vystupujícího uvítal a do společenství nejkrásnějšího a Boha důstojného nejdříve jeho samého, novým narozením Bohu zaslíbeného za syna přijal, aby si potom vzal za manželku jeho dceru.

Oba králové darovali pak řečenému biskupovi město, Dorcic nazývané,⁴⁾ aby si tam zřídil biskupské sídlo. Tam také – když vybudoval a zasvětil kostely a svým zbožným úsilím přivedl k Pánu mnoho lidí, sám odešel k Pánu a byl v témže městě pochován.⁵⁾ Ale po mnoha letech, když biskupství spravoval Hedde,⁶⁾ bylo jeho tělo odtamtud přeneseno do města Winchesteru a uloženo v chrámu blahoslavených apoštolů Petra a Pavla.

Když potom zemřel také král, nastoupil na trůn jeho syn Cocnwalch. Ten však odmítal přijmout víru a svátosti království nebeského a proto zanedlouho ztratil i moc v království pozemském. Neboť zapudil sestru Pendy, krále Merciu, kterou pojal za manželku a vzal si ženu jinou. Za to jej Penda vojensky napadl a zbavil království. Cocnwalch se tedy uchýlil ke králi východních Anglů, jehož jméno bylo Anna. U něho za tříletého vyhnanství víru pravdy poznal a přijal. Sám král totiž, u kterého žil ve vyhnanství, byl člověk dobrý a šťastný z hodného a zbožného potomstva, jak ještě dále ukážeme.

Když se pak Cocnwalch vrátil do svého království,⁷⁾ přišel z Irska do země jakýsi biskup jménem Agilbert, podle národnosti sice Gall, tehdy však již drahý čas v Irsku pobývajícím a studiu Písma se tam oddávajícím a připojiv se ke králi, vzal na sebe dobrovolně povinnosti hlasatele Evangelia. Když král viděl, jak je vzdělaný a neúnavný, požádal jej, aby přijal u nich biskupský stolec a zůstal pastýřem jeho lidu. Agilbert prosbě vyhověl a po mnoho let stál potom v čele celému národu s právy biskupa. Posléze však král, který znal jenom jazyk Sasů, byl unaven cizí mluvou biskupa a uvedl proto do země ještě biskupa dalšího, jeho jazykem mluvícího: jmenoval se Wini a biskupem byl ordinován rovněž v Galii. Všechno své území rozdělil pak král na dvě diecéze a Winimu přidělil biskupský stolec ve městě Winchesteru, které národ Sasů nazývá Vintancestir. Agilbert se cítil těžce uražen, že král to udělal, aniž se s ním poradil a vrátil se proto do Gallie. A přijav úřad biskupa obce Pařížské, zemřel tam jako stařec, jemuž se naplnili dnové.⁸⁾

Po jeho odchodu z Británie neuplynulo mnoho let a král Winiho z biskupského stolce vyhnal.⁹⁾ Odešel tedy ke králi Merciu, jménem Wulfherovi a za

---

3) Patrně roku 635.

4) Dnes Dorchester u Oxfordu, pouhopouhá vesnice.

5) Birinus zemřel roku 648.

6) Hedde byl biskupem v letech 676 - 703 (705). Katedrála ve Winchesteru byla vybudována za krále Coenwalha a vysvěcena roku 648.

7) Roku 647 nebo 648.

8) Zemřel v říjnu roku 680, biskupem pařížským se stal někdy po roce 666.

9) Důvody nejsou z pramenů známy.

peníze od něho odkoupil stolec obce londýnské.¹⁰⁾ Jejím biskupem zůstal pak až do konce svého života. A tak provincie Západních Sasů po ne právě krátkou dobu vůbec neměla biskupa.¹¹⁾

Jak tak běžel čas a výše řečený král Západních Sasů byl znovu a znovu stíhán nejtěžšími pohromami, které jeho království působili nepřátelé, rozpomenul se nakonec, že i jeho nejdříve zrada vyhnala z království, aby jej zase zpátky povolala obnovená víra v Kristu.¹²⁾ A pochopil také, že i teď je země, veleknězem opuštěná, právem opuštěná rovněž záštitou nebeskou.

Poslal tedy do Gallie vyslance za Agilbertem a s ponížným zadostiučiněním jej prosil, aby se jako biskup vrátil k jeho národu. Avšak Agilbert se omluvil a dokládal, že se nemůže vrátit, protože je povinnostmi vázán k biskupskému úřadu vlastní obce a diecéze. Aby však ponížně žádajícího nenechal bez pomoci, poslal mu místo sebe kněze Eleutheria,¹³⁾ svého synovce, aby mu byl – bude-li král chtít – ordinován jako biskup. Dodával, že sám má za to, že je biskupství hodný.

Když jej tedy s poctami král i národ přijali, požádali Theodora, tehdy arcibiskupa v Canterbury, aby jim Eleutheria vysvětil jako biskupa. Vysvěcen vedl pak z pravomoci synodální sám po dlouhá léta velmi horlivě správu biskupství Gewissů (Západních Sasů).

Kapitola VIII.

Jak Earconbert, král Kentanů, rozkázal zničit modly; a o jeho dceři Earcongotě a jeho příbuzné Ethelberze, pannách Bohu zaslíbených.

Roku šestistého čtyřicátého od Vtělení Páně Eadbald, král Kentanů, odchází ze toho světa, zanechal kormidla svého království synu Earconbertovi. Ten převzav je vládl způsobem nejvznešenějším po dvacetčtyři let a několik měsíců.¹⁾

Byl to první z králů Anglů, který z pravomoci vladaře rozkázal, aby v celém jeho království byly zavrženy a zničeny modly a aby byl dodržován čtyřicetidenní půst. A aby nikdo nemohl příkazy snadno pohrdat, navrhl pro provinilce vhodné a přiměřené tresty.²⁾

Jeho dcera Earcongota, svého zploditele důstojný potomek, byla panna velkých ctností, stále Bohu neúnavně sloužící v klášteře, který v místě, zvaném

---

10) Soudobé prameny za tento čin Wulfhera tvrdě odsuzují, byl to prý prvý král Anglů, který se dopustil simonie a posvátný úřad biskupský prodal za peníze.

11) Asi sedm let.

12) Není docela jasné, jaké pohromy krále stíhaly, vedle nepřátelství Merců měl i nějaké konflikty s Velšany.

13) Latinisovaná podoba jména Hlothere.

1) Erconbert zemřel roku 664, vlády se ujal počátkem roku 640.

2) Zákony se nedochovaly.

Brie („In Brige“³⁾) v zemi Franků postavila nejvznešenější abatyše jménem Fara. V těch dobách nebylo totiž ještě v oblastech Anglů⁴⁾ vystavěno dosti klášterů a proto mnozí lidé, kteří chtěli žít řádovým životem, odjížděli z Británie do klášterů franckých nebo galských. Posílali tam i své dcery, aby je v řádech vychovali a zasnoubili s ženichem nebeským – zvláště do klášterů v Brie, v Chelles a v Andelys.⁵⁾ Byla mezi nimi i Sethrid, dcera manželky Anny, krále Východních Anglů, o němž jsme již mluvili a také vlastní dcera⁶⁾ téhož krále, jménem Ethelberga. Ty dvě – ač to byly cizinky – se díky svým ctnostem staly abatyšemi řečeného kláštera v Brie. Starší dcera krále Anny, Sexberga, manželka kentského krále Earcenberta, měla dceru Earcengotu, o níž si povíme.

Až do dnešních časů vypravují si lidé, žijící v tom kraji, velmi mnoho o podivuhodných skutcích a zázračných znameních té Bohu zasvěcené panny. Nám postačí, řekneme-li si jen něco docela krátce o jejím odchodu, když zamířila do království nebeských. Jak se tedy přibližoval den, kdy měla být povolána, začala v klášteře obcházet cely nemocných služek Páně, a to zejména těch, které byly pokročilého věku anebo známé čistotou svých mravů. Ponížně se poručovala modlitbám jich všech a neskrývala, že den jejího skonu je již velmi blízko, jak se dověděla ze zjevení. To zjevení pak líčila takto: viděla prý, jak do kláštera vystupuje zástup bíle oblečených lidí a když se jich vyptávala, co že tam hledají a co vůbec chtějí, odpověděli prý, že byli posláni proto, aby vzali s sebou onu zlatou minci, která se tam dostala z Kentu.⁷⁾

Též pak noci, v jejichž posledních hodinách, to znamená při východu jitřenky, odešla z temnot tohoto světa k věčnému světlu nadzemskému, mnoho bratří z toho kláštera, bydlících v jiných budovách,⁸⁾ vypravovalo, že zřetelně slyšeli nejen andělský zpět žalmů, ale i hluk, jakoby velké množství lidí vstoupalo do kláštera. Proto hned vyšli ven, aby zjistili, co se to děje a spatřili přejasně světlo z nebes vyzařované, které vedlo onu svatou duši, z tělesných pout osvobozenou, k věčným radostem vlasti nebeské.

Vypravují i o jiných zázracích, které se z moci Boží v témže klášteře udály té noci, ale jejich líčení přenecháme druhým, protože náš výklad směřuje jinam.

Pohřbeno bylo pak ctihodné tělo panny a nevěsty Kristovy v chrámu blahoslaveného mučedníka Štěpána. Tři dny poté však padlo rozhodnutí, že kámen, který přikrýval hrob, je třeba zdvihnout a na místě položit o něco výše. Jak to

---

3) Mužský i ženský klášter Faremoutier-en-Brie byl založen roku 617.

4) Tj. v oblastech obsazených germánskými kmeny vůbec, tedy nejen Angly.

5) Chelles - lokalita u Paříže; Andeley-sur-Seine.

6) V originále „filia naturalis“, ne však v právnickém významu „nemanželská“, ale v původním „přirozená“, v protikladu k nevlastní dceři Sethrid.

7) Rozumí se obrazně, rozhodně to nemůže být důkaz o užívání zlatých mincí v Kentu.

8) La Brie byl klášter mužský i ženský, stejně i klášter v Chelles.

prováděli vyvalila se zdola taková vlna něžné vůně, že všichni kolem stojící bratři i sestry měli pocit, jakoby se otevřela skladiště balzámu.

Ale také Ethelberga, teta zemřelá, o níž jsme již mluvili, uchovala si Bohu tak milou slávu věčného panenství velkou tělesnou zdrženlivostí. Jak velké byly však její ctnosti, ukázalo se více po její smrti. Ještě jako abatyše začala totiž ve svém klášteře stavět kostel na počest všech apoštolů a přála si, aby v něm pohřbili její tělo. Ale když bylo dílo dovedeno asi do poloviny a její předčasná smrt zabránila v jeho dokončení, uložili ji alespoň podle přání v místě toho kostela. Po její smrti byla stavba na sedm let přerušena, protože bratři měli více starostí o jiné, po přerušení se ale vzhledem k přemíře namáhavých prací rozhodli kostru toho kostela vůbec nechat být, kosti abatyše však vyzdvihnout z toho místa a přenést do jiného, již dokončeného a vysvěceného chrámu. Jak však otevřeli její hrob, našli tělo tak neporušené, jak bylo nedotknuté tělesnými žádostmi. A tak je znovu omyli a oblékli do jiného roucha a přenesli zpátky do kostela blahoslaveného Štěpána - Mučedníka. Den narozenin abatyše⁹⁾ se tam s velkou slávou oslavuje o nónách červencových /7. července/.

Kapitola IX.

Jak na místě kde byl zabit král Oswald se událo mnoho zázračných uzdravení, a jak tam byl nejdříve vyléčen kuň jakéhosi pocestného a potom děvče, stížené chromotou.

Vládl pak nejkřesťanštější král Northumbrijců Oswald devět let, započte-li se i onen rok každému odporný brutální krutostí krále Britů a šílenou zradou víry, kterou spáchali králové Anglů. Neboť – jak jsme výše uvedli – jednomyslným souhlasem všech bylo potvrzeno, že jméno a památka odpadlíků musí být vůbec vyloučeny ze soupisu křesťanských králů a nesmí se zaznamenávat žádný rok jejich vlády.

Když se tedy naplnil běh oněch let, byl po těžké bitvě Oswald zabit tímtéž pohanským národem Merců a tímtéž jejich pohanským králem, který zahubil také Oswaldova předchůdce Edwina. Stalo se to pátého dne měsíce srpna,¹⁾ když bylo králi osmatřicet let a to na místě, kterému se v jazyce Anglů říká Maserfeld.²⁾

I po jeho smrti projevy zázračné moci jasně ukazovaly, jak silná byla jeho víra v Boha a jak oddanou duši měl. Neboť na místě, kde za vlast bojujícího jej pohané zahubili, nepřestávají se až po naše časy slavně ukazovat zázračná na-

---

9) Jde o den úmrtí, protože podle dobového pojetí teprve smrtí začínal člověk opravdový život, život na nebesích.

1) Stojí za povšimnutí, že Beda užívá moderního datování, obvykle mívá stále ještě kalendy, nony a idy. Srovnej i III, 27; V,8 a V,23. Nový způsob zaváděl Řehoř I., obecně se však ujal až později.

2) Dnes Oswestry v Shropshire.

vrácení zdraví nemocným lidem i nemocnému dobytku. Tak se stalo, že mnozí lidé, kteří si z místa, kde se královo tělo zhroutilo na zem, smetli něco prachu a když jej nasypali do vody, poskytli tím nápojem svým nemocným velkou úlevu. Ten zvyk se časem tak rozšířil, že jak pozvolna odnášeli zem, objevila se jáma, na výšku mužské postavy hluboká. A netřeba se divit, že na místě královy smrti nalézají nemocní zdraví, vždyť za svého života stále jen pomáhal nemocným a chudým, dával jim dary a stál při nich činy. Vypravuje se o mnoha zázracích, jeho zázračnou mocí buď na místě samém anebo prachem z onoho místa učiněných. Usoudili jsme však, že postačí, povíme-li o dvou, jak jsme o nich slyšeli od starších lidí.

Stalo se, že nedlouho poté, co zabili krále, jel kolem toho místa jakýsi jezdec na koni. Najednou začal kůň ochabovat, zůstával strnule stát, hlavu věšel k zemi, z tlamy mu kapala pěna a jak zesilovaly kruté bolesti, hroutil se k zemi. Jezdec seskočil, odstranil sedlo a jal se čekat, až se zvířeti uleví, anebo zůstane mrtvé. Dlouho týrané bolestmi, svíjelo a potácelo se však zvíře sem a tam, až se najednou dostalo přímo na místo, kde zahynul slavný král. A bolesti se vkrátku utišily, kůň přestal zmateně trhat nohama a jak již to koně při velké únavě dělávají, obracel se střídavě z boku na bok. Nakonec se rychle zdvihl, jakoby byl již úplně zdrav a začal lačně trhat výhonky rostlin. Když to jezdec viděl, jako člověk rozvážného ducha pochopil, že ono místo, kde se kůň vyléčil, musí být plně podivuhodné svatosti. A tak je označil znamením, hned na to nasedl na koně a zajel k hospodě, kam měl namířeno. Doraziv tam našel děvče, neteř pána domu, které již dlouho strádalo chromotou. A jak si v jeho přítomnosti domácí lidé naříkali nad sveřepou nemocí děvčete, začal vypravovat o místě, kde se vyléčil jeho kůň.

Co dál? Naložili děvče na vůz a odvezli ji na to místo a položili na zem. Jak ležela, trochu si pospala, sotva se však probudila cítila, že je z tělesného neduhu vyléčena. Poprosila o vodu, sama si omyla tváře, upravila vlasy, na hlavu si uvázala šátek a sama se uzdravená pěšky vrátila domů s těmi, kdo ji přivezli.

Kapitola X.

Jak prach z toho místa pomohl proti ohni.

Vypravuje se, že v téže době měl nějaký člověk z národa Britů cestu kolem onoho místa, kde byla dobojována zmíněná bitva a spatřil, že povrch jednoho místa je zelenější a krásnější než ostatní pláň. A bystrou myslí hned se dohadoval, že neobvyklá zeleň nemůže mít důvod jiný, než že tam byl zabit nějaký člověk světlejší než ostatní vojáci. Sebral si proto trochu prachu ze země a zabaliv jej do plátýnka, uvažoval o tom, co by se stalo kdyby ten prach pomáhal uzdravovat nemocné. A jak šel pak svou cestou, dorazil k večeru k jakési vesnici a vstoupil do domu, ve kterém vesničané seděli při večeři. Byl pány

domu přivítán, usedl sám v jejich společnosti a plátýnko s prachem, který si nesl, pověsil na výstupek ve stěně. Když se pak jídlu a hojnému pití oddávali již po delší čas, stalo se, že z velkého ohně, hořícího uprostřed místnosti, vylétly vzhůru jiskry a vršek domu, upletený z proutí a pokrytý senem znenadání chytil plamenem. Jak to hodovníci zpozorovali, zmateni náhlým strachem vyběhli ven, ale hořícímu domu, který již již propadal zkáze, nebyli schopni pomoci. Plameny zničily tedy dům, bezpečný před ohněm a nedotčený zůstal jen onen výstupek, na kterém visel pytlík s prachem. Když spatřili ten zázrak, velmi se podivili. Po zevrubnějším vyptávání pak přišli na to, že prach byl sebrán na onom místě, kde prolili krev krále Oswalda. Jak se pověst o těch zázracích objevila a roznesla v šíř i dál, začalo každý den navštěvovat to místo mnoho lidí, aby tam hledali uzdravení pro sebe i pro své blízké.

Kapitola XI.

Jak na ostatky krále svítilo po celou noc světlo nebeské, a jak skrze ně byli vyléčeni d'áblem posedlí.

Z ostatního nelze, myslím, přejít mlčením ony divy nebeské a zázraky, které se ukázaly, když byly nalezeny královny kosti a přeneseny do kostela, kde se nyní chovají. Stalo se to úsilím Osthyrdy královny Merciu, která byla dcerou Oswaldova bratra, to znamená Oswyho. Ten, jak dále ještě povíme, se stal po Oswaldovi držitelem královského trůnu.¹⁾

V provincii Lindsey stojí vznešený klášter, nazývaný Beardaneu,²⁾ který si královna i její manžel Ethelred velmi oblíbili, uctívali a podporovali, v něm také si přáli mít uloženy ctihodné kosti královnina otcovského strýce. Když však povoz, na kterém se kosti převážely, dorazil jednou k večeru k řečenému klášteru,³⁾ nechťeli je klášterní lidé dobrovolně převzít: neboť i když věděli, že to byl světec, měli přesto i jeho mrtvé tělo v nenávisti, protože pocházel z cizí provincie a k vládě nad nimi byl dosazen.⁴⁾ Tak se stalo, že přivezené ostatky zůstaly celou tu noc venku a jenom nad vozem, ve kterém ležely, postavili velký stan. Ale zázračné nebeské zjevení jasně ukázalo, s jakou úctou by všichni věřící měli ty ostatky přijímat: neboť po celou tu noc byl skoro ze všech míst řečené provincie Lindsey vidět světelný sloup, od onoho vozu až po nebesa vztyčený.⁵⁾ Proto jak vzešlo ráno, začali sami bratři onoho kláštera, kteří ještě včera odmítali souhlas, horlivě prosit, aby ty svaté a Bohu milé ostatky byly uloženy

1) Osthyrd byla manželka Ethelreda, krále Merciu; předáci Merciu ji zavraždili roku 697.

2) Opatství Bardney v Lincolnshiru, prý založené Ethelredem.

3) Odkud se ostatky převážely, není spolehlivě známo, protože ani není jisté, kdy a kde byl Oswald pochován.

4) Srovnej výše Bedovu charakteristiku Oswalda ve III. knize, kapitole 6.

5) V I. knize, kapitole 33. svítí zázračné světlo nad hrobem opata Petra.

u nich. A tak omyté kosti vložili do schránky, kterou pro ně připravili a s náležitou úctou schránku umístili v chrámu.⁶⁾ Aby však královská postava světce žila v paměti po všechem čas, zavěsili nad její hrob korouhev, ve zlatě a purpuru provedenou, tu vodu potom, kterou omývali kosti, vylili v sakristii do kouta. Od té doby ta země, která prosákla ctihodnou vodou, má milost léčebnou: vyhání demony z posedlých těl.

V pozdějším čase, jak jednou řečená královna prodlévala v tom klášteře, přišla ji pozdravit jedna, ještě dnes žijící ctihodná abatyše jménem Ethelhilda, sestra svatých mužů Ethelwina a Aldwina: ten první byl biskupem v provincii Lindsey, druhý pak opatem kláštera, který se nazývá Partney⁷⁾ a leží nedaleko od místa, kde abatyše měla klášter vlastní. Jak se tam tedy abatyše sešla s královnou, daly se do řeči a když mezi jiným začaly mluvit o Oswaldovi, prohlásila abatyše, že také ona viděla té noci nad jeho ostatky proud světla, až po nebesa vysoký a královna dodala, že prachem z podlahy, na kterou vylili vodu z omývání jeho mrtvoly, bylo uzdraveno již mnoho nemocných. Nato abatyše poprosila, aby jí trochu toho blahodárného prachu dali, když dostala, zabalila jej do látky, uložila do mošničky a vrátila se domů.

Uplynul nato nějaký čas, co prodlévala ve svém klášteře, když přišel tam nějaký návštěvník, který hlavně v nočních hodinách býval náhle přetěžce trápen a týrán nečistým duchem. Vlídně jej přijali, jak ale po večěři uložil na lůžku své znavené údy, přepadl jej znenadání ďábel, takže začal křičet, skřípat zuby, plít a všelijak kroutit rukama i nohama. A protože se nenašel nikdo, kdo by jej mohl zadržet nebo spoutat, běžel sluha, zabušil na bránu a hlásil to abatyši. Otevřela tedy bránu kláštera a s jednou ze zaslíbených žen se odebrala do mužské části, kde vyvolala kněze a požádala ho, aby s ní šel za strádajícím.

Když se k němu dostali, uviděli mnoho lidí, kteří nebyli s to trpícího udržet, ani potlačit jeho šílené pohyby, ač se o to pokoušeli. Kněz začal tedy nemocného zaříkávat a dělal co mohl, aby zuřivého uklidnil. Ale ani on nic nepořídil, přestože nelitoval námahy. Když se již zdálo, že pro šílence není spásy, vzpomněla si najednou abatyše na onen zázračný prach a hned poručila služce, aby doběhla pro mošničku, ve které byl schován. Sotva však vracejíc se s tím, co jí poručeno, vstoupila do předsíně domu, kde uvnitř strádal onen posedlý, nemocný se náhle utišil, jakoby spánkem uvolněn položil hlavu a jeho ruce i nohy zůstaly klidně ležet. „Rázem ztichli tu všichni a napjatě hleděli na něj“⁸⁾ v očekávání, jak se to skončí. Posedlý se však po nějakém čase znovu posadil hluboce vzdychl a pravil: „Vím teď, že jsem zdrav, neboť jsem zase zpátky na-

---

6) U Bedy „in angule sacrarii“, což může znamenat 1) v koutku sakristie, 2) v místech u oltáře a nebo 3) na hřbitově.

7) Srovnej výše II, 16.

8) Aeneis II, 1.

byl své smysly!“ Všichni se ho hned horlivě vyptávali, jakže se to stalo. Řekl jim: „Sotvaže se panna nesoucí mošničku přiblížila do předsíně tohoto domu, všichni zlí duchové, kteří mne tísnili, zmizeli a jak mne opustili, již se neobjevili!“ Tehdy mu abatyše dala trošičku toho prachu a po modlitbě kněze strávil pak nemocný pokojně celou noc. A od té doby jej dávný nepřítel nepostihl nočním děsem nebo bolestmi ani v nejmenším.

Kapitola XII.

Jak u jeho hrobu byl chlapec vyléčen z horečky.

V pozdějších letech žil v tom klášteře jakýsi chlapec, který byl těžce sužován dlouhodobou horečnatou nemocí. A jak tak jednoho dne v úzkosti čekal, až přijde jeho hodina, vešel k němu kterýsi z bratří a povídá: „Jestli, hochu, chceš, dám ti radu, jak se vyléčíš a zbavíš bolesti té nemoci. Vstaň, jdi do kostela, přístup ke hrobu Oswalda, usaď se tam a opřený o náhrobek zůstaň v pokoji! Dbej, aby ses tam odtud nevzdálil a ani se nehýbej z místa, dokud nepřejde ta hodina, kdy se horečky vracejí. Potom tam zajdu sám a vyvedu tě ven!“ Udělal tedy, co mu poradil a pokud seděl u hrobu světce, nemoc se ani neodvážila ho dotknout. Ba vzdálila se zastrašena, takže ani druhý, ani třetí den, ani vůbec kdy jindy od té doby se chlapce neodvážila napadnout.

Bratr, který z toho klášteera přišel a vypravoval mně, jak se to sběhlo dodal, že až po tu dobu, co se mnou mluví, ten mládenec, na kterém se (tehdy ještě kloučkovi) událo to zázračné uzdravení, stále ještě žije v tom klášteře. A netřeba se divit, že prosby krále Oswalda, nyní již s Pánem vládnoucího, měly u Pána velkou váhu: neboť již tehdy, kdy držel kormidla království časného, staral se a prosil vždy více o království věčné!

Vypravuje se také, že často setrval na modlitbách od ranních děkovných hodinek až do bílého dne a že ze zvyku stále se modlit či vzdávat díky Pánu sedával s rukama na kolenou sepjatýma, ať to bylo kdekoli. Mezi lidmi se povídá, a stalo se z toho časem přísloví, že se slovy modlitby na rtech skončil i svůj život. Jak totiž ze všech stran tísněn zbrojí a nepřáteli viděl, že již již musí být zabit, modlil se k Pánu za duše svých bojovníků. Proto také pořekadlo říká: „Bože smiluj se nad jejich duší, volal Oswald, padaje k zemi“. Jeho kosti byly tedy přeneseny a uloženy v klášteře, jak jsme již řekli. Jeho hlavu a paže s rukama však král, který jej zabil, poručil odříznout od těla a rozvěsit po kůlech. Když tam ale po roce přišel s vojskem Oswy, jeho následník v království, odnesl je pryč: a hlavu uložil na hřbitově kostela v Lindisfarne, ruce a paže však v královském městě.

Kapitola XIII.

Jak jeho ostatky kohosi v Irsku zachránily v okamžiku smrti.

Ale pověst o proslulém králi Oswaldovi nepronikla jenom do všech koutů Británie, nýbrž vysílajíc paprsky spásného světla i daleko za oceán, dostala se také do Germánie a do Irsku. Takže nejctihodnější biskup Acca¹⁾ často vypravuje, že když na pouti do Říma meškal spolu se svým biskupem Wilfridem u nejsvětějšího arcibiskupa národa Frísů Wilbrorda,²⁾ slýchal jej nedjednou povídat o zázracích, které se v jeho provincii udály u ostatků tohoto nejctihodnějšího krále. Také však v Irsku, jak vypravoval, ještě když tam jako kněz vedl život poutníka za vlastní věčnou, šířila se po všech krajích na tom ostrově slavná zvěst o svatosti krále Oswalda. Z těch zázraků, o kterých mezi jiným vykládal, považovali jsme za vhodné zaznamenat jeden i v těchto našich Dějinách.

„V té době,“ vypravoval, „když Británii a Irsko pustošila morová pohroma, byl mezi jinými tou morovou ranou postižen i jakýsi student³⁾ skotské národnosti, člověk sice ve světském písemnictví vzdělaný, ale ve starosti o vlastní spásu věčnou vůbec o nic neusilující, aniž co podnikající. Jak ale viděl, že smrt je docela blízko, začal mít strach a děsil se, aby náhlou smrtí nebyl pro své hříchy stržen do kobek pekelných. Zavolal mne tedy, protože jsem žil nablízku a celý se třesa, stěžoval si mně s hlubokým vzdycháním plačtivým hlasem přece, jak mne stále narůstající tělesná nemohoucnost dohání k okamžiku smrti. A nepochybuji, že jak mé tělo odumře, bude má duše hned stržena do smrti věčné a propadnu mukám pekelným, protože mezi studiem posvátných knih jsem nemálo času věnoval spíše lákadlům neřesti, než plnění příkazů božích. Jsem však rozhodnut, že dá-li mně milost nejvyšší ještě nějaký čas žít, napravím své zkažené mravy a celou duši i životem se podrobím příkazům vůle Boží. Víím ovšem, že mé zásluhy nejsou takové, abych dosáhl prodloužení života, či alespoň mohl doufat, že mně bude život prodloužen, pokud snad mně bédnému a nehodnému nebude vyprošeno odpuštění přímluvou těch, kdo sloužili Bohu vždy věrně. Doslechli jsme se však, a je to zvěst všude známá, že ve vašem národě žil král podivuhodné svatosti, Oswald jménem, jehož víra a ctnosti byly tak znamenité, že se i po jeho smrti projevují častými zázraky. Prosím tě tedy, máš-li u sebe nějaký z jeho ostatků, přines mi jej, jestli se snad Pán pro jeho zásluhy nebude chtít nade mnou smilovat!“ Já mu na to odpověděl: „Mám kousek dřeva, na kterém byla přibita jeho hlava, když jej pohané zabili. A budeš-li z celého srdce věřit, je možné, že milost boží ti pro zásluhy muže tak významného

---

1) Srovnej o něm dále v V. knize, 20. kapitole. Cestu do Říma podnikl v letech 703 - 704, v době, kdy Beda končil své Dějiny, žil ještě jako biskup v Hagulstadu.

2) Willbrord - srovnej o něm dále, zvláště ve III. knize, 29. kapitole.

3) V originále „scholasticus“. Termín má v latině 8.-9. století různý význam, v této souvislosti je to nepochybně „žák nějaké klášterní školy“.

nejen dopřeje delší čas pozemského žití, ale i tě uzná za hodna vstupu do života věčného.“ Bez otálení mně odpověděl, že v to má neotřesitelnou víru. Tehdy jsem poželhal vodu a vhodiv do ní řečenou dubovou třísku, podal mu ji, aby se napil. A rázem se cítil lépe a pozdraviv se z nemoci, žil potom ještě dlouhý čas. A celým srdcem i skutky se obrátil k Bohu a kamkoli přišel, všude hlásal dobrotu laskavého Stvořitele a slávu jeho věrného služebníka.

Kapitola XIV.

Jak po smrti Paulina převzal na jeho místě Ithamar biskupství v Rochesteru; a o nevidané pokoře krále Oswina, kterého Oswy zahubil krutou vraždou.

Když tedy král Oswald byl přenesen do králoství nebeských, přijal místo něho stolec pozemského království jeho bratr Oswy, mládenec asi třicetiletý a s převelikou námahou se na něm udržel osmadvacet let:¹⁾ neboť zaútočil na něj nejen ten pohanský národ Mercíů, který zahubil jeho bratra, ale také vlastní syn Aletfrid,²⁾ jakož i synovec Ethelwald,³⁾ to znamená syn bratra, který vládl před ním.

Ve druhém roce vlády krále Oswyho,⁴⁾ to je roku šestistého čtvrtého od Vtělení Páně, odešel k Pánu nejctihodnější otec Paulinus, kdysi biskup v městě Yorku, posléze v Rochesteru: odešel šestého dne před idami říjnovými (10. října), když po devatenáct let, dva měsíce a jedenadvacet dní držel hodnost biskupskou. Pochován byl v sakristii chrámu blahoslaveného apoštola Ondřeje, který od základů vybudoval ve městě Rochesteru král Ethelbert.

Na jeho místo ordinoval arcibiskup Honorius Ithamara, původem z národa Kentanů, životem a vzděláním však rovného svým předchůdcům.

V prvních letech své královské vlády měl Oswy společníka na vladařské důstojnosti, jménem Oswin. Oswin pocházel z rodu krále Edwina, byl totiž synem Osrika,⁵⁾ jak jsme o něm vypravovali již dříve. Oswin; muž výjimečně soucitný a zbožný, stál po sedm let v čele provincie národa Deirů za časů největšího blahobytu a byl i všemi lidmi milován. Ale jeho druh, který vládl v provincii Berniciů, to je nad zbývající částí národa, usazenou na sever od řeky Humbee, nebyl schopen žít s ním v míru. Právě naopak: jak se stále prohlubovaly příčiny neshod, zahubil nakonec Oswina nejhanebnější smrtí.

---

1) Na začátku IV. knihy Beda říká, že Oswy zemřel 15. II. 670 ve věku 58 let.

2) Ve 24. kapitole Beda uvádí, že roku 655 bojoval v bitvě proti králi Pendovi Oswyho syn Alchfrid ještě spolu s otcem.

3) O něm viz dále kapitoly 23. a 24.

4) Datum 10. října 644 spadá do třetího roku Oswyho vlády, předchůdce na trůně Oswald zemřel 5. srpna 642.

5) V I. kapitole 3. knihy Beda píše, že Osric byl synem Elfriky, bratra Edwinova otce.

Když totiž jeden proti druhému shromáždili svá vojska, viděl Oswin, že se nemůže vojensky střetnout s protivníkem, který má více pomocných sborů a tak v tu chvíli považoval za vhodnější, vzdát se válečných plánů a zachránit se pro lepší časy. Rozpustil tedy vojsko, které shromáždil a vojákům rozkázal vrátit se domů. Bylo to na místě, kterému se říká „Wilfares-dun“, což znamená „Wilfarův pahorek“, a které leží asi deset mil od vesnice u „Vodopádu“ směrem severozápadním.⁶⁾ Sám pak odešel jen s jedním, sobě velmi oddaným vojákem, jménem Tondhere a ukryl se v domě hraběte Hundalda, kterého rovněž považoval za nejuvěrnějšího přítele. Ale běda!, bylo to úplně jinak! Neboť tentýž hrabě jej zradil a Oswy jej rukou svého prefekta Ethelwina dal spolu se vzpomínutým vojákem zavraždit způsobem každému odporným.⁷⁾ Stalo se to třináctého dne před zářijovými kalendami /20. srpna/, devátého roku Oswyho vlády,⁸⁾ na místě zvaném „Ingethlingum“, později, aby byl napraven ten zločin, vystavěli tam klášter, ve kterém se za vykoupení duší obou králů – toho zavražděného, i toho, který vraždu přikázal – mají každodenně obětovat modlitby k Pánu.⁹⁾

Byl pak král Oswin na pohled sličný, postavou vznešený, v řeči příjemný a v mravech prostý, jeho ruka byla ke každému štědrá, k šlechticům stejně jako k nešlechticům. Tak se stalo, že pro královskou důstojnost jeho ducha, těla i skutků jej všichni milovali. A do jeho služeb se skoro ze všech stran a krajů sbíhali i muži nejvznešenější.¹⁰⁾ Mezi všemi jeho obdivovanými dary ctnosti a skromnosti, a abych tak řekl zvláštního požehnání, byla – jak se povídá – největší jeho pokora. Postačí, doložíme-li ji jedním příkladem.

Biskupovi Aidanovi daroval nádherného koně, aby na něm mohl přejíždět toky řek či cestovat v případě nějaké naléhavé nutnosti, neboť Aidan byl jinak zvyklý chodit pěšky. Nedlouho potom se stalo, že biskup se potkal s nějakým chudákem, který prosil o almužnu. Seskočil tedy a poručil, aby koně i s jeho královskou výstrojí tomu ubožákovi darovali: neboť byl nejvýše slitovný a opravdový přítel všech bédných. Když o tom vypravovali králi, povídal biskupovi, jak se tak jednou sešli u oběda: „Pročpak jsi, pane biskupe, dával chudému toho královského koně, kterého se slušelo mít pro sebe? Což nemáme dost koní levnějších či jiného plemene, kteří by se hodili jako dary pro chudé? Proč jsi mu dával právě toho, kterého jsem vybral zvláště pro tebe?“ Biskup hned na to odpověděl: „Co to králi povídáš? Cožpak ti ten syn kobyly je dražší, než syn Boží?“ Za té rozmluvy vstoupili do jídelny a biskup usedl na své místo.

Král, který se vracel z lovu, postavil se se svými průvodci k ohništi a začal se ohřívát, když tu si najednou při tom ohřívání připoměl slova, která mu řekl

---

6) Dnes patrně Gariston, ale není to jisté.

7) Zrada pána byla považována za zvlášť odporný zločin. Zákony Knuta II, 64 aj.

8) Datum vraždy je 20. srpna 651.

9) Má se za to, že jde o dnešní Gilling, v blízkosti Richmondu.

10) Službou se v tomto kontextu míní účast v královské družině.

biskup a odepjav svůj meč, daroval jej jednomu z průvodců. A obrátiv se k biskupovi, padl mu k nohám a prosil, aby se s ním smířil. „Nebudu již nikdy“, povídá, „nic říkat, ani soudit o tom, co a kolik z našich peněz rozdělíš mezi syny boží!“ Vida to, biskup se velmi polekal a hned vyskočil zdvihl krále a sliboval, že se s ním úplně usmíří, jen zasedne-li znovu k hostině a přestane být smutný. Ale zatímco král podle příkazu a přání biskupa dostával znovu náladu, stával se biskup naproti tomu čím dál tím smutnější, až mu nakonec vytryskly slzy. Když se pak jeden z jeho kněží rodným jazykem, kterému král a jeho domácí družina nerozuměli,¹⁾ zeptal, proč že slzí, biskup odpověděl: „Vím, že za krátký čas král podlehne v boji, neboť zatím jsem ještě nikdy neviděl pokorného krále. Z toho poznávám, že bude rychleji vyrván z tohoto života, protože tento národ není hoden mít takového vládce!“ Smutným skolem krále, o němž jsme již vypravovali, se za nedlouhý čas zlověstné předpovědi biskupovy splnily. Ale i sám biskup Aidan, ne později jak dvanáctého dne poté, co zabili krále, kterého miloval – to znamená den před zářijovými kalendami /31. srpna/ – odešel ze světa, aby od Pána za všechno své úsilí přijal odměnu věčnou.

Kapitola XV.

Jak biskup Aidan předpověděl námořníkům budoucí bouři a dal jim posvátný olej k jejímu utišení.

Jak velké zásluhy Aidan měl, vyjevil všemohoucí Soudce i zázraky, které biskup vykonal. Postačí, připomeneme-li z nich alespoň tři.

Když jeden kněz, jménem Utta, muž velmi vážný a opravdový, takže ho pro ty vlastnosti všichni, ba i vládcové světštití uctívali, byl poslán do Kentu,¹⁾ aby odtamtud přivedl manželku králi Oswymu – rozumí se Eanfledu, dceru krále Edwina, která tam byla odvedena po zavraždění otce – rozhodl se, že cestu vykoná po souši, zpátky že se však s pannou vrátí po moři. Zašel proto za biskupem Aidanem a snažně jej prosil, aby se za něj a jeho lidi modlil k Pánu, mají-li již nastoupit takovou cestu.²⁾ Aidan, žehnaje jim a poroučeje je Pánu, daroval jim také svěcený olej. „Vím totiž,“ pravil, „že až nastoupíte na loď, zdvihne se proti vám bouře a nepříznivý vítr. Ty však nezapomeň a vylij do moře ten olej, co ti dávám! A vítr se hned uklidní, veselý jas moře bude vás provázet a bezpečnou cestou vás povede domů!“

Splnilo se postupně všechno, co biskup předpověděl. Námořníci se nejdříve snažili zadržet loď mezi rozrušenými mořskými vlnami na kotvách, které hodi-

---

11) Na rozdíl od Oswalda, viz výše III, 3.

1) Datum cesty do Kentu není z pramenů jasné, muselo to být někdy po roce 642.

2) Místo pěkně ukazuje, jak obtížné bylo v té době cestování i v nevelkých vzdálenostech.

ly do moře, ale svou námahou nedosáhli ničeho. Jak všude vířící přívaly vod začaly vnikat do lodě, cítili všichni, že hrozí jim smrt a již již že po nich sahá: tu vzpomněl si však kněz na slova biskupova, chytil lahvičku a ulil trochu oleje do moře; a jak prorokováno, jeho vření se rychle uklidnilo. Tak se stalo, že muž Boží duchem věšteckým předpověděl bouři, která vypukne a zázračnou mocí svého ducha ač tělesně nepřítomen, zuřící bouři uklidnil. Události kolem zázraku mně nevypravoval svědek nějak pochybný, ale naši církevní obce kněz nejoddanější, Cynemund jménem;³⁾ prohlašoval, že o něm slyšel od samého kněze Utty, na němž a jehož skutkem byl zázrak uskutečněn.

---

3) Mnich klášterů Wearmouth - Jarrow.

DĚDICKÉ PRÁVO

V literární pozůstalosti profesora Jaromíra Kincla se vedle rukopisů, které mají víceméně definitivní podobu, tj. rukopisů (přesněji řečeno: autorem osobně provedených strojopisných přepisů), z nichž část už byla předána nakladatelství k vydání nebo další část, po provedení posledních úprav, měla být v krátké době k vydání nabídnuta, dochovaly i holografické fragmentální náčrty monografie o českém dědickém právu.

Profesor Kincl, působící pedagogicky jako romanista i germanista a literárně především jako právní historik evropského raně feudálního státu a práva, vstoupil víceméně výjimečně r. 1979, bylo to při psaní nevelké studie o testamentu šlechtice Kojaty, na pole českých právních dějin. Po příznivém přijetí tohoto příspěvku širší historickou obcí, začal uvažovat o rozsáhlejší práci z oboru domácí právní historie věnované dědickému právu.

Vedle nesporně prvotního osobního zaujetí touto problematikou, reagoval jejím výběrem také na několikrát vyslovené neformální závěry kuloárních debat učitelů katedry právních dějin o aktuální užitečnosti souhrnného zpracování českého soukromého práva v starším období feudalismu, v němž by měly být nově zhodnoceny a doplněny dosavadní, především hmotněprávní poznatky, stojící na výsledcích bádání značně starého, v jádru přibližně stoletého, jak je porůznu přinesly práce Wocelovy, Hanelovy, Kalouskovy, Kaprasovy a Kadlecovy. Jakkoli před kolegy hovořil vesměs o tom, že pracuje „na dědici“, byl si samozřejmě dobře vědom toho, že jeho zkoumání se nemůže vyhnout ani dalším institutům majetkového práva, ani celkové charakteristice právních poměrů feudální rodiny.

Tematikou se zabýval od počátku osmdesátých let s přestávkami až do smrti. Nepospíchal, práce jej zjevně těšila a vícekrát dával najevo, že si s ní kompenzuje nemalé pedagogické zatížení a prioritní překladatelské závazky. K průběžným výsledkům svého snažení byl velmi zdrženlivý, až skeptický. Uvědomoval si, že není českým právním historikem ex professo a často si vlastní názory a konstrukce, k nimž se dopracovával, ověřoval v rozhovorech se svými kolegy-bohemisty, ač jinak se záměrně širšímu posouzení, respektive

každé publicitě svých poznatků jako nehotových a tudíž předčasných záměrně vyhýbal.

Objektivně nelze nevidět, že prof. Kincl vnesl do problematiky kvality, které by mnohý „vyučeny“ český právní historik mohl jen stěží nabídnout. Především hlubokou erudicí badatele o postavení nesvobodného obyvatelstva barbarských států výrazně posiloval srovnávací aspekty tématu a konečně dlouholetými zkušenostmi překladatele z latiny klasické i středověké zvládal snáze klíčovou část heuristické přípravy, totiž výběr a rozbor pramenného materiálu.

Vedle velkého množství výpisků z literatury starší i novější, právnické i historické, domácí i cizí, excerpoval podrobně prakticky veškeré dosud tiskem vydané prameny, když zejména v jejich využití spatřoval nejvýraznější přínos budoucího spisu. Postřehl, že část pramenné základny zůstala stranou pozornosti starších badatelů nebo byla využita jen částečně a nově pořízené svazky některých edic nebyly právněhistoricky zfruktifikovány dosud vůbec. Za nejdůležitější zdroj nepovažoval normativní materii, ale akty aplikace práva: královské a soukromé listiny (in: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*) nebo výtahy z nich (in: *Regesta diplomatica nec non epistolaria regni Bohemiae et Moraviae*), záznamy majetkoprávních dispozic v deskách zemských českých (in: *Reliquiae tabularum terrae*), moravských (in: *Die Landtafeln des Markgrafthums Mähren*) i v deskách dvorských (in: *Tabulae curiae regalis per Bohemiam*), majetkoprávní údaje v knihách půhonných a nálezových (in: *Libri citationum et sententiarum seu*), erekčních knihách pražské arcidiecéze (in: *Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV.*) a konečně v nejstarších českých urbářích (in: *Decem registra censuum Bohemica compilata aetate bellum Husiticum praecedente*).

Poznatky představující ve svém souhrnu mimořádně obsažný, ale velmi obtížně syntetizovatelný materiál si zachycoval celkem nepřilíš promyšleným způsobem v různých sešitech, kroužkových blocích nebo jen tak na rubové straně volných listů papíru formátu A4, jejichž lícová strana byla už dříve popsána k jinému účelu. Dále své záznamy a postřehy zanechával na papírech osmerkového formátu, na kartotéčních lístcích, nechybí ani poznámky v malých „trhacích“ špalíčcích obvykle se vyskytujících v blízkosti telefonního přístroje.

Od konce osmdesátých let začal prof. Kincl psát delší souvislé partie své knihy. Považoval je ovšem jen za první hrubý náčrt, od něhož bylo k definitivnímu znění ještě daleko. Celkem napsal 7 fragmentů většího rozsahu, které jsem označil velkými písmeny A, B, C, D, E, F, G podle stránkového rozsahu, tedy písmeno A přísluší nejrozsáhlejšímu rukopisu, písmeno F nejkratšímu; celkem 240 stran. Na dalších řádcích je podána jejich stručná formální a obsahová charakteristika.

Fragment je tvořen třemi bloky formátu A4, z nichž každý je na přebalové straně nadepsán „*Dědické právo*“ a jednotlivé bloky jsou označeny: *Sešit I*, *Sešit II*, *Sešit III*.

Sešit I.

Obsahuje 56 stran, jako jediný ze sešitů je datován, na první straně uvedeno 14. IV. 1988. Z tohoto sešitu je použito prvních 29 stran v následující ukázce. Zbytek textů je uvozen nadpisem „Rodina v přemyslovském státě 10.-13. století“. Začíná hodnocením dosavadní literatury o staré české rodině, probírá zejména spisy K. Kadlece a J.E. Wocela a přechází k obrazu této instituce, jak se jeví ve světle Výsad Boleslava II., Břetislavových dekretů a posléze nejstarších zachovaných listin. Rozbor začíná podrobným pohledem na pamětní zápis (noticii) o založení kolegiálního chrámu v Litoměřicích (r. 1057/8) knížetem Spytihněvem a na poslední straně sešitu přechází k listině o založení kláštera v Hradišti u Olomouce (r. 1078) vydané moravským vévodou Ottou a jeho manželkou Eufémií.

Sešit II.

Obsahuje 74 stran, navazuje plynule na sešit první. Od str. 6 do str. 22 je věnována pozornost manželství a rodině osob svobodných, výklad vyústí ve shrnutí starého majetkového práva urozených manželů a majetkových právních poměrů ve vévodské rodině. Pokračuje se zkoumáním „údajů o rodině v soupisech a konfirmacích majetku církevních institucí, tedy kostelů a klášterů“ ve 12. - 13. století (str. 23-30), kde je pozornost opět zaměřena na rodinu závislou a na proces majetkové diferenciaci těchto rodin (str. 31-40). Zjišťuje se, jak feudalita zasahovala do majetkových a dědických vztahů svých poddaných (str.40-54) a hledají se rozdíly těchto zásahů mezi poddanými usazenými a neusazenými. Zvláště se v této souvislosti oceňuje vypovídací hodnota listiny Vratislava II. o založení vyšehradské kapituly v r. 1070.

Sešit III.

Obsahuje 44 stran, navazuje plynule na sešit druhý. Do str. 11 pokračuje výklad o selské rodině a její držbě hospodářské jednotky v pramenech uváděné jako mansum nebo aratrum a o jejích prestacích vůči pánovi. Shrnuje se, že úpravu osobního a majetkového postavení poplatných lidí provádí tzv. dvorské právo. Následuje podrobný rozbor různých forem závislosti poddaných na pánovi a zkoumání diferenciaci jejich povinností, jak vyplývá ze třech verzí listiny o založení kolegiální kapituly v Litoměřicích. Na str. 16 si klade autor, podle něj, nejdůležitější otázku: lze z textů litoměřické listiny zjistit „jaký je vztah poddaného člověka k půdě, na které pracoval a ze které odváděl dávky?“ A odpovídá si, že v úvahu připadá jediné *ius bohemicum*, fakticky spíše než „*ius*“ *mocenský* vztah, což nemálo kompli-

kuje otázku dědičnosti závislých areálů půdy, na níž nelze najít určitou a jistou odpověď. Od str. 28 se probírá problém tzv. autotradice poddaného, přesněji prodeje sebe sama za 300 denárů pánovi, který přechází v líčení jiné, svrchovaně zajímavé instituce pozemkově vrchnostenských vztahů, obsažené v testamentu únětického kanovníka Zbyhněva, tzv. dušníků (str.33). Subtilní analýza je završena konstatováním, že „pod názvem poddaný a nevolník se skrývá celá bohatá stupnice poplatnosti a nesvobody“, determinovaná od svých počátků vůlí pozemkového vlastníka. Text sešitu končí náhle v polovině věty.

B -

Fragment tvoří volné listy, uložené v plastických deskách formátu A4, jednostranně popsané, strany číslovány 1-80. Na str. 1-9 se probírají a hodnotí dostupné prameny „pro výklad o vývoji českého a moravského dědického práva a hlavních institucí majetkových práv vůbec“. Zdůrazňuje se proč právě listiny budou „nezbytně východiskem výkladů v majetkovém právu (dědickém právu především) svobodného obyvatelstva Čech a Moravy do konce 15. století“. Následuje obecná charakteristika majetkového a rodinného práva a jeho víceméně stabilních rysů od doby římské až po český přemyslovský stát (str. 9-14), jehož právní řád (souběžná existence práva zemského, kanonického a práv zvláštních) a model rodiny v době 9.-13. stol. v jeho rámci se slibují analyzovat (str. 14-33). Pozornost se však stáčí jen na rodinu nesvobodnou a její sociálně ekonomické vazby (str. 34-46), aby až téměř do konce fragmentu byla podrobena zevrubnému zkoumání naše nejstarší listina knížete Spytihněva z let 1057-8 o založení a dotaci kostela sv. Štěpána v Litoměřicích (str. 46-70). S obdobným cílem se v závěru fragmentu probírá fundaçní listina moravského vévody Oty a jeho manželky Eufémie, kterou zakládají a dotují klášter v Hradišti u Olomouce.

C -

Fragment tvoří volné listy formátu A4, jednostranně popsané, stránkované 1-38, uložené v deskách, v nichž jsou členům vědecké rady PFUK rozesílány podklady. Na str. 1 si autor položil otázku, kterou jsme již zaznamenali ve fragmentu A - Sešit III., str. 16: „lze ze tří variant litoměřické listiny vyčíst něco o majetkových poměrech vévodou postupovaných lidí, zejména lze něco říci o jejich vztahu k půdě, ze které byli živi?“ Následuje takto zaměřený rozbor příslušné donace, který je literárně vytříbenější, formulačně propracovanější a zřejmě pozdější než totožné partie ve fragmentu A.

D -

Fragment tvoří 8 volných listů linkovaného papíru formátu A4, jednostranně po-

psaných, první strana opatřena nadpisem „*Postavení ženy v dědickém právu*“. Obsahují obecný výklad o principech dědického práva žen především v právu římském. Českými poměry se fragment zabývá minimálně.

E -

Fragment tvoří 7 stran, které byly napsány do sešitu formátu A4. Nadepsán je „*Pretio sunt introducandi*“. Přináší rozbor a komentář těch údajů z listiny vévody Oty a kněžny Eufémie, které se týkají vlastního prodeje závislého člověka za 300 denárů. Tato smlouva už byla probírána ve fragmentu A - Sešit III., str. 28 a dále i na dalších místech.

F -

Fragment tvoří 5 volných listů formátu A4, jednostranně popsaných, první strana nadepsána „*Periodisace*“. Fragment jsem použil do úvodu následující ukázky.

G -

Fragment tvoří 7 stran, napsaných v bloku formátu A4, první strana nadepsána „*Odúmrtí po duchovních*“. V neutříděném a nesouvislém textu se poukazuje na obtížně zodpověditelnou otázku odúmrtního práva panovníka po světském duchovenstvu. Přifaženy jsou některé případy z pramenů.

Stanovit posloupnost výše charakterizovaných fragmentů, ať chronologickou podle doby vzniku, ať věcnou podle pořadí konečného umístění v rámci celého díla je velmi obtížné. Nesporné je, že fragment B měl, jak autor sám uvedl, v rozvržení spisu následovat za celkem (kapitolou ?) o „majetkoprávním postavení lidí závislých – poddaných nevolníků či vůbec cizímu právu podřízených“. S největší pravděpodobností tedy za třetím sešitem fragmentu A. Tato dedukce je však zpochybněna tím, že část fragmentu B (str. 46-80) je věnována právě výkladu o rodinných a majetkových vztazích lidí závislých, navíc výkladu neukončenému. Jakoby se autorův úvodní záměr zabývat se ve fragmentu B rodinnými a majetkovými poměry šlechtické rodiny po několika desítkách stránek vytratil a proměnil v problematiku, s níž se dříve už zevrubně vyrovnal.

Fragment C se obsahově kryje s třetím sešitem fragmentu A, počínaje str. 16, kam jej autor chtěl nepochybně zařadit jako pozdější verzi, když s původním napsáním byl zjevně nespokojen. Dokládá to i drobná poznámka na této straně, v níž je naznačeno, že text od strany 16 bude nahrazen pokračováním zpracovaným na jiném místě. Drobný fragment E se v jiném slovním vyjádření vyskytuje v části A, ale i v části C. A tak jen fragment F měl stát nepochybně v popředí celé monografie.

Předchozí pokusy o stanovení věcné posloupnosti zachovaných rukopisů vcelku zřetelně přesvědčují o tom, že kompletace textu byla jen v počátcích a mnohé z něho ještě vůbec napsáno nebylo. Především ke zpracování dědické posloupnosti po šlechticích už profesoru Kinclovi vyměřen čas nebyl.

Ani snaha o stanovení časové chronologie, v níž fragmenty rukopisu vznikaly, nevede k zjištěním zcela přesným. S výjimkou dvou dat, které autor sám v textu poznamenal, se můžeme pokoušet stanovit čas jejich vzniku jen s přihlédnutím k nepřímým informacím. Sešit I. začal psát prof. Kincl v dubnu r. 1988 a revidoval jej v červenci r. 1991. Část fragmentu B vznikla nejdříve na jaře r. 1991. Tento poznatek vyplývá z druhé nepopsané strany několika listů tohoto fragmentu, na nichž jsou různá data počínaje 20. únorem tohoto roku. Přibližně totéž lze říci o fragmentu C, kde navíc desky, v nichž je uschován, mají na obalu datum 3. dubna 1991. Jiné časové údaje jsem ze zachovaných fragmentů nezjistil.

Historikům je dobře znám jev, kdy o zcela nedávné minulosti, jejíž hranice od současnosti není ještě pevně fixována, jsou naše znalosti leckdy mnohem skrovnější než o dobách dávno minulých. Aby těchto několik faktů o literární tvorbě prof. Kincla nebylo brzy navždy zapomenuto, zaznamenal jsem je pro generaci naší i budoucí v naději, že jednou mohou být někomu k užítku.

V. Kindl

PERIODIZACE

Chceme-li mluvit o vývoji českého středověkého dědického práva, je především třeba vytyčit časovou hranici, ve které budeme proměny pravidel dědické posloupnosti sledovat: terminus a quo je jasný a nepotřebuje zdůvodnění, začneme od nejstarší doby, tam, kde prameny začít dovolují. Termín konečný určuje vydání Obnoveného zřízení zemského (r. 1627): vývoj dědického práva byl v tomto nadekretovaném dokumentu přerušen, lépe snad řečeno – nasměrován jinak: východiskem se staly normy římského práva (resp. obecného práva ve střední Evropě používaného) a hlavně díky tomu vzaly za své prakticky všechny zvláštnosti, které zatím dědické právo v našich zemích charakterizovaly.

Vytčené hranice speciálního výkladu mají oporu i v periodizaci obecně historické, protože pobělohorskou dobou začíná u nás epocha absolutistické monarchie, tedy finálního stadia vývoje feudalismu; časový úsek našeho výkladu bude tedy zahrnovat periodu počátků státu a práva, periodu tzv. feudální ro-

zdobenosti a období české stavovské monarchie. Netřeba snad připomínat, že mezi obdobím roztržičnosti a stavovské monarchie leží krátký, ale z různých aspektů mimořádně významný úsek husitského revolučního hnutí a že tento úsek najde i při výkladu speciálního právního odvětví svůj odraz; lze jej dokonce již předem docela stručně a možná že i docela výstižně charakterizovat: i vývoj dědického práva byl v letech 1419-1434 (1436) přerušen, protože vítězné revoluční síly faktickou cestou začaly prosazovat postuláty, o jejichž prosazení v oblasti dědické sukcese usilovaly již od 14., ne-li 13. století.

Ale nejen husitské revoluční hnutí, také některé jiné historické události umožní vytyčit při sledování vývoje dědického práva další periodizační uzly a tím rozčlenit výklad na kratší časové úseky, které pro detailnější sledování vývoje testamentární i intestátní posloupnosti u nás nejsou bez významu.

Prvým takovým periodizačním zastavením bude rok 1189, rok vydání Statutů Konrádových. Je to sice právní památka v leckterém ohledu sporná, faktem ovšem zůstává, že v nevelkém souboru právních norem nacházíme první normu dědického práva.

Počátky českého práva dědického mohou být zachyceny jen v nejhrubších rysech, protože pramenný materiál je na údaje skoupý: těch pár hagiografií (datování vzniku ještě nejednou velmi sporných), těch několik desítek údajů na stránkách zahraničních kronik, Kosmova kronika a skromný počet listin budou asi sotva kdy stačit k osvětlení otázky speciální, otázky ovšem společensky i ekonomicky nemálo významné.

V základě nelze pochybovat o jednom: srovnávací pravověda již dávno prokázala, že pravidla o tom, jak majetek přechází z rukou generace odcházející do rukou generace nastupující jsou relativně velmi mladá a že ve své nejstarší podobě nejsou tato pravidla jen majetkového charakteru, ale mají v sobě i významný komponent magický, chcete-li mystický. Hmotné věci, které odcházející po sobě zanechali, jsou svými bývalými majiteli tak poznamenány, že jsou to předměty svého druhu, předměty, tvořící hmotný substrát kultu předků, předměty svým způsobem vázané, předměty, jejichž držba zavazuje nové uživatele k jistým ohledům a povinnostem, které jsou ve starších dobách velmi přísné a společensky prvořadě důležité. Jen velmi pomalu se pak tyto mystické prvky z pravidel následnictví oddělují, dílem aby se osamostatnily, dílem aby vůbec zanikly a teprve potom nabývají normy o posloupnosti výrazně majetkový charakter; residua staršího nazírání však i později tu a tam vystupují, např. v tom, že určité kusy z majetku předků se prohlašují za nezczizitelné a jen pro určitý sociální útvar ať již rod nebo rodinu, vyhrazené.

* * *

Výklad o českém dědickém právu lze podávat pouze v jeho historickém vývoji a nezbyvá tedy, než postupně probírat a analyzovat údaje pramenů, jak

se století od století, někdy v kratších, jindy delších časových úsecích objevovaly.

Prameny jsou různého druhu či typu. Zpočátku výlučně archeologické, to znamená pro společenské vztahy jenom málo významné, pro právní vztahy zpravidla úplně němé. Potom se objeví prameny narativní, vypravovací, v našich poměrech nejdříve cizí, většinou stručné, brachylogické, ne právě výmluvné a ke všemu ještě i ne vždycky spolehlivé. Domácí narativní prameny sledujeme od konce 10. století, postupem doby jich přibývá: co do formy vévodí latinsky psané katolické hagiografie či legendy, jak jsme zvyklí říkat, mnohem méně se dochovalo legend staroslověnských, vyrůstajících na půdě ideologie církve východní. Přitom ty i ony jsou jednostranné, všechny vznikají v kruzích duchovenstva a jsou projevem vůle a umu příslušníků feudalizující se, či již feudální duchovní aristokracie, jejíž zájmy a cíle také sledují, jednou ve více, jindy v méně otevřené formě.

Legendami se v české historiografii otevírá problematika, která po staletí trvajícím badatelským úsilím našich i cizích historiků zůstává stále problematikou v mnoha problémech otevřenou, a to nejen v problémech dílčích nebo vedlejších, ale i přímo v základních, např. v chronologii. Vždyť kolikrát jen bylo vysloveno poslední slovo o datování proslulého „Kristiána“? Stále se však najdou odpůrci, a ne bez argumentů. Přitom by popsané a potišťené stránky od krátkých statí až po několikásvazková díla stačily dnes již málem na malou knihovnu. A nejedná se o názorové diference drobné, v chronologii a časovém zařazení legendy to nejsou měsíce či léta, ale celá staletí (od konce 10. století do začátku 14. století)!

Snad to nebude chápáno jako výraz mysticismu, ani jako projev pohodlnosti a duševní lenosti řeknu-li, že právní historik se naštěstí problematikou našich legend důkladněji zabývat nemusí. Neboť ta data, která by mohl zfruktifikovat, jsou vesměs tak skromná a nadto i tak málo spolehlivá, že jich lze užít snad tu a tam k dokreslení obrazu, sotva však k tomu, aby podle nich byla vedena nějaká základní linie historického procesu.

Chronologicky třetím typem pramenů našich právních dějin jsou listiny, zpočátku pohříchu jenom církevní proveniencie, později se vedle církevních listin objevují i listiny světské, větším dílem panovnické, menším dílem soukromé.

O listinách bylo u nás popsáno již mnoho stránek, třeba však s povděkem konstatovat, že vesměs rozumně a užitečně. V průběhu zhruba možno říci půl druhého sta let dopracovala se česká diplomatika pozoruhodných úspěchů a může se dnes chlubit, že do roku 1278 disponuje přímo vzorovou edicí; srovnatelnou s nejlepšími svazky korespondujících svazků Monument Germaniae.

To je jistě potěšitelný fakt, protože pro právního historika, který chce zkoumat vývoj práva ve státě Přemyslovců, budou listiny vždycky pramenem daleko nejdůležitějším, již z toho prostého důvodu, že formou listin jsou dochová-

ny první kodifikace českého práva, v první řadě pověstná Statuta Konrádova z konce 12. století, také však nejstarší práva městská, jež se objevují ve formě listin – privilegií.

Vedle listin ustupují svým významem i velké prameny narativní, v první řadě Kosmova kronika z prvních dekád 12. století a později větší či menší kroniky další. Je jistě pravda, že v kronikách najdeme nejednou zprávu o právu, jak se užívalo a aplikovalo v Čechách a na Moravě, vypravovací charakter pramenů však údaje zpravidla zjednodušuje nemluvě ani o tom, že při líčení politických dějin může spisovateli zůstat jenom málo místa pro data o individuálních osudech feudálů či dokonce poddaných, které by nejspíše mohly zachytit soudní či mimosoudní praxi v některých odvětvích domácího práva, zejména rodinného a majetkového.

Patrně lze namítnout, že právě z kroniky, z Kosmy pražského, pochází text prvního většího souboru právních předpisů, který z Čech a Moravy známe, údaje o hnězdenských dekretch Břetislavových jsou však tak problematické, že pro dějiny národního práva mají jen relativní cenu. Požadavky, v sedmi článkách formulované, jsou většinou požadavky církve a setkáváme se s nimi v té či oné podobě prakticky ve všech křesťanských státech Evropy. Jejich aplikace v „autentických dekretch“ Břetislavových má především politický smysl: tím že agresor se obává hněvu římské kurie pro násilí nad polským křesťanstvem páchaným a vyhlašuje proto církevní postuláty jako svůj vladařský program, dává jim i svou světskou sankci. O domácím zemském právu se z textu, zapsaného Kosmou, dovídáme jenom málo, nadto data nejsou zdaleka nesporná. Vrátime se k nim ještě příležitostně v souvislosti s výkladem o formě rodiny ve státě Přemyslovců.

Jinak se v našich kronikách s přímou citací právních norem setkáváme jen výjimečně, pokud pak texty nějakou citaci zahrnují, jde zpravidla o dokument politicky významný, např. o nařízení knížete či krále v záležitosti veřejnoprávní, o reprodukci textu papežské buly apod. Na citace tohoto typu je bohatá zejména Zbraslavská kronika, něco málo má již Kosmas a jeho pokračovatelé.

Souhrnně lze tedy nakonec konstatovat toto: až do počátku 14. století jsou prameny k poznání vývoje českého a moravského zemského práva velmi chudé: až do konce 12. století lze zfruktifikovat vlastně jen nepřímé údaje, které nalézáme v listinách, od konce 12. století máme k dispozici trojí verzi tzv. Statutů Konrádových, podstatně se rozmnožují jednotlivé údaje v listinách, jako novou variantu tohoto typu lze uvést i naše první formulářové sbírky, koncem 13. století vznikají pravděpodobně nejstarší části první české právní knihy (tj. sepsání soukromého práva), tzv. Knihy starého pána z Rožmberka. Z posledních let 13. století pocházejí konečně i údaje prvního urbáře, který zůstal dochován (zlomek urbáře biskupství pražského). Je to jistě jenom žeň chudá, nedostatek pramenů v oblasti zemského práva má však významnou a nespornou příčinu: ještě na počátku 14. století je zemské právo české nepsané, tedy

právo obyčejové, které se „volně nalézá“ (a obměňuje) na královských soudech, obsazených českou a moravskou šlechtou. Zemské právo není sepsané, proces se na soudech vede zásadně ústně – to jsou jistě pádné důvody pro absenci jakýchkoli písemností, složitost hospodářské i politické situace nutí však k vedení jisté evidence, proto od vlády Přemysla Otakara II. se setkáváme s nábhý k založení zemských desk.

Relativně bohatší prameny mají od 13. století některá právní odvětví speciální. Ze zakládacích listin měst se vylupují počátky městských práv českých a moravských, zakládací listina často představuje jakoby kodifikaci základních městských práv; kanonické právo, aplikované ve vnitřních vztazích církve, dostává v Itálii definitivní podobu ve velkých sbírkách Gratiana, Řehoře IX. a Bonifáce VIII., v oblasti horního práva vydává Václav II. slavné „Ius regale montanorum“ - pro poznání zemského práva mají ovšem tato „zvláštní“ práva význam zase jen velmi omezený. Neboť „zemské právo“ je právo převážně agrární společnosti, je to právo konzervativní, které se uzavírá cizím vlivům a které si proto uchovává některé osobité rysy ještě po celá dlouhá staletí a musí proto také být vykládáno jen ze sebe samého. Přitom ovšem ani jeho základní instituty nejsou ještě dnešnímu historikovi spolehlivě známy. A pochopitelně - čím dále do minulosti půjdeme, tím více bude přibývat nejistot a otazníků. Zvláště nahlédneme-li jak se tyto nejistoty staly živnou půdou různých osobitých koncepcí a teorií a jak speciálně právní historikové uvízli již někdy v polovině minulého století v problematice tzv. rodinného nedílu tak hluboko, že vlastně až po naše časy nenajdeme v literatuře pojednání o majetkovém nebo rodinném právu českém, aby nezačalo výkladem o nedílu jako základním institutu málem všeho soukromého práva.

Má-li být předmětem našeho zkoumání naše nejstarší právo dědické a jeho vývoj, narazíme na otázku nedílu pochopitelně hned na začátku, málem dokonce dříve, než začneme. Protože každé dědické právo je ve svých začátcích spojeno co nejtěsněji s právem rodinným, jeho nejstarší normy byly původně jen rozšířením, resp. doplňováním pravidel o dělení rodinného majetku: proto účast (členství) v rodině zemřelého bývá typickou obecnou podmínkou práva nabývat z pozůstalosti. Římské právo se svými dědici - agnáty – může tady sloužit jako vzor.

A tady se objevuje další překážka. Primitivní obyčejová práva regulují totiž rodinné vztahy zpravidla tak, že hlavě rodiny poskytují co nejširší pravomoc nad ostatními členy a proto potom do těchto vztahů zasahují co možná nejméně. Častější zásahy se začínají objevovat až tehdy, když se patriarchální rodina dostává do krize, kdy se začíná osamostatňovat hospodářské i společenské postavení jejích členů, kdy rodina přestává být základní jednotkou hospodářské produkce a vývoj pokročil natolik, že umožňuje samostatnou existenci jednotlivci, bez potřeby širšího zázemí v ochranném příbuzenském svazku.

Postupem doby, jak se zdokonalují výrobní nástroje a jak se rozmnožují zku-

šenosti lidí s opatřováním prostředků k obživě, význam kolektivních forem produkce ustupuje a výrobními jednotkami se stávají kolektivy stále menší a menší. A jestliže se kdesi na počátku tohoto vývoje setkáváme s rody, resp. i se svazky rodů jako základními výrobními útvary, je pro vyšší stadia příznačný rozpad rodů ve velkorodiny, tj. svazky rodin typu pozdějších jihoslovanských zádruh, aby nakonec individuální rodina patriarchálního typu ve výrobní i společenské sféře tvořila přirozenou základní jednotku, ze které vyrůstají i nejstarší obyčejové a potom i psané právní řády.

Třeba konstatovat, že rekonstrukce vývoje od rodových občin k majetkovým poměrům individuálních rodin se nechá vždycky podepřít spolehlivými prameny, ať už jakéhokoliv druhu. Něco dodá archeologie, leccos psané prameny, také etnografie a její srovnávací postupy konfrontující život soudobých primitivů a divochů se zprávami starověkých autorů o barbarských sousedech řeckého či římského světa. Tak mohou objasnit některé závažné problémy předstátního vývoje evropských i mimoevropských národů.

Pokud jde o hospodářské a politické problémy našich zemí, lze tvrdit, že jejich pramenná báze je až do 10. století chudá, nejistá a v mnohém velmi neurčitá. To je také zřejmě důvod obecně známé skutečnosti, že právě o těchto „temných“ dobách bylo v obecné i speciální historiografii vysloveno tak velké množství závěrů a často docela protichůdných tezí, zvláště když se ještě hluboko do 20. století předpokládalo, že Slované ve střední, jižní a východní Evropě procházeli odlišným, specificky slovanským vývojem, který údajně měl být podmíněn prvotní všeslovanskou jednotou, zahrnující – vedle jiného – i jednotné „původní“ slovanské právo. Z toho potom mohla komparativní metodou vyvozovat obecná i právní historiografie nejruznější dílčí závěry, protože z pramenů prokazatelná existence určité instituce v právu ruském či jihoslovanském byla víceméně bez dalšího nepřímým důkazem, že stejná instituce se objevovala i v právu českém, polském a j., i když v českém či v polském pramenném materiálu nebylo po této instituci ani stopy, anebo údaje byly jen velmi neurčité a sporné. Je zřejmé, že tato metoda práce měla nejvolnější pole působnosti v dobách starých, v období vzniku slovanských států a v prvních staletích vývoje státních společností slovanských. Protože skoupost mezerovitosti a často i totální absence věrohodnějších zpráv zrovna jakoby provokovala historiky ke konstrukcím „à la thèse“, k vytyčení protikladu mezi „holubiččí povahou“ Slovanů a „násilnickým charakterem“ Germánů, ke konstatování zásadního protikladu v organizaci rodiny slovanské a rodiny germánské či rodiny ve starém Římě, k tvrzení o zvláštní povaze starého slovanského majetkového práva, o netypickém postavení slovanské ženy ve společnosti atd. Do rámce těchto jakýchsi „slovanských specialit“ patří i učení o nedílu jako nejstarší historicky doložitelné formě zejména české, polské a jihoslovanské rodiny, které se v naší historiografii objevilo již v 19. století, obecnými historiky bylo však toto učení traktováno s jistou opatrností, která se pak ještě zvýšila ve století 20.

Dokonale však ovládlo českou historiografii právní, protože nejvlastnějším tvůrcem teorie nedílu (a i tvůrce speciální nedílové terminologie) byl profesor právní historie na UK Karel Kadlec, od Kadlece pak teze přijal profesor Jan Kapras a Kaprasův žák akademik V. Vaněček hlásal nakonec učení o nedílu (v mírně modifikované podobě) ještě v 80tých letech našeho věku, tedy v době málem stále ještě současně.

K vystoupení Karla Kadlece třeba předběžně říci několik slov. Když roku 1898 publikoval Kadlec svůj spis „Rodinný nedíl čili zádruha v právu slovanském“ byla teorie českého nedílu v právní historii již vlastně vypracována. V 60. letech 19. století ji v základních obrysech aplikoval Jan Erazim Wocel ve spisku o našem starém právu dědickém, s mnoha detaily traktoval později český nedíl zejména Josef Kalousek v monografii „O staročeském právě dědickém a královském právě odúmrtním“ (Praha 1894), leccos o nedílu najdeme i v Kalouskově základním díle „České státní právo“ (Praha 1892).

Karel Kadlec v podstatě převzal učení Kalouskovo (ve své knize se také na ně odvolává a svůj soustavný výklad odkazy na Kalouska leckdy přerušuje), z vlastní invence obohatil však terminologii nedílové teorie (od Kadlece pochází termín nedíl, který se v našich starších pramenech vůbec neobjevuje a teprve od 13. století může být opírán o adjektiva *divisus* – *indivisus*, od 14. století o české výrazy *dílný* – *nedílný*) a hlavně – prohlásil moderní jihoslovanickou zádruhu za finální stadium vývoje rodových či rodinných majetkových pospolitostí, které byly všem slovanským národům ve starších dobách vlastní. Jak už bylo řečeno, Kadlecovo učení o nedílu se v české právní historiografii stalo závazné pro výklady jakýchkoliv institutů nejstaršího zemského práva. Netřeba zdůrazňovat, že zvláště významnou úlohu hrálo při analýze poměrů majetkoprávních, přímo jakousi páteří musilo samozřejmě být při výkladech o právu dědickém.

V moderní právní dogmatice je dědické právo klasifikováno jako zvláštní právo majetkové, které spolu s právy věcnými a právy obligačními tvoří jakousi třídu práv k věcem – „*iura quae ad res spectantur*“. Tato práva mají u práv věcných a obligačních vyhraněnou povahu práv působících buď absolutně (práva věcná), nebo relativně (práva obligační), dědické právo je povahy smíšené, neboť některá dědická oprávnění mají absolutní, jiná jen relativní povahu. Tak to alespoň tvrdí právní systémy, vyrůstající ze základu římskoprávního. Dědická práva mají však jistou osobitost i z hlediska jejich historického vývoje: tato práva nebyla totiž v nejstarší době jenom práva majetková, protože na dědice původně přecházela i některá oprávnění (či spíše povinnosti) náboženského charakteru, např. péče o kult a slavnosti předků, domácích bohů, rodových svatyní nebo obětíšť a pod. Třeba ovšem dodat, že v době historické patří do dědických práv z této sféry již jenom zbytky, jisté přežitky, takže na vyšším stupni vývoje má právo dědické již charakter výrazně jednotný, je to právo jen majetkové.

Nebude zbytečné, budeme-li již nyní konstatovat, že dědické právo již jen tohoto vyššího typu zná i staré zemské právo české.

Z historického hlediska má ovšem dědické právo ještě zvláštnost další. Lze totiž obecně konstatovat, že ze tří odvětví majetkových práv je právě toto právo nejmladší. Jeho základní pravidla vznikají sice paralelně s právy věcnými i obligačními – objevit se ostatně musí, protože lidský věk je relativně krátký a přechody práv z jedněch subjektů na druhé musí proto být rovněž relativně časté a určitá pravidla těchto přechodů jsou tedy nezbytně nutná – ve srovnání s právy věcnými a obligačními se však pravidla dědická vyvíjejí zpočátku velmi pomalu, takže někdy po celá dlouhá staletí postačí doslova pár norem, vedle kterých se pravidla o vlastnictví, resp. výměně statků rozvíjejí bouřlivě, a to kvantitativně a kvalitativně. A protože těch málo dědických pravidel má většinou z počátku formu nepsanou, obyčejovou, najdeme v literatuře někdy i tvrzení, že ve staré době není dědické právo známo vůbec. O našich poměrech to například ještě počátkem 20. století tvrdil pražský německý historik Rudolf Koss. (Budeme mít ještě dosti příležitosti seznámit se s jeho koncepcí podrobněji.)

Dědické právo má konečně ještě jednu zvláštnost, kterou úmyslně uvádíme nakonec proto, že z ní budeme vycházet při našem dalším výkladu. Platí obecně, pro lidskou společnost na celém světě a pro právní řády všech zemí, že dědické právo vyrůstá v nějtěšnější spojitosti s právem rodinným, že vlastně po dlouhou dobu je přímo jaksi součástí rodinného práva. Protože rozumíme-li pod pojmem dědické právo soubory pravidel, podle kterých se řídí právní osudy majetku (a původně i některých oprávnění nebo povinností kultovních) po člověku zemřelém, platí nezbytně, že až do té doby, než postupující civilizace (tedy jinak řečeno: rozvoj výrobních sil) umožní jednotlivci, aby stál úplně na vlastních nohách a mohl úspěšně existovat zcela nezávisle na lidech ostatních, budou i osudy majetku člověka vždycky do určité míry závislé na osudech širšího i užšího kolektivu těch, které člověk k zajištění své existence potřebuje. A protože se tyto ochranné kolektivy jaksi přirozeně vyvíjejí na základě pokrevenských vztahů, poznamenávají kognáti původně rodového, posléze jenom rodinného svazku osudy každého jednotlivce, a to za jeho života i po jeho smrti. Potud je potom také dědické právo jen odvětvím práva rodinného, protože institut soukromého vlastnictví, který je předpokladem každé dědické posloupnosti se ve výrazné podobě rozvíjí teprve v době, kdy pokrok v produkci hmotných statků umožnil a podmínil rozpad velkých rodových kolektivů na individuální rodiny, pohřichu již patriarchálního typu.

V našich podmínkách k této individualizaci došlo již před počátkem 9. století, tedy dávno před tím než historické prameny začnou soustavněji vypovídat o společenských poměrech obyvatelstva našich zemí. Jako vyšší organizační a produkční jednotka se u nás zřejmě zhruba od stejné doby objevuje sousedská obecina, nevelká koncentrace individuálních rodin, mezi kterými sice ještě exis-

Neuděšený star pramenem zjedlady
 je jela ný jil s prostého brach leti s-
 miko "res mien" do lonu 13. století
 (skuba do nyněmí přimystoru) jsou
 s digodi, i pouze prameny neubíromí,
 tedy les midy a legendy o životě malých,
 vcelkú neubíromích jlu mení jako ný jil
 jnom listiny. Vprve lonem 13. století,
 a obyemí jermí urbič, jromí souboje
 upřimí remolito obyčejného jera ústí-
 lo (Kmitu stěho jera s koxm berke),
 jromí ústímí (deilem ryduní) stírka
 kromíto jera (Ius regale mor lencum)
 a domitých letech 14. století zrušeny
 jromolubak remolito dudy jrušedí, a
 kula 14. letí moerholi dudy olomoucké
 a bonimodé, skuba a dnyé čeme
 jromí zijiog a, Kmitěch učetěmích"

tují, ale již také vůbec nemusí existovat příbuzenské svazky, ukazující na bývalou občinu rodovou, která sousedskou – teritoriální občinu vývojově předcházela. O bývalých držbách rodových svědčí v podstatě již jenom názvy některých lokalit, zemědělské osady – vesnice jsou již aglomerace výrazně ekonomicko – organizační: jejich základní články – rodiny jsou drženy pohromadě ne pokrevenskými pouty, ale potřebami střídavého hospodářství. Proto se také vedle sídelní formy vesnického typu mohla u nás prosadit i forma samostatných dvorů (Einzelhöfe) a i ta velmi záhy, ještě před počátkem doby historické.

Skutečnost, že sídliště vesnického typu jsou již v době, která předchází vzniku a rozvoji měst v našich zemích, aglomerace jednotlivých rodin, lze bez větších obtíží dokazovat listinným materiálem (pokud jde o vesnice svobodné i poddanské). Struktura poddanských vesnic je zvláště plasticky patrna z urbářů 14. a 15. století. Vezmeme-li za příklad „conscriptio bonorum“ roudnického kláštera Panny Marie z roku 1338, nebude jistě třeba pochybovat o tom, že dlouhý soupis jmen, který je uveden ve vsi Šlapanice (Emler, str. 6), je soupis otců rodin, které žijí v poddanských chalupách vesnice (ze 37 jmen není žádné jméno ženské, v době zápisu tedy ve vsi patrně nevedla zemědělskou usedlost ani jediná vdova), stejně bychom mohli interpretovat i údaje z urbáře kláštera chotěšovského z roku 1367 (Emler, str. 23 a násl.) a další. Dalo by se patrně namítnout, že uváděné údaje jsou z materiálu mladého, který pro počátky a první etapy vývoje přemyslovského státu nemá žádnou vypovídací sílu, výrobní vztahy se však v agrární produkci vyvíjely tak pomalu, že sotva lze předpokládat nějaký výraznější zvrát v institutech právních, zvláště ne v tak konzervativním odvětví, jako je právo rodinné: monogamní rodina patriarchálního typu zůstává od 9. - 10. století základním článkem systému drobné svobodné či nesvobodné malovýroby, která je pro evropský raný feudalismus tak typická.

Bylo již řečeno dříve, že rodina, resp. právní úprava postavení rodinných příslušníků a jejich vztahu k rodinnému majetku je východiskem vývoje dědického práva v každé společnosti, protože základním znakem každého dědického systému je právní úprava přirozeného procesu střídání generací, řešení kolize, která nezbytně vzniká „z nesmrtelnosti“ majetku a smrtelné podstaty jeho vlastníků a uživatelů.

Proto i náš pokus o analýzu a charakteristiku českého dědického práva musí vyjít z rozboru rodinných poměrů a to osobních i majetkových.

RODINA V PŘEMYSLOVSKÉM STÁTĚ 10. - 13. STOLETÍ.

Proti zvyklostem dějepisné práce vyjdeme při řešení tohoto problému z literatury, k pramenům obrátíme pozornost až později. Je to jistě postup neobvyklý, zdá se nám však, že v těchto souvislostech má své oprávnění: literatura se svými stanovisky pomáhá totiž pochopit již předem leccos ze složité problematiky pramenů a pro výklad je proto výhodnější stojí-li před nimi.

Obraz rodiny v prvních staletích existence přemyslovského státu je v literatuře nejednotný a také i dosti neurčitý. Obecně se uznává, že výrazně převládajícím typem základního článku společenského soužití je monogamní malá rodina, tvořená otcem, matkou a dětmi. I Karel Kadlec, reprezentativní autorita teorie nedílového zřízení, má za to, že v 11. a 12. století byla u nás „velice rozšířena prostá rodina slovanská ... totiž rodina sestávající jen z rodičů a svobodných dětí ...“; Kadlec jen dodává, že prostá rodina ovládána byla týmiž pravidly obyčejovými jako rodina složitá (str. 75) – jako tedy tzv. nedíl.

Adjektivum „slovanská“ nestojí v textu náhodně, Kadlec je stoupcem učení o původně jednotném „slovanském právu“, jehož osobitosti bývají zpravidla konfrontovány buď s právem římským, anebo – častěji – se zvláštním, původně rovněž jednotným právem germánským, ze kterého se postupnou diferenciací zrodila jednotlivá „národní práva“ germánská, tak jako u Slovanů vznikla národní práva ruská, polská, chorvatská aj. Tradice této koncepce se od dob Fr. Palackého táhne u nás ještě hluboko do 20. století, když vítězstvím „slovanské velmoci“ ve druhé světové válce dostala nečekaný stimul, jenž ji – kritikou srovnávací pravovědy málem již vyvrácenou – probudil k novému životu.

V rámci původního jednotného slovanského práva měla zvláštní podobu i slovanská rodina, která pro historiky byla přímo úhelným kamenem výstavby humanistickými a demokratickými tendencemi prostoupeného právního systému slovanského, tedy institucí, která jaksi „in nuce“ humanistické a demokratické trendy v sobě ztělesňovala. Toto stanovisko, formulované obecnými historiky, převzali v naší historiografii již v polovině minulého století i historikové právní, aby později jeho základní téze znovu a znovu opakovali, rozvíjejíce je (či spíše doplňující je) různými detaily, porůznu posbíranými v pramenech.

Jan Erazim Wocel nebyl sice právník, v rámci „spisování historie umění a vzdělanosti národa českého“ vydal však v roce 1861 nevelké pojednání „O staročeském dědickém právu“, které z něj – ačkoliv se takové klasifikaci sám v úvodu pojednání bránil – předchůdce speciálních historiků práva (Hanela, Kalouska, Čelakovského a Kadlece) stejně udělalo.

Wocelův výklad o staré české rodině je charakteristický nejen pro odbornou literaturu, které předcházela, ale i pro literaturu dob pozdějších. Odhlédneme-li od skutečnosti, že Wocel věří ještě rukopisům, je jádrem jeho rekonstrukce

konfrontace rodiny slovanské (a tedy i české) s rodinou germánskou a rodinou, známou z římského práva.

Obraz staré římské rodiny lze podávat na základě bohatého pramenného materiálu, zejména právního, a již díky tomu právní normy mají tendenci reálné vztahy absolutizovat, převádět na společensko-politické postuláty a logicky do uzavřeného systému propojovat, proto se dostane nakonec do právní normy leccos, co nemá v reálném životě a praxi korespondující článek a právní obraz je proto obraz skutečnost zkreslující. O normách římského rodinného práva lze zcela jistě tvrdit, že zkreslují skutečnost více, než ji normy zkreslují v právních odvětvích jiných. Protože římská rodina je podle práva instituce tak dokonalá a hoblíkem logiky tak důkladně opracovaná, že již předem budí podezření, že v reálu života bývala obvykle trochu jiná. Tím více se ovšem potom hodí pro konfrontaci s podobami rodiny ve společnostech jiných a časech odlišných.

Posuďme sami: rodina římských právních pramenů je dokonalá rodina patriarchální: otec – hlava rodiny je jediný plnoprávný, ničím neomezený člen rodiny. Všichni lidé ostatní, kteří do rodiny patří, jsou v jeho moci, všechny věci (veškerý rodinný majetek) má hlava rodiny ve svém vlastnictví. Proto jen otec může právoplatně rodinným majetkem nakládat, žádný z ostatních příslušníků rodiny nejen disponovat majetkem nemůže, ale nemůže ani žádný majetek mít, takže to co nabyde, nabyde ne pro sebe, ale pro otce. A nejenže nemůže mít žádné právo k věci, nemá dokonce ani právo na vlastní život, protože otcova „potestas vitae necisque“ zbavuje hlavu rodiny jakékoli odpovědnosti i za smrt synů, dcer a podřízených osob jiných.

Proto porovná-li Wocel a říká-li: „Rodina germánská podobala se na mnoze rodině starořímské“ (str. 8), je jistá zvědavost nepochybně namístě. Již proto, že na jedné straně rovnice je v podstatě určitý člen, rodina římské společnosti na začátku vývoje státního života, tedy římské republiky – proto „rodina starořímská“. Na druhé straně stojí „rodina germánská“, tedy patrně rodina, jakou znali Germáni v době, kdy se o germánských kmenech ve světě vědělo tak málo, že bylo možno přehlížet kmenové rozdíly a do určité míry typizovat bez větších ohledů na konkréta. Tedy asi tak, jak zpracovával materiál Cornelius Tacitus ve své Germanii.

Ale Wocel stojí na jiném stanovisku. Vychází z romantické koncepce germánského a slovanského světa a z vykonstruovaného protikladu, který prý mezi Germány a Slovany existoval. Protiklad se samozřejmě promítal i do charakteru a podoby rodiny. A zatímco prý rodina slovanská, „založena byla na zásadě humanitní, čistě lidské“ (str. 8), byla rodina germánská jen nástrojem „bažení po nadvládě, slávě a hmotném zisku“, byla to organizace, přizpůsobená vojenským cílům, které determinovaly všechny stránky života Germánů. Proto si podle Wocela germánská a římská rodina byly blízké a podobné, i v germánské rodině soustřeďoval otec, „veškeré právo rodiny“ a vládl nejen rodinným majetkem, ale měl svrchovanou moc i nad rodinnými příslušníky, a to v podstatě

bez ohledu na jejich věk, ať šlo o muže či ženy. Wocel uvádí ve prospěch srovnání Germánů s Římany ještě některé argumenty další, ne všechny lze však pochopit a ne se všemi možno vyslovit souhlas. Střízlivé porovnání údajů ukazuje však mnohem spíše na podobnost mezi rodinou slovanskou a rodinou germánskou, zatímco rodina římská musí vždycky stát jaksi izolovaně, již pro svůj zčásti umělý, juristicko-logický charakter. Ale Wocel píše zcela zjevně „à la thèse“ a prozrazuje to již leckdy trochu neurčitý, jindy zase ne docela logicky zkloubený výklad pramenného materiálu, zvláště mluví-li o rodině národů germánských. Jinak by sotva mohl tvrdit, že otec rodiny vládl vším rodinným majetkem, když je dobře známo, že synové měli již za otcova života jakési „čekačí právo“ na nemovitý majetek, který se dědil po předcích a že otec toto právo musel respektovat, nemluvě ani o tom, že dospělý syn mohl otce žádat o oddělení části tohoto rodinného majetku (tzv. Abschichtung) a o osobní osamostatnění. Je také více než sporné překládat termín „mundium“ (Munt) prostě jako „pravomoc čili správa“, když termín v prvé řadě znamená „ochranu“, „záštitu“, zkratka vztah, vyrůstající z morálky a ne ze síly. Zvláštní, a ne docela pochopitelné je i tvrzení, že systém wergeldů je charakteristický pro „kruté panování živlu aristokratického“ v germánském světě. Jakou funkci měly potom „peníze za hlavu“ nebo viry u Slovanů a jak se lišily od vergeldů? Ostatně byla zásada rovnoprávnosti v užívání rodinného jmění opravdu takovou zvláštností u Slovanů? Mohli bychom dávat otázky dále, řečené však již postačuje. Jde ostatně o autora více jak sto let starého, zapomenutého, koncepce sama není však dodnes úplně překonána. Živí ji historiografové z obou stran: protislovanské výpady jsou charakteristické zvláště v koncepcích některých historiků západoněmeckých (do druhé světové války se protičeskými útoky vyznamenávali hlavně němečtí historiografové, žijící u nás), protigeránské – častěji však nekriticky pročeské, resp. proslovanské – najdeme v naší odborné dějepisné literatuře staršího i nejnovějšího data.

Je možno konstatovat, že o nejstarším období dějin přemyslovského státu existuje dnes již velmi obsáhlá odborná i populárně vědecká literatura. Zaměříme-li však v ní svou pozornost na problematiku rodiny, manželského a rodinného práva a konečně problematiku práva dědického, uvidíme, že si nikdo na nadbytek informací stěžovat nebude, že o této problematice se psalo velmi málo a když už, tedy zpravidla bez ohledu na časovou posloupnost, takže nejednou se argumentovalo pramennými údaji, které jsou o celá staletí mladší. To bylo nepochybně vyvoláno nedostatkem pramenného materiálu, který je bohatý teprve pro 14. století, 13. století – pro staré české dějiny svým způsobem klíčové – má již údajů daleko méně, do 12. století je pak k dispozici opravdové minimum, a jsou to ještě většinou jen data docela všeobecná, která nedovolují nějaké pevnější závěry. Konkrétně lze shrnout takto: narativní prameny (tedy hagiografie – legendy a Kosmova kronika) obsahují jenom povšechné údaje a pro charakteristiku právních vztahů v rodině prostě nestačí. Zbývají listiny,

těch je ovšem do počátku 13. století relativní nedostatek, nadto pocházejí jenom menším dílem od osob soukromých, většina byla vystavena panovníkem anebo nějakou církevní institucí.

Probíráme-li listinný materiál, který pochází z prvních století vývoje státní společnosti v našich zemích, tedy pročítáme-li dokumenty, jak je v prvním dílu svého diplomatického kodexu chronologicky seřadil Gustav Friedrich, setkáváme se zpočátku téměř výlučně s listinami veřejnoprávního charakteru, které jsou svědectvím o vztazích či událostech zásadního politického významu. Týkají se především postavení katolické církve, jejího majetku a její společenské aktivity, pro jednotlivce je v nich místo jen potud, pokud jde o osobu vysoce postavenou, ať již je to člověk světský anebo osoba duchovní. A tak prvním dokumentem širšího dosahu je zpráva o zákonodárné činnosti vévody Boleslava, který roku 992 v přítomnosti svých šlechticů zmocnil biskupa Vojtěcha, aby rozlučoval manželství, která byla uzavřena proti zákazu kanonických norem mezi blízkými pokrevními příbuznými. Dále měl biskup dbát na to, aby se kostely budovaly na místech vhodných a aby církev vybírala ke krytí svých potřeb desátky.

Zákaz uzavírání manželství mezi pokrevně příbuznými není nijaké specifikum českých či moravských poměrů. Je to residuum rodově organizované společnosti, proti kterému církev vystupovala ve všech evropských raněfeudálních státech, a to nejen v 10. století, ale i ještě později. To znamená, že kanonický zákaz narážel v praxi denního života na odpor, podmíněný patrně přežíváním pospolitých forem držby nemovitostí (tedy rodových a potom sousedských občin), které osoby pokrevně příbuzné udržovaly v blízkosti, na větším či menším zemědělsky kultivovaném teritoriu. Boleslavův edikt dokládá, že manželské a rodinné vztahy byly u nás již odedávna regulovány nejen obyčejovým právem zemským, ale i právem cizím, nadstátním psaným právem křesťanské církve.

Zpráva v Boleslavově ediktu říká ovšem o charakteru rodiny za raného feudalismu jen velmi málo, je ostatně na slova skoupá; ale ani daleko výmluvnější dekrety vévody Břetislava z roku 1039, vyhlášené nad hrobem sv. Vojtěcha v Hnězdně, nejsou obsahově tak bohaté, jak bychom očekávali, zvláště uvážíme-li, že z dvanácti článků se manželství a rodiny týkají čtyři, tedy celá jedna třetina textu. Ale jsou to vlastně hlavně postuláty křesťanského učení, tedy postuláty nadnárodní ideologie římské církve, které koncipoval patrně biskup Šebíř, Břetislava na výpravě do Polska doprovázející: příkazy jsou akomodovány domácím poměrům českým, na několika místech autor textu možná i samostatně rozvíjí kanonické principy, protože pro sankce nenajdeme vždycky analogii v soudobém pramenném materiálu – tak např. sankci zotročení a prodeje do ciziny pro partnera, který zavinil rozvrat manželství, stejně i boží soud a pokuta v případě, že jeden z manželů je usvědčen z excesů v erotickém soužití páru. Nad textem Břetislavových dekretů visí celá řada otazníků, které jejich hodno-

tu zpochybňují, proto i údaje o manželství a rodině třeba brát s rezervou, údaje samy jsou ovšem stejně dosti obecné a neříkaly by mnoho ani v situaci, že by pocházely z pramene naprosto nesporného.

Dostáváme se tedy k listinám, ty jsou ovšem v dobách počínajícího historického vývoje jenom málo početné a chceme-li nadto na ně uplatňovat ještě určité obsahové hledisko – tj. hledat jen údaje o manželství a rodině, zůstane nám nakonec v rukách jenom pár textů.

Prvním z nich je známý pamětní zápis (noticie) o založené kolegiálního chrámu v Litoměřicích vévodou Spytihněvem. Text zápisu se dochoval v trojí podobě: forma A pochází podle Friedricha z druhé poloviny 11. století, z doby založení kostela (kolem roku 1057), forma B představuje soupis majetku kostela z konce 12. století, forma C je falsum z počátku století 14.

Z objektů, kterými vévoda dotuje kolegiální kostel, budí pozornost především závislosti lidí, kteří jsou tradováni s půdou i bez půdy. Již z textové formy A je zjevné, že stupeň závislosti nebyl u všech stejný, někteří patrně žili již v závislosti osobní, pro jiné dotace vévody znamenala vlastně jenom změnu osoby oprávněného, na místě vévody měl napříště na dávky či pracovní prestace nárok duchovní ústav.

Zdá se, že na osobní závislost ukazují ty položky dotace, které spolu se zavázaným uvádějí i členy jeho rodiny, také jsou-li postupovány jen osoby zavázaných, jde nepochybně o vázanost osobní, někdy zřejmě i vázanost nejtuzšího druhu: nelze např. pochybovat o tom, že 30 darovaných děvčat – dělnic (puellae operatrices) jsou vévodovy otrokyně, které pracovaly na statcích (možná že v tkalcovnách, v dílnách na výrobu textilu, jak je známe i odjinud, např. od Franků).

Naproti tomu tam, kde se zavázaným člověkem je postupována kostelu také půda, jde o závislost volnějších forem, není vyloučeno, že mezi nimi byli i lidé osobně svobodní, zavázání pouze věčně – ekonomicky. Na bližší určení postavení tradovaných lidí brachylogická dikce listiny ovšem nestačí. Nestačí však většinou ani na zodpovězení otázky, zda zavázaný je postupován sám, anebo zda přechází na nového pána i se svými lidmi, v prvé řadě se svou rodinou.

Výslovně s rodinou tradoval vévoda řemeslníky různých profesí, kteří byli usazeni po hradeckých obcích vévodských a byli povinni uspokojovat potřeby vévodova dvora pracemi či výrobky řemeslníckými. Donace těchto lidí je v textu dokumentu uváděna na prvním místě, zřejmě proto, že byla zvláště významná: jejím cílem totiž mělo být osvobození duchovních litoměřického kostela od všech světských starostí – ab omnibus terrenis negotiis – aby se mohli plně věnovat jen činnosti duchovní. Textace místa není bez problémů, lakonická řeč vymezuje objekt donace jen mlhavě, jisté však je, že řemeslníci jsou převáděni se svou celou rodinou, a že je to na první pohled obyčejná normální rodina, tvořená rodiči a dětmi, resp. řemeslníkem – mužem „cum uxore et filiis filiabusque“. Tento bližší údaj se ovšem v celém textu objevuje jenom právě jednou,

všechny ostatní tradice závislých lidí se již zaznamenávají jen podle mužů, resp. podle hlav případných domácích společenství a lze proto usuzovat pouze odhadem podle okolností: že vinaři, tradovaní se dvěma vinicemi, přecházejí spolu se svými rodinami, stejně jako 12 rustiků z Litoměřic a 12 rustiků z Bíliny, naproti tomu „puellae operatrices“ jsou nepochybně tradovány samy.

Zajímavé je, že v textu formy A nebyl původně žádný z tradovaných lidí uveden podle jména. Teprve v dodatečném přípisku na konci dokumentu je v dnes neznámé vsi (Desecripi) postupován „homo nomine Zlaton cum filiis et fratre“ – tedy vdovec Zlaton s dětmi a se svým bratrem, jiná ruka připsala k doplněnému textu později ještě „nomina rusticorum, qui sunt de ista civitate“ – tedy patrně jména oněch 12 rustiků z Litoměřic, jak uvedeno výše: je to 9 mužských jmen, rusticus Dobrad je převáděn spolu s bratrem. I když připojené dodatky nejsou právě spolehlivou oporou pro určení interpretačního pravidla, zdá se, že zápis tradice jménem muže představuje běžný, normální případ, kdy je tradován otec rodiny, se kterým jaksi mlčky přechází manželka a děti, anebo neženatý muž, který teprve rodinu založí. Odchytky od normálu se uvedou výslovně: muž bez manželky, ale s dětmi a bratrem (Zlaton) v případě Dobráda dva bratři.

Textová forma B (z konce 12. nebo počátků 13. století) se v řadě míst odlišuje od formy A, z našeho hlediska jsou důležité odchytky v uvádění jmen tradovaných lidí. Pro A jakoby jména lidí nebyla důležitá, konkrétní osoby se zapisují až na samém konci textu, v dodatečně připojeném dovětku, pokud se setkáváme se jmény, jsou to jen názvy lokalit. Naproti tomu ve formě B jakoby šlo především o tradované osoby: proto zhruba uprostřed textu, po víceméně shodném soupisu poplatných vsí, následuje v B dlouhý výčet jmen závislých, které kolegiátní kostel dostává: všechno jsou to mužská jména, skoro u všech je zapísáno zaměstnání, skoro u všech stojí také údaj o půdě, na které jsou usazeni. Typicky takto: „... Hoc campanarius cum terra, Cozel oinitor cum terra, ... Mach carpentarius cum terra“ atd. Odchytky jsou výjimečné a týkají se buď držby půdy („Matic cum terra et aliam habens Lucove“; „... Ostas rusticus cum terra et aliam habens Prosmiech“; „Rozroy... cum terra ad II aratra“; „Crisan“ s pozemkem, který dostal jako směnu atd.), anebo postavení závislých lidí: [v Třebouticích] „Rozroy et frater eius Ostas cum terra“; [v Dražejovicích] „Radek custos apum cum filio Znoyen et cum terra“ – jen tyto dvě odchytky, obě jasné: hlídač včel Radek je vdovec, bratři Rozroy a Ostaš drží areál, na kterém patrně hospodařil jejich otec. U všech ostatních vyjmenovaných mužů nutno předpokládat, že mají manželku a děti anebo že jsou ještě svobodní: to je jistě konstatování velmi povšechné, listinný materiál je však na údaje o závislých lidech nadmíru skoupý, jedná se přece jen o velmi variabilní objekt majetkový a co platí dnes, neplatí natrvalo, jako u nemovitostí; konkrétní poddaný už zítra může být mrtvý a jeho jméno v listině je k ničemu. Konkrétní výčty obsahují až urbáře, ty se ovšem objevují až koncem 13. století. O jména závislých

ostatně nejde, ne alespoň v první řadě. Chceme si hlavně prověřit, co lze v lito-
měřické zakládací listině zjistit o rodinách závislých lidí, kteří tvoří součást do-
tace kolegiálního kostela sv. Štěpána. Proto si není ani třeba zvlášť všimnout for-
my C, falsa z počátku 14. století, které jen svérázně kombinuje data, obsažená
již ve formách A a B. A tedy: obecná formulace u závislých řemeslníků z hrad-
ských obcí uvádí jednoduchou rodinu, tj. muže, ženu a jejich děti obojího po-
hlaví. U konkrétních jmen ve formě B a C (a v dodatku k formě A) se rodina
stejněho typu mlčky předpokládá, atypické držební vztahy se uvádějí výslovně
zvlášť (např. držba bratří, otce s dítětem aj).

Údaje o rodinách závislých lidí doplníme však víceméně na tomto místě ješ-
tě několika daty z listiny, která pochází z Moravy, ale z nejbližšího časového
sousedství, z února roku 1078. Je to známá zakládací listina kláštera v Hradišti
(v Hradisku) u Olomouce, vystavená moravským vévodou Ottou a jeho man-
želkou Eufémií. To, co je v textu tohoto dokumentu pro naše účely podstatné,
nejdou ovšem údaje o závislých lidech, ale data o rodinných poměrech donáto-
ra samotného, tedy data o rodině lidí svobodných, dokonce lidí z řad vládnoucí
dynastie, tedy šlechty na nejvyšším stupni sociálního žebříčku stojící.

RESUMÉ

Tento svazek sborníku AUC - Iuridica je věnován památce předního českého právního historika a romanisty prof. JUDr. Jaromíra Kincla (1926 - 1993), který zemřel náhle 15. dubna 1993. Jeho obsah připomíná výsledky Kinclovy vědecké a pedagogické práce a oceňuje jejich význam. Hodnocení to však není ani vyčerpávající ani definitivní.

Profesor Kincl byl nesporně mimořádnou osobností učitelského sboru právnické fakulty University Karlovy. Působil na ní od r. 1951 nepřetržitě více než 40 let, jen počátkem šedesátých let absolvoval roční studijní pobyt na Institutu srovnávacího práva v Turíně. Přes několikero nabídek k přechodu do oblasti základního výzkumu, přes konkrétní pozvání k hostování na zaoceánské universitě, zůstal trvale spjat s katedrou právních dějin pražské právnické fakulty.

Odborný zájem soustřeďoval na problematiku barbarských států raně feudální Evropy. Zkoumal právní postavení jednotlivých kategorií jejich nesvobodných obyvatel. Jeho studie o otrocích, propuštěncích a kolónech v Alarichově Breviáři, či ve francouzských formulářových textech, o nesvobodných ve vizigótském státě, o leges barbarorum, o merovejských testamentech a další, vydané v šedesátých a sedmdesátých letech, vzbudily příznivý mezinárodní ohlas a zajistily mu za sloužený respekt v kruzích středoevropských právních historiků – maedievistů.

Habilitoval se v roce 1963, profesorem obecných dějin státu a práva byl jmenován r. 1979. Pedagogicky se minimálně stejně úspěšně uplatňoval také v oboru římského práva, právě jeho romanistické přednášky byly posluchači zvláště vyhledávány. Kinclovou zásluhou zůstala předchozí římská právní tradice ve výuce právnické fakulty UK zachována, i když vnější okolnosti nebyly přestování římského práva v padesátých a v první polovině šedesátých let příznivě nakloněny.

Profesor Kincl nepublikoval jen odborné spisy. Znalost klasické i středověké latiny využil k pořízení překladů několika významných titulů do češtiny. Prvním úplným přetlumočením Gaiových Institucí do národního jazyka zprostředkoval českému právníctví kontakt s dílem mimořádné hodnoty. Širší kulturní veřejnosti adresoval překlad rozsáhlé francké kroniky Řehoře z Toursu. K popularizaci latinských právních rčení, pořekadel a výroků byla určena poslední kniha vydaná za jeho života „Dicta et regulae iuris“. Celkový soupis publikovaných prací prof. Kincla, v němž jsou zahrnuty také recenze a mnohé učební pomůcky čítá téměř sedmdesát položek (str. 12–16).

Osobnost prof. Kincla ovlivnila několik generací českých právníků. Vychoval také řadu mladších kolegů, kteří se prosadili na dalších českých a slovenských fakultách. Vzpomínky jeho spolupracovníků a žáků jsou zařazeny v druhé části sborníku (str.17–36). Vedle romanisty a právních historiků si všímají různých stránek lidského a odborného osudu prof. Kincla také čelní čeští civilisté.

Rozsahem největší je třetí část sborníku. Jsou v ní zařazeny ukázky z dosud nepublikovaných Kinclových prací. Na prvním místě je to část rukopisu knihy „Deset slavných procesů Marca Tullia Cicerona“, na němž pracoval víc než desetiletí. M. T. Cicero je v něm ukázán jako žalobce a obhájce ve věcech trestních. V deseti procesech – rekonstrukcích vystupuje Cicero jako soudní řečník, ale současně i jako vyšetřovatel, který si opatruje důkazy pro svá vystoupení před trestními porotami. Autorovým záměrem bylo vytvoření živého obrazu konce římské republiky a přiblížení římského práva současnému čtenáři. V ukázce byl vybrán proces se Sextem Rosciem z Amerie, který se zodpovídá za zločin otcovraždy.

Druhá ukázka pochází z posledního Kinclova dokončeného překladu. Je jím mimořádně náročný text anglického mnicha Bedy, nazývaného Venerabilis (Ctihodný) „Historia ecclesiastica gentis Anglorum“. Bedovy dějiny jsou vylíčením historie křesťanské církve v Británii. Volba tohoto díla byla u profesora Kincla plně pochopitelná. Kromě překladatelské vášně jej k tématu poutalo odborné zaujetí pro období následující po pádu Západořímské říše se všemi jeho zvraty, tak podstatnými pro další evropský vývoj.

Třetí a poslední ukázka se od předchozích nemálo liší. V posledních pěti letech svého života se

prof. Kincl věnoval také historii českého práva. Rozhodl se pro napsání monografie o dědickém právu v starším období feudalismu. Po sebrání materiálu začal psát jednotlivé pasáže, které však nepovažoval za deficitivní. Holograficky napsal porůznu celkem asi 240 stran. Z nich byla vybrána pasáž o periodizaci vývoje českého dědického práva, výklady o jeho pramenech a rozbory majetkových poměrů uvnitř poddanské rodiny.

Vladimír Kindl

SUMMARY

This issue of AUC - Iuridica is dedicated to the memory of the distinguished Czech legal historian and scholar of Roman law Jaromír Kincl, Doctor of Law (1926 - 1993), who unexpectedly died on April 15th, 1993. Its contents recall Kincl's scientific and pedagogical results and appreciate their significance. This appreciation, however, is neither exhaustive nor definitive.

Professor Kincl was indisputably an extraordinary personality on the academic staff of Charles University Law Faculty. He worked there from 1951 for more than forty years apart from a one-year visit to the Institute of Comparative Law in Turin at the beginning of sixties. Despite several offers to change to the field of basic research and a particular invitation to give lectures at a transatlantic university, he remained permanently dedicated to the Department of Legal History of the Faculty of Law in Prague.

He concentrated his professional interests on the problems of the barbarian states of early feudal Europe. He examined the legal status of the individual categories of their serf population. His essays - about slaves, manumitted slaves and colons in Alaric's breviary, or in Franconian formulary texts, about unfree people in the Visigothic state, „leges barbarorum“, Merovingian testaments, and many other studies published in the sixties and seventies - aroused favourable international response, and secured him the well-deserved respect among middle European legal historians - medievalists.

He habilitated in 1963 and in 1979 he was appointed the professor of general history of state and law. He was equally successful in teaching Roman law, above all his Romance lectures were sought-for by his students. Thanks to Jaromír Kincl the previous tradition in tuition Roman law at the Faculty of Law of Charles University has continued, despite the external circumstances in the fifties and the first half of the sixties, which were reluctant towards cultivating Roman law.

Professor Kincl did not only publish professional publications. He took advantage of his knowledge of classical and medieval Latin and translated several significant titles into Czech. Having translated „Institutions of Gaius“ - for the first time in full - he made this remarkable book available to the Czech legal profession. His translation of Gregory of Tours' large franconian chronicle was aimed at the general public. The last book published during his lifetime, „Dicta et regulae iuris“ was intended to popularize Latin legal sayings, adages and statements. The list of professor Kincl's published works, which includes reviews and many teaching aids, runs to almost seventy items (page 12-16). Professor Kincl's personality influenced several generations of Czech lawyers. He also educated great numbers of his younger colleagues who moved to, and excelled at, other Czech and Slovak faculties. His collaborators' and followers' memories are placed in the second part of this memorial (page 18-36). Prominent Czech experts in civil law also recall professor Kincl, and take heed of his human and professional life. The third part of this memorial is the most extensive one. It contains passages from Kincl's works which have not yet been published. Firstly a part of his manuscript „Ten famous trials of Marcus Tullius Cicero“ which he wrote for more than ten years. Professor Kincl shows M. T. Cicero as a prosecutor and

a barrister in criminal cases. In ten reconstructed trials Cicero acts not only as a court orator, but also as an investigator who examines the evidence for his performance before criminal juries. The author aimed to create a vivid description of the end of the Roman Republic, and to draw Roman law nearer to the contemporary reader. As a passage, we have chosen the trial of Sextus Roscius of Ameria, who was accused of patricide.

The second passage comes from Kincl's last finished translation. It is a difficult text written by an English monk, Beda, called Venerabilis (venerable), „Historia ecclesiastica gentis Anglorum“. Beda describes the history of Christianity in Britain. It is fully understandable that professor Kincl especially chose this work. Apart from his passion for translation, he professionally concentrated on the period following the fall of the Westroman Empire with all its up and downs, which had been so essential for the following development of Europe.

The third, and last passage, differs from the others in no small amount. During the last five years of his life professor Kincl devoted himself to the history of Czech law. He decided to write down a monograph of the right of succession in the late feudalism. After having collected material, he began with writing individual passages which he did not take as definitive. Altogether he wrote about holographically 240 pages. From these we have chosen the passage about the periodical division of the evolution of the Czech right of succession, and the explanations of its sources, and analyses of the standards and means of the families of subjects.

Vladimír Kindl

RESUMÉ

Dieser Band der Sammelschrift AUC - Iuridica ist dem Andenken an den hervorragenden tschechischen Rechtshistoriker und Romanisten Prof. JUDr. Jaromír Kincl (1926-1993) gewidmet, der am 15. April 1993 plötzlich verstorben ist. Sein Inhalt erinnert an die Ergebnisse Kincls wissenschaftlicher und pädagogischer Arbeit und würdigt ihre Bedeutung. Die Wertung ist jedoch weder erschöpfend noch abschließend.

Professor Kincl war unbestritten eine außerordentliche Persönlichkeit des Lehrerkollegiums der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität. Er war dort seit dem Jahre 1951 ununterbrochen mehr als 40 Jahre tätig, nur am Anfang der sechziger Jahre absolvierte er einen einjährigen Studienaufenthalt am Institut für Rechtsvergleichung in Turin. Trotz einiger Angebote zum Übergang in den Bereich der Grundforschung, trotz konkreter Einladungen zum Gastieren an einer Universität in Übersee, blieb er dauernd mit dem Lehrstuhl für Rechtsgeschichte der Prager Juristischen Fakultät verbunden.

Sein wissenschaftliches Interesse konzentrierte sich auf die Problematik der barbarischen Staaten des frühfeudalen Europas. Er untersuchte die Rechtsstellung von einzelnen Kategorien ihrer unfreien Bewohner. Seine Studien über Sklaven, Freigelassene und Kolone in Alarichs Brevier, oder in fränkischen Formulartexten, über die Unfreien im Visigotenstaat, über Leges Barbarorum, über Meroveische Testamente und andere, in den sechziger und siebziger Jahren herausgegebene Werke fanden einen positiven internationalen Nachhall und sicherten ihm einen gebührenden Respekt in Kreisen mitteleuropäischer Rechtshistoriker - Mediävisten.

Er habilitierte sich im Jahre 1963, zum Professor der allgemeinen Staats - und Rechtsgeschichte wurde er im Jahre 1979 ernannt. Pädagogisch hat er sich eben erfolgreich im Fach Römisches Recht betätigt, gerade seine romanischen Vorlesungen wurden von den Studenten besonders gern besucht. Durch Kincls Verdienst blieb die frühere Tradition im Bereich des römischen Rechts in der Lehre an der

Juristischen Fakultät der Karlsuniversität erhalten, auch wenn die äußeren Umstände der Pflege des römischen Rechts in den fünfziger Jahren und in der ersten Hälfte der sechziger Jahre nicht günstig waren.

Professor Kincl hat nicht nur Fachschriften publiziert. Seine Kenntnis des klassischen und auch mittelalterlichen Lateins hat er zur Übersetzung von einigen bedeutenden Werken ins Tschechische genutzt. Durch das vollständige Übersetzen von Gaius Institutionen in die eigene Muttersprache vermittelte er dem tschechischen Rechtsleben Kontakt mit einem Werk von außerordentlichem Wert. An eine breitere kulturelle Öffentlichkeit ist die Übersetzung der umfangreichen fränkischen Chronik des Gregor von Tours adressiert. Der Popularisierung lateinischer Rechtsprüche, Wendungen und Sprichwörter war sein letztes zu seinen Lebzeiten publiziertes Buch „*Dicta et regulae iuris*“ gewidmet. Die Gesamtliste von publizierten Arbeiten Professor Kincls, in der auch Rezensionen und viele Lehrtexte einbegriffen sind, zählt fast siebzig Titel (Seite 12–16).

Professor Kincls Persönlichkeit hat einige Generationen von tschechischen Juristen beeinflusst. Er hat auch eine Reihe von jüngeren Kollegen erzogen, die an weiteren tschechischen und slowakischen Fakultäten erfolgreich tätig sind. Die Erinnerungen seiner Mitarbeiter und Schüler sind im zweiten Teil der Sammelchrift zusammengefaßt (Seite 18–36). Außer Romanist und Rechtshistoriker widmen sich den verschiedenen anderen Seiten des menschlichen Schicksaals und der fachlichen Entwicklung Professors Kincl auch bedeutende tschechische Zivilrechtler.

Vom Umfang her ist der dritte Teil der Sammelchrift am größten. Er umfaßt Proben aus Kincls bisher unpublizierten Arbeiten. An erster Stelle ist es ein Teil des Manuskripts „Zehn ruhmreiche Prozesse von Marcus Tullius Cicero“, an dem er mehr als ein Jahrzehnt gearbeitet hat. M.T. Cicero wird dort als Kläger und Verteidiger in Strafsachen gezeigt. In zehn Prozessen - Rekonstruktionen tritt Cicero als Gerichtsredner, gleichzeitig jedoch auch als Untersuchungsrichter auf, der sich Beweismaterial für seine Auftritte vor Strafgerichten beschafft. Des Autors Vorhaben war die Gestaltung eines lebendigen Abbilds am Ende der römischen Republik und die Näherbringung des römischen Rechts an den gegenwärtigen Leser. Als Probe wurde der Prozeß mit Sextus Roscius von Ameria ausgewählt, der sich wegen eines Verbrechens – wegen Vaternordes – zu verantworten hat.

Die zweite Probe ist aus Kincls letzter beendeter Übersetzung. Es ist ein außerordentlich schwieriger Text des englischen Mönchs Beda, Venerabilis (der Ehrwürdige) genannt, „*Historia ecclesiastica gentis Anglorum*“. Bedas Geschichte ist die Schilderung der Geschichte der christlichen Kirche in Britannien. Die Wahl dieses Werkes wurde bei Professor Kincl völlig verständlich. Außer Übersetzerleidenschaft führte ihn zu diesem Thema sein Fachinteresse für den nach dem Fall des Weströmischen Reiches folgenden Zeitraum mit all seinen für die weitere europäische Entwicklung so wesentlichen Wendungen.

Die dritte und letzte Probe ist von der vorgehenden völlig verschieden. In den letzten fünf Jahren seines Lebens widmete sich Professor Kincl auch der Geschichte des tschechischen Rechts. Er entschied sich für das Schreiben einer Monografie über das Erbrecht in der älteren Epoche des Feudalismus. Nach Sammlung von Material begann er, einzelne Pasagen zu schreiben, die er jedoch nicht für endgültig gehalten hat. Holographisch hat er vereinzelt etwa 240 Seiten geschrieben. Daraus wurden Passagen über die Periodisierung der Entwicklung des tschechischen Erbrechts, weiter Auslegungen seiner Quellen und schließlich Analysen von Vermögenverhältnissen innerhalb der Untertanenfamilie ausgewählt.

Vladimír Kindl

OBSAH

Úvodní slovo	5
Projev prof. JUDr. Valentina Urfuse	7
Biografie prof. J. Kincla	9
Soupis publikovaných prací prof. J. Kincla	12
VZPOMÍNKY PŘÁTEL	
Přemítání o jednom životě (Stanislav Balík)	19
Mozaika spomienok na profesora Kincla (Peter Blaho)	23
Prostá vzpomínka (Marta Knappová)	26
Člověk-vědec-osobnost (Stanislav Kučera)	28
Útržky vzpomínek (Ladislav Soukup)	31
Defunctus terra (Viktor Knapp)	35
Z LITERÁRNÍ POZŮSTALOSTI	
Deset slavných procesů Marca Tullia Cicerona	41
Beda Venerabilis - Církevní dějiny národa Anglů	57
Dědické právo	80
Resumé (v českém, anglickém a německém jazyce)	102

ACTA
UNIVERSITATIS
CAROLINAE

IURIDICA 4/1993

In memoriam
Jaromír Kincl

Uspořádali
VLADIMÍR KINDL
MICHAL SKŘEJPEK

Recenzoval: doc. JUDr. Karel Václav Malý, CSc.

Redakční rada: doc. JUDr. Vladimír Veverka, CSc. (předseda), prof. JUDr. Stanislav Balík, CSc. (místopředseda), doc. JUDr. Karel Václav Malý, CSc. (tajemník), doc. JUDr. Taisia Čebišová, CSc., doc. JUDr. Jaroslav Drobník, CSc., prof. JUDr. Zdeněk Kučera, DrSc., prof. JUDr. Václav Pavlíček, CSc., prof. JUDr. Irena Pelikánová, CSc., prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc., prof. JUDr. Oto Novotný, CSc., doc. JUDr. Petr Pithart

Vydala Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, Praha 1995

Prorektor – editor: prof. MUDr. Pavel Klener, DrSc.

Obálku navrhla Jarmila Lorencová

Graficky upravila Kateřina Řezáčová

Vytiskly Tiskařské závody Čelákovice

Vydání 1. Náklad 550 výtisků Brož. 60 Kč ISSN 0323-0619

Brož. 60 Kč